Henry David Thoreau

Nerede ve Ne İçin Yaşadım

NOTOS
KİTAP

Henry David Thoreau

Nerede ve Ne İçin Yaşadım

Nerede ve Ne İçin Yaşadım
Henry David Thoreau
Özgün Adı: Where I Lived and What I Lived For
İngilizceden çeviren: Yonca Yalçın Çakmaklı
Kapak ve İç Tasarım: Mehmet Ulusel

Notos Kitap Yayınevi
İnönü Caddesi, Emektar Sokak, 18/1
Gümüşsuyu 34427 İstanbul
Telefon: 0212 243 49 07
www.notosblog.com

EKONOMİ

İzleyen satırları, daha doğrusu büyük kısmını yazarken Concord Massachusetts'teki Walden Gölü'nün kıyısında bir ormanda, en yakın evden bir mil uzaklıkta, kendi inşa ettiğim kulübemde yaşıyor, yaşamımı yalnızca el emeğimle kazanıyordum. İki yıl, iki ay yaşadım orada. Şimdi yine konuğum uygar yaşamda.

Hiç öyleymiş gibi görünmese de bana, kimilerinin "uygunsuz" diye adlandırdığı ama koşulları dikkate aldığımda, oldukça doğal ve "uygun" bulduğum yaşam biçimimi en ince ayrıntılarına kadar sorgulamamış olsaydı yaşadığım kasabanın halkı, kişisel dünyamın ayrıntılarına boğmazdım okurları. Kasabalılardan bazıları ne yiyip ne içtiğimi, yalnızlık çekip çekmediğimi, öyle ıssız bir yerde korkup korkmadığımı sorguladı. Öbürleri kazancımın ne kadarını yardıma adadığımı, geniş aileleri olanlarsa kaç yoksul çocuğu himayeme aldığımı. Bu kitapta yanıtlamaya girişirsem bu sorulardan bazılarını, yaşam biçimim kendilerini çok da ilgilendirmeyen okurlarımdan af diliyorum bundan dolayı. Çoğu kitapta düşünceler üçüncü kişilerin dilinden aktarılır, birinci tekil kişi, "ben" dışarıda bırakılır. Sözlerin aslında "ben"e ait olduğu, birinci kişinin konuştuğu gözden kaçırılır. Bu kitaptaysa "ben" dışarıda bırakılmayacak. "Birinci kişi" birincil olduğundan, kitap ötekilerden ayrılacak. Bir başkasını bu kadar iyi tanısaydım, kendimle ilgili böyle çok konuşmazdım. Ne yazık ki, deneyimlerimin kısıtlılığından bu temaya sıkışıp kaldım. Ayrıca, kendi adıma, her yazarın yalnızca başkalarının yaşamlarıyla ilgili duyumlarına değil, kendi yaşamını yalın ve samimi bir şekilde anlatmasına gereksinim duyuyorum. Uzakta bir yerlerde yaşasa da, kendisiyle aynı pencereyi kullananlara göndereceği açık adresli bir posta bekliyorum. Çünkü böyle bir yazar gerçekten yaşıyorsa, benimkinden uzakta bir yerlerde olmalı yaşadığı diyar. Özellikle yoksul öğrencilere gönderiliyor bu kitapla yola çıkan posta. Kalan okurlara gelince, onlar da kendilerine uyan kısımlarından yararlanacak. İnanıyorum ki hiçbiri, paltoyu giyebilmek için patlatmayacaktır dikişleri! Çünkü palto en çok kime uyarsa, en çok onun işini görecektir.

Söylemekle yükümlü olduğum şeyler sizin kadar çok ilgilendirmiyor Çinlileri ya da Hawai Adaları'ndaki yerlileri. Sözlerim daha çok New

England'da yaşadıkları söylenen ve şu anda bu satırları okuyan sizlerle ilgili; sizin durumunuzla, özellikle de dışarıdan görünen durumunuzla, bu kasabadaki, bu dünyadaki yaşam koşullarınızın nasıl olduğu ve gerçekten bu kadar kötü olmasının gerekli olup olmadığıyla, iyileştirilip iyileştirilemeyeceğiyle ilgili. Çok gezdim Concord'da, mağazalarda, işyerlerinde, tarlalarda, her yerde... Bu bölgenin sakinleri, binlerce tuhaf şekilde, sanki bir şeylerin diyetini ödüyormuş gibiydi. Brahman adaylarının yeniden doğmak ve Brahman iç gücüne kavuşmak için gün boyunca dört ateşin arasında oturup çıplak gözle *beşinci ateşe*, güneşe baktıklarını; üç saat üç çeyrek boyunca kızgın alevlerin üstünde baş aşağı sallandıklarını; boyunlarının burkulması nedeniyle boğazlarından midelerine sıvı dışında hiçbir şey geçemeyecek ve tekrar eski doğal şekline dönemeyecek hale gelene dek omuzlarının üstünden göklere baktıklarını; bir ağaca zincirlenerek ömürleri boyunca orada dikili kaldıklarını; tırtıllar gibi sürünerek geniş imparatorlukları bir uçtan öbürüne arşınladıklarını; direklerin üstüne çıkarak günler boyunca tek ayakları üstünde durduklarını işittim. Ancak bu bilinçli diyetler bile, inanılmazlık ve şaşırtıcılık bakımından güçlükle üstün gelebilir her gün tanık olduğum sahnelere. Kıyaslanacak olursa eğer komşularımın üstlendikleriyle, değersiz kalabilir Herkül'ün on iki görevi bile. Çünkü Herkül'ün yalnızca on iki görevi vardı ve on ikisini de başarınca sona erdi köleliği. Oysa hiç görmedim çevremdekilerin bir canavar yakalayıp öldürdüğünü ve görevlerinin sona erdiğini. Ayrıca, Iolaus gibi bir arkadaşları da yok ki, Hydra denen çok başlı canavarın başlarından birini ezdiklerinde, kızgın demirle dağlasın ezilen başın köklerini, yerine iki tane birden çıkmasın diye.

Genç adamlar görüyorum, yaşadığım kasabanın sakinleri; kendilerine miras kalan çiftlikler, evler, ahırlar, sığırlar ve çiftlik aletleri bu gençlerin kötü talihi. Çünkü elden çıkarmalarından daha kolay, bu mirası elde etmeleri. Daha iyi olabilirdi, bir ormanda doğup kurt sütüyle beslenmeleri. Ki o zaman, hangi arazide çalışmaları gerektiğini daha açık seçik görebilirlerdi. Kim onları toprağın esiri etti? İnsanoğlu bir gıdım toprak yemeye mahkûm edilmişken, onlar niçin onlarca dönüm yemek zorunda? Niçin daha doğar doğmaz mezarlarını kazmaya başlıyorlar? Önlerindeki bütün bu şeyleri ellerinin tersiyle iterek insanca yaşamak ve geçinebildikleri kadar geçinmek zorundalar. Nice zavallı ölümsüz ruh gördüm, kocaman tahıl ambarlarını, Augeas'ınkine benzer hiç temizlenmemiş ahırları, onlarca

dönüm arazisi, çiftlikleri, ekini, otlakları ve ağaçlıkları sırtlanmış, hayat yokuşundan inerken yüklerinin altında ezilip bunalıyorlar! Yığınla mirasın yükünü sırtlamak gibi bir dertleri olmayan kısmetsizlerse, yalnızca bedenlerini eğitip nefislerine hükmetmeyi iş ediniyor.

Ama insanoğlu yanlış yoldadır. En değerli varlığı çok geçmeden toprağa gömülüp çürümeye bırakılır. İnsan sahte yazgısına aldanır, gereksinim diye bir kılıf uydurarak, eski bir kitapta söylendiği gibi, güvelerin ve pasın çürüteceği ve hırsızların girip talan edeceği servetler biriktirmeye çalışır. Bu ahmakça bir yaşamdır. Eğer daha önce öğrenmezse, mutlaka öğrenecek yolun sonuna geldiğinde. Deucalion ve Pyrrha başlarının üstünden arkalarına taşlar atarak[1] insanları yarattı efsaneye göre:

Inde genus durum sumus, experiensque
laborum,
Et documenta damus quâ simus origine nati.

Bu sayede, acıya katlanmak için yeterince
kuvvetliyiz,
Nereden vücuda geldiğimizi kanıtlar emek
ve eylemlerimiz.

Ya da Raleigh'nin etkileyici diliyle dizelere aktardığı gibi:

Bundandır, yüreklerimiz hem sevecen hem de katı, dayanır acıya ve kedere,

Bedenlerimizin taştan yaratılmış olduğunu onaylamak istercesine...

Saçma sapan bir kehanete itaat etmek bu kadar körü körüne! Taşları kafalarının üstünden arkalarına atıp, göremeden nereye düştüklerini bile.

Çoğu insan, bu görece özgür ülkede bile, yalnızca bilgisizlik ve yanlış algılama nedeniyle, sahte yaşam kaygıları ve gereksiz harcadıkları fazladan emekle öyle kuşatılmış ki, erişemiyorlar yaşam ağacının olgun meyvelerine. Irgat gibi çalışmaktan, öyle hantallaşmış ve titrek ki elleri, dalından toplayamıyorlar meyveleri. Çalışan insan o kadar meşgul ki, gün geçtikçe içinde yaşadığı ortama daha bir yabancılaşıyor, ötekilerle insanca ilişkilerini

devam ettirmeye gücü yetmiyor. Yoksa pazarda emeğinin değeri düşüyor. Bir makine gibi yalnızca ve durmaksızın çalışıyor. Çalışırken öyle çok kullanmak zorunda kalıyor ki bilgisini, gelişmesi için gerekli olsa da, nasıl aklına gelebilir bilgisizliği? Bu nedenle kendisini yargılamadan önce, ara sıra karşılıksız olarak yiyecek vermeli, giydirmeli ve iyileştirmeliyiz içtenlikle. Tıpkı meyve çiçekleri gibi, yalnızca en özenli ilgiyle korunabilir insan doğasının seçkin nitelikleri. Ne yazık ki biz, ne bir başkasına böyle sevecen davranırız ne de kendimize.

Hepimiz biliyoruz ki, kimileriniz yoksulsunuz. Güçlükle yaşıyor, sanki nefes almakta bile zorlanıyorsunuz. Hiç kuşkusuz, bu satırları okuyan kimileriniz, yediğiniz bütün yemeklerin, hızla yıpranan ya da çoktan yıpranmış olan ayakkabı ve paltolarınızın parasını ödeyemiyorsunuz. Bu sayfayı okurken, ödünç alınmış ya da çalınmış bir zamanı harcıyor, alacaklılarınızın bir saatini araklıyorsunuz. (Çalışarak geçirmeniz gereken bir saati boşa harcıyorsunuz.) Bana sorarsanız, çoğunuzun ne denli zor ve sefil bir yaşam sürdüğü besbelli, çünkü görüşüm deneyimlerimle bileylendi; daima sınırlarda sürdürülen bir yaşam sizinkisi, kapmaya çalışmak işi ve borçtan kurtulma çabası... Çok çok eski bir batak bu; madeni paraları pirinçten yapılan Romalıların, *æs alienum*, "başkasının pirinci" dedikleri; hâlâ, yaşarken, ölürken ve gömülürken kullandığınız bu "başkasının pirinçleri"; öbürlerinin, hep "ödeyeceğim" dediğiniz, yarın ödemeye söz verip bugün dünyadan göçüp gittiğiniz için ödeyemediğiniz sikkeleri... Eyalet hapishanesinin yolunu tutmamak için şekilden şekle girip yalakalık ederek göze girmeye çalışıyorsunuz. Ayakkabılarını, şapkasını, paltosunu ya da arabasını size yaptırmaya ya da aldıklarını size taşıtmaya komşunuzu ikna edebilmek umuduyla, yüzünüze bir nezaket maskesi takarak ya da ince ve buğulu bir asalet atmosferi yaratarak yalan söylüyor, dalkavukluk ediyor, lehinde oy kullanıyorsunuz. Ne kadar çok ya da az olduğuna ya da nereye olduğuna bakmaksızın, bir gün hasta olurum düşüncesiyle birikim yapmaya, eski bir sandığı ya da duvar alçısının arkasındaki zulayı ya da daha da güvenlisi, duvardaki bir tuğlanın içini tıka basa doldurmaya uğraşırken kendi kendinizi hasta ediyorsunuz.

Bazen şaşıyorum bu kadar aklı havada olabildiğimize! Neredeyse katıldığımızı bile söyleyebilirim, Zenci Köleliği diye adlandırılan tutsaklığın kısmen farklı ama onun kadar çirkin bir biçimine... Birçok güçlü ve kurnaz efendi var, hem Kuzey'i hem de Güney'i tutsak eden kendine.

Güneyli bir kâhyaya katlanmak zordur ve daha da zordur katlanmak eğer kâhya Kuzeyli ise. Ancak en kötüsü, kâhyalık etmenizdir kendi kendinize. İşte, insanın içindeki ilah! Bakın ana caddedeki arabacıya, gece gündüz yük taşıyor pazara. Herhangi bir tanrısallık görüyor musunuz onda? En yüce görevi yem ve su vermek atlarına! Ne anlatıyor yazgısı, taşımacılıktan aldığı parayla karşılaştırıldığında? Sürmüyor mu arabasını Ağa'nın parasının uyandırdığı heyecanla? Ne kadar da tanrısal, ne kadar ölümsüz değil mi arabacı? Bakın korkudan nasıl da sinmekte, sanki çözülmüş dizlerinin bağı! Gün boyunca nasıl korktuğunu anlatıyor kaçamak bakışları... Ne ölümsüz, ne de tanrısaldır arabacı. Yalnızca kendi hakkında düşündüklerinin tutsağı... Bunu da Tanrı değil, yaptıklarıyla kendisi yazdı. Kendimize ettiğimizin yanında, önemsiz kalır toplum baskısı. İnsanın kendisi hakkında düşündüğüdür belirleyen, daha doğrusu, belirten yazgısını. Düşün ve düş gücünün simgesi Batı Hint Adaları'ndaki eyaletlerde bile kendini özgürleştirme bilincini yerleştirebilecek bir Wilberforce var mı? Bir düşünün, toyca açığa vurmamak için yazgılarına olan meraklarını, son günlerine kadar kırlent işleyen toprak sahibi hanımları! Sanki ölümsüzlüğü yaralamadan öldürebilirmişsiniz gibi zamanı!

İnsan yığınları, suskun bir umutsuzluk içinde yaşamlarını sürdürür. Suskunluk denen şeyse kökleşmiş bir umutsuzluktur. Siz umutsuz bir kentten umutsuz bir ülkeye doğru yol alıyorsunuz ve avutmak zorundasınız kendinizi, vizonların ve misk sıçanlarının babayiğitlikleriyle. Basmakalıp ancak bilinçsiz bir umutsuzluk gizlidir insanoğlunun eğlenceleri ve oyunları diye adlandırılan şeylerde bile. Hiçbir eğlencesi yoktur bunların, çünkü her zaman işten sonra gelir eğlence. Umutsuz şeyler yapmamaktır bilgeliğin ayırt edici özelliğiyse.

Bakılacak olursa ilmihal sözlerine, insanoğlunun asıl amacının ve yaşamın gerçek gereksinimlerinin ve araçlarının ne olduğu üstünde durup düşünülünce, sanki insanlar ortak yaşam biçimini bile bile seçmişler gibi gelir. Çünkü bu yaşam biçimini herhangi bir başkasına tercih etmişlerdir. Aslında başka seçenekleri olmadığını düşünürler. Ancak uyanık ve sağlam mayası olanlar güneşin yeniden doğup aydınlatacağını bilir. Önyargılarımızdan sıyrılmak için hiçbir zaman geç değildir. Çok eskilerden kalmış olsa bile, doğrulukları kanıtlanmadan güvenilemez hiçbir düşünceye ve davranış biçimine. Herkesin bugüne dek gerçek olduğunu haykırdığı ya

da sessizce göz yumduğu şeylerin, yarın –belki daha da yakın– sahte olduğunu, kimilerinin tarlalarına bereketli yağmuru serpiştireceğine inandığı bir bulut gibi, yalnızca bir düşünceler sisi olduğu ortaya çıkabilir. Eski insanların yapamayacağını söylediği bir şeyi denersen yapabileceğini görürsün. Eski düşünceler eski insanlara göredir, yeni insanlarsa yeni düşünceler üretmelidir. Eskiler bir ateşi canlı tutmak için gerekli yakıtı elde etmeyi bilmiyordu; yeniyetmelerse bir kazanın altına bir parça kuru kereste atıyor ve kuşlar gibi uçarcasına dünyayı dolaşıyor, deyim yerindeyse bir bakıma eski insanları öldürüyorlar.[2] Yaşlılık gençlikten daha nitelikli, hatta onun kadar nitelikli bir eğitmen değildir, çünkü kazandığından daha fazlasını kaybetmiştir. En bilge kişinin mutlak değeri olan bir şeyi yaşayarak öğrenip öğrenmediği kuşkuludur. Gerçekte yaşlıların gençlere verebileceği çok önemli öğütleri yoktur, sınırlıdır kendi deneyimleri ve yaşamları özel gerekçelerden kaynaklandığına inandıkları ağır başarısızlıklarla doludur. Belki de hâlâ biraz inanmaktadırlar deneyimlerini gizleyebileceklerine... Hem yalnızca daha az gençtirler eskisine göre. Yaklaşık otuz yıldır bu gezegende yaşıyorum, henüz duyamadım büyüklerimin vereceği değerli ya da gerçek bir öğüdün ilk hecesini bile. Hiçbir şey söylemediler şimdiye dek ve olasılıkla söyleyemezler yararlı bir şey de. Yaşam budur işte, tarafımca büyük kısmı sınanmamış bir deney, ne var ki yarar sağlamıyor başkalarının denemeleri de. Eğer değerli bulduğum bir deneyime sahipsem, eminim bunu akıl hocalarımdan öğrenmediğimden.

Bir çiftçi bitkisel besinlerle gelişmiş kemikleriyle bütün engellere karşın kendisini ve hantal sabanını ileriye doğru çeken öküzlerine söylenerek yürürken, bana, Yalnızca sebze yiyerek yaşayamazsın çünkü kemiklerin için gerekli besini sebzelerden sağlayamazsın, diyor, bu nedenle de kendi gününün bir kısmını dini bir ayin yaparcasına kemiklerine gerekli besini sağlamaya adıyor. Öbürleri için yalnızca lüks olan ya da kimilerince adları bile bilinmeyen bazı şeyler, birileri için gerçekten de yaşamın gereklilikleri. Aslında en hastalıklı ve güçsüz olanlar işte bu "birileri".

Kimilerine göre, insan hayatının bütün yörelerini, doruklarını ve çukurların diplerini zaten elden geçirmiş ve her şeyle ilgilenmiştir dedeleri. Evelyn'e göre, "Bilge Süleyman, mabedini yaparken ağaç kirişlerin ve sütunların arasında bırakılması gereken kesin mesafeleri gösteren kurallar geliştirdi. Romalı yargıçlar, meşe ağacınızın dallarından komşunuzun arsasına düşen palamutlarınızı mülke tecavüz sayılmadan toplayabilmek

için, hangi sıklıkta komşu bahçeye girebileceğinize ve meşe palamutlarının ne kadarının komşunuzun payı olacağına hükmetti." Hatta Hipokrat, tırnaklarımızı nasıl kesmemiz gerektiğine dair yönergeler bıraktı; buna göre, tırnaklar ne kısa ne de uzun olmalı, tam parmak uçlarından kesilmeli... Yaşama sevincini ve yaşamın çeşitliliğini tükettiği düşünülen sıkıntı ve bıkkınlıklar, hiç kuşkusuz Âdem kadar eski. Ancak şimdiye dek ne ölçülebildi insanoğlunun kapasitesi, ne de biz örneklerle belirleyebiliriz neler yapabileceğini, örnekleri öyle az ki! Şimdiye kadar yapamadıkların için 'kederlenme çocuğum, yapmamışsan bir şeyi kim suçlayabilir ki seni?'

Binlerce basit testle deneyimleyerek sürdürürüz yaşamımızı. Örneğin, eğer hatırlayabilseydim fasulyelerimi olgunlaştıran güneşin aynı anda bizimki gibi onlarca dünyadan oluşan bir sistemi aydınlattığını, bu bazı yanlışları önleyebilirdi. O, yalnızca altında fasulyelerimi çapaladığım ışık değildi. Ne muhteşem galaksilerin uçlarındadır yıldızlar! Kim bilir ne uzak ve ne farklı yaratıklar evrenin dört bir yanındaki konaklarından aynı anda aynı şeye bakıyor! Doğa ve insan yaşamı, bizim sayısız karakterlerimiz kadar farklı. Kim söyleyebilir önümüzdeki yaşamın bir başkasına neler sunacağını? Bir anlığına birbirimizin gözlerinin derinliklerine dalmamızdan daha büyük bir mucize olabilir mi? Bir saatte dünyanın bütün zamanları yaşanmalı; evet, bütün zamanların dünyalarında yaşamalı. Tarih, şiir, mitoloji! – Hiçbir metin bilmiyorum, başkalarının deneyimlerinden okunsun ve bunun kadar şaşırtıp bilgilendirsin bizi!

Komşularımın iyi diye adlandırdıklarının çoğunun kötü olduğuna inanıyorum bütün ruhumla ve eğer pişmanlık duyacaksam herhangi bir şeyden, bunun "iyi" davranışlarım olacağından yok kuşkum! Hangi şeytan ele geçirdi ruhumu ki bu kadar iyi davrandım? Söyleyebileceğin en akıllıca şeyi söyleyebilirsin, yaşlı adam –sen, yaşadığın yetmiş yıl boyunca onur dediğin şeyden ödün vermeyen– karşı konulamaz bir ses duyuyorum, beni bütün bunlardan uzaklaşmaya davet eden. Bir nesil terk ediyor öbürünün girişimlerini, karaya oturmuş gemiler gibi.

İnanıyorum ki, kendimize şimdi güvendiğimizden çok daha fazla güvenebiliriz. Gerçekten, başka bir şeye gösterdiğimiz kadar özeni, kendimize göstermeyi erteliyor olabiliriz. Doğa güçlü yanlarımız kadar zayıf yanlarımıza da uyum sağlayabilir. Kimilerinin bitmek bilmez kaygı ve gerginlikleri, neredeyse onanamaz bir hastalık halindedir. Yaptığımız işin

önemini abartmakta üstümüze yok, ama yapmadıklarımız ondan hayli çok! Ya hastalanmış olsaydık? Ne kadar da uyanığız! Kaçınabildiğimiz sürece inançsız yaşamaya kararlıyız; gün boyu tetikte bekliyor, geceleriyse gönülsüzce dua edip kendimizi bilinmeyene emanet ediyoruz. Hayatımızı yücelterek ve değişme olasılığını yadsıyarak öylesine bütünüyle ve içtenlikle zorluyoruz ki kendimizi yaşamaya... "Tek yolu bu," diyoruz; tek merkezden çizilebilecek yarıçaplar kadar çok yolu var oysa. Bütün bu başkalıklar, aslında kafa yorulacak bir mucizedir ve bu mucize her an gerçekleşmektedir. Konfüçyüs der ki, "Gerçek bilgi, bildiklerimizi bildiğimizi bilmek ve bilmediklerimizi bilmediğimizi bilmektir." Bir insan hayal gücü olgusunu kendi anlama yetisine indirgediğinde, bütün insanların yaşamlarını bu temel üstüne kuracağını sezerim.

Bir anlığına, sözünü ettiğim sıkıntı ve kaygının çoğunun ne üstüne olduğunu ve sıkıntı çekmemizin ya da en azından özenli olmamızın ne kadar gerektiğini düşünelim. Eğer yalnızca yaşamın gerçek gerekliliklerinin neler olduğunu ve onları edinmek için hangi yöntemlerin kullanılacağını öğrenmek içinse, görünen uygarlığın ortasında bile olsa, ilkel ve sınırda bir yaşam sürmenin bazı yararları olabilir. Ya da insanoğlunun dükkânlardan en fazla ne satın aldığını, tacirlerin ne depoladığını, en temel bakkaliyenin ne olduğunu görmek için geçmişteki tacirlerin kitaplarına bakmak yararlı olabilir. Çünkü çağların gelişimi, insanın varoluşunun temel yasalarını etkilemiştir elbette ama bu pek de dikkat çeken bir etki değildir; olasıdır ki bizim iskeletlerimiz, atalarımızınkilerden ayırt edilemeyecektir.

Yaşamın gereklilikleri sözleriyle; insanın emeğiyle elde ettiği, uzun zamandır kullandığı ya da en başından beri insan yaşamı için çok önemli olan ve kimsenin vazgeçmeye çalışmadığı ya da eğer varsa pek az kişinin yalnızca yabanilik, yoksulluk ya da felsefe yüzünden vazgeçebildiği şeyleri kastediyorum. Pek çok canlı için bu anlamı taşıyan tek yaşam gerekliliği vardır; yiyecek. Çayır bizonu için yaşamın temel gerekliliği, ormanın güvenli barınağına ya da dağın gölgesine gereksinim duymadığı sürece, yalnızca içeceği su ile birkaç demet lezzetli ottur. Yabani canlılardan hiçbirinin yiyecek ve barınak dışında bir şeye gereksinimi yoktur. Bu iklimdeki insanlar için yaşamın gereklilikleri, tam anlamıyla yeterli olarak, yiyecek, barınma, giyinme ve yakacak olmak üzere birkaç başlık altında sınıflandırılabilir. Bunları güvence altına alana dek, yaşamın gerçek sorunlarını özgürce ve başarı beklentisiyle ağırlamaya hazır olmamız olası

değildir. İnsanoğlu yalnızca evleri değil, giyecekleri ve pişmiş yiyecekleri de keşfetti ve olasılıkla, ateşin sıcaklığının kazara keşfinden ve kullanımının sonuçlarından doğdu başlangıçta bir lüks olan ateşin yanında oturma gerekliliği. Görüyoruz, kedi ve köpeklerin de aynı alışkanlığı edindiklerini. Uygun barınak ve giyecek sayesinde, mantıklı bir şekilde kendi vücut ısımızı koruyoruz, ama yemek pişirmenin bunların fazlasıyla, başka bir deyişle yakacakla, kendi beden ısımızdan daha yüksek bir dış ısıyla başladığını söylemek yerinde olmaz mı? Doğa bilimci Darwin, Tierra del Fuego[3] yerlilerini anlatır; sıkı giyinmiş ve ateşe yakın bir yerde oturan kendisi ve ekibi ısınmak şöyle dursun üşürken, ateşten çok uzakta duran bu çıplak vahşilerin neredeyse kavrulmuş bir halde boncuk boncuk ter dökmekte olduklarını büyük bir şaşkınlıkla gözlemlediğini söyler. Ayrıca, bir Avrupalı soğuktan titrerken, bir New Hollander'ın[4] üşümeden çıplak gezindiğini de duyduk. Bu vahşi adamların dayanıklılığını, uygar insanların zekâlarıyla birleştirmek olanaksız mıdır? Liebig'e göre, insanın vücudu bir fırın, yiyecek de akciğerlerdeki içsel yanmayı sağlayan yakıttır. Soğuk havalarda çok, sıcak havalardaysa az yeriz. Hayvansal ısı yavaş bir yanmanın sonucudur. Bu yanma çok hızlı gerçekleştiğindeyse hastalık ve ölüme neden olur ya da yakıt eksikliği ya da bacadaki bir kusur sonucu ateş söner. Elbette yaşamsal ısı ateşle karıştırılmamalı, ancak o kadar çok benzerlik var ki! Bu nedenle, yukarıda listelenenlerden görünen o ki, *hayvansal ısı* deyişinin neredeyse eşanlamlısı *hayvansal yaşam* deyişi; çünkü yiyecek, içimizdeki ateşi söndürmeyen yakıt olarak görülebilir –ve yakacak, yalnızca o yiyeceği hazırlamaya ya da dışarıdan katkıyla bedenlerimizin ısısını artırmaya hizmet eder– barınak ve giyecekse yalnızca bu şekilde üretilen ve emilen *ısı*yı korumak içindir.

O halde bedenimiz için en büyük gereksinim; sıcaklığı korumak, yaşamsal ısıyı içimizde tutmaktır. Ne acılar çekiyoruz bundan dolayı, yalnızca yiyecek, giyecek ve barınmamızla değil, âdeta gece elbiselerimiz olan yataklarımızla da. Kuşların yuvalarını yağmalayıp bağırlarını soyarız bu barınak içinde barınakları hazırlamak uğruna. Tıpkı yuvasının en derin kısmında çimenden ve yapraklardan yapılmış bir yatağı olan köstebek gibi! Yoksul insan dünyanın soğuk olduğundan yakınmaya alışmıştır; sıkıntılarımızın büyük kısmını doğrudan fiziksel soğukluğa da atfederiz en az sosyal olan kadar. Bazı iklimlerde yaz, insanoğlu için bir çeşit cennetsel yaşamı olanaklı kılar. Yakacak, yiyeceğini pişirmek dışında gereksizdir,

onun ateşi güneştir ve meyvelerin çoğu onun ışınlarıyla pişkinleşir. Yiyecek genellikle daha çeşitlidir ve kolayca elde edilir. Giyecek ve barınaksa kısmen ya da tamamen gereksizdir. Bugün ve bu ülkede kendi deneyimlerimden öğrendiğim kadarıyla, birkaç alet, bir bıçak, bir balta, bir kürek, bir el arabası vb. ve heveslisi için lamba ışığı, yazı malzemesi ve el altında birkaç kitap ikinci sıradaki gereksinimlerdir ve tamamı azıcık bir bedel karşılığı elde edilebilir. Yine de kimi akılsızlar dünyanın öbür ucuna, barbar ve sağlıksız bölgelere gidip kendilerini ticarete adar on beş yirmi yıl boyunca, New England'da rahatça yaşayabilmek –ki bunun anlamı rahatça ısınmak demektir– ve ölebilmek için en sonunda. Lüks içindeki zenginler yalnız rahatça ısınmakla kalmaz, aşırı sıcakta yanar; aslında daha önce ifade ettiğim gibi, kavrulurlar, ama elbette ki *à la mode*.[5]

Yaşamdaki çoğu lüks ve birçok sözde rahatlık yalnızca kaçınılamaz olmamakla kalmıyor, insanoğlunun yükselişine de gizli engeller oluşturuyor. Lüks ve rahatlığa gelince, en bilgeler daima yoksullardan daha basit ve yalın bir şekilde yaşamıştır. Çinli, Hindu, Acem ve Yunan kadim filozoflar öyle bir sınıf oluşturuyordu ki, dış zenginlikler bakımından onlardan daha yoksulu, iç zenginlikler bakımındansa onlardan daha zengini yoktu. Onlar hakkında bildiklerimiz devede kulak sayılabilir. Haklarında çok şey biliyormuşuz gibi davranmamızsa dikkate değer. Aynı şey, daha modern reformcular ve ırklarının velinimeti olanlar için de geçerli. Hiç kimse insan yaşamının tarafsız ve mantıklı gözlemcisi olamaz, gönüllü yoksulluk diyebileceğimiz üstün bir yerde duranlar dışında tabii. Tarımda, sanatta, edebiyatta olsun ya da ticarette, lüks bir yaşamın lükstür meyvesi de. Şimdilerde felsefe üstatları çoğaldı ama filozof yok içlerinde. Yine de güzel, filozofluk taslamak bile... Çünkü bir zamanlar yaşanacak kadar güzeldi felsefe. Filozof olmak ne zekice fikirlere sahip olmaktır yalnızca, ne de felsefe ekolü kurmaktır. Filozofluk; aklı, aklın emrettiği gibi yaşayacak kadar sevmekte yatmaktadır. Yalın, bağımsız, asil ve sorumluca yaşamaktır. Yaşamın sorunlarını yalnızca kuramsal olarak değil, pratik olarak da çözmektir. Büyük bilge ve düşünürlerin başarısı kralca ya da erkekçe bir başarı değil çoğunlukla nedimce bir başarıdır. Babalarının yaptığı gibi yalnızca uyumlu yaşayabilmek için ellerindekiyle yetinirler ve soylu bir ırkın ataları da değillerdir. Ama niçin insanlar gitgide soysuzlaşır? Soyları bitiren nedir? Lüksün nasıl bir huyu vardır ki ulusları zayıflatarak ortadan kaldırır? Emin miyiz kendi yaşamımızda da bundan bir parça

olmadığından? Filozof, yaşamının dış biçimi bakımından da çağının ilerisindedir. Çağdaşları gibi beslenmez, giyinmez, barınağı ve ısınması bakımından da onlara benzemez. Bir insan nasıl filozof olabilir de yaşamsal ısısını öteki insanlardan daha iyi yöntemlerle korumaz?

Bir insan yukarıda tanımladığım türlü yöntemlerle ısındıktan sonra ne isteyecektir? İsteği hiç kuşkusuz aynı türden daha fazla bir ısınma olmayacaktır, daha fazla ve zengin bir mönü, daha geniş ve görkemli evler, daha güzel ve daha çok giyecek, daha çok, sürekli ve daha sıcak ateşler ve benzerleri. Yaşam için gerekli şeyleri edindiğinde, onların daha fazlasını edinmek için çalışmaktan başka bir seçenek daha var önünde; artık gereksiz fazlalıklar için çok çalışıp didinmeyi bırakıp gerçek yaşam serüvenine atılabilir. Öyle görünüyor ki, toprak tohum için uygun çünkü tohum bırakmış köklerini toprağın altına ve artık filizlerini güvenle sürebilir gün ışığına. Niçin insan aynı oranda gökyüzü cennetine yükselebilecekken, böylesi güçlü kökler salar ki toprağa? Daha soylu bitkiler yerden çok yüksekte gün ışığına ve gökyüzüne sürdükleri meyveleri için değerlidir sonunda. İki yıl yaşayabilseler de yalnızca kökleri iyice sağlamlaşana dek ürün verebilen ve çoğunlukla üst kısımları kesildiğinden birçok kişinin aslında çiçeklenme döneminde olduklarını bilmediği daha sıradan bitkilerden daha değerlidir bu soylu bitkiler.

Cennette ya da cehennemde kendi işlerini görebilecek kadar güçlü ve cesur yaratılışlı olup –eğer gerçekten varsa böyle birileri– nasıl yaşadıklarını bilmeden, olasılıkla en zenginlerden daha görkemli servetler biriktirerek hiçbir zaman yoksullaşmadan hesapsızca harcayanlar için; ya da cesaretlerini ve esinlerini olayların tam da o anki koşullarından bulup, âşıkların aşklarına olan düşkünlükleri ve coşkunluklarıyla onu el üstünde tutanlar için –bir dereceye kadar kendimi bunlardan sayarım– önerilerde bulunmak gibi bir düşüncem yok. Hangi koşullarda olursa olsun iyi çalışan ya da iyi çalışıp çalışmadıklarını bilenler için de konuşmuyorum. Hallerinden memnun olmayan ve koşullarını iyileştirebilecekleri halde aylak aylak, yapacak işlerinin çokluğundan ve zamanın yetersizliğinden şikâyet eden insan yığınları için konuşuyorum. Bazı kişiler var ki, her şeyden durmadan ve yorulmadan şikâyet ediyorlar. Söylediklerine bakılırsa bunu kendilerine görev biliyorlar. Görünüşte varsıl ancak gerçekte en yoksul olan, süprüntüleri biriktirip de nasıl kullanacaklarını ya da onlardan

nasıl kurtulacaklarını bilmeyen, bu nedenle de kendi altın ya da gümüş prangalarını dövenlere de söyleyecek birkaç sözüm var.

Geçen yıllar boyunca yaşamımı nasıl geçirmeyi istediğimi anlatmaya kalkışırsam, geçmişimi az çok bilen okurlarım şaşırabilir. Hakkımda hiçbir şey bilmeyenlerse kesinlikle şaşkına dönecek. Yalnızca, değer verdiğim bazı girişimlerimden dem vuracağım.

Her havada, günün ya da gecenin herhangi bir saatinde, her şeyi tam zamanında yaparak ilerlemek ve yaptıklarımın her biri için asama bir çentik atmak endişesindeydim. Her iki sonsuzluğun, geçmişin ve geleceğin buluşma noktasında, yani şimdiki zamanın tam ortasında durmak, ezel ve ebedinin arasındaki çizgiye ayak basmaktı isteğim. İsteyerek sır tutuyor olmasam da, tamamen doğası gereği, benim işimde çoğu kimseninkinden daha fazla sır olduğu için bazı belirsizliklerin kusuruna bakmayacaksınız artık! Memnuniyetle anlatabilirim bu konuda bütün bildiklerimi. Hiçbir zaman kapımda görmeyeceksiniz "Girilmez" ifadesini.

Uzun süre önce bir av köpeği, bir doru at ve bir üveyik kaybettim ve halen onların izlerini sürmekteyim. Çoğu zaman onlar hakkında yolcularla konuşuyorum, izlerini tarif ediyorum, bir de onlara nasıl seslendiğimi. Tazımı ve rahvan atımın kaybolduğunu duyan ve hatta bir bulutun ardında kaybolan üveyiğimi gören bir iki kişiye rastladım. Sanki onları kendileri kaybetmiş gibi, bulmak için çok istekliydiler.

Hissetmek... Yalnızca seher vaktini ve gündoğumunu değil, olabilirse Doğa'nın kendisini! Yazın ve kışın kaç sabah, henüz hiçbir komşu işine gitmek için yola çıkmadan işyerime varmışımdır! Hemşerilerimden birçoğuyla, alacakaranlıkta Boston'a gitmek üzere yola çıkan çiftçilerle ya da işlerine giden oduncularla işimden dönerken karşılaşmışımdır. Güneşe doğuşu için herhangi bir yardımda bulunmadığım doğru ama kuşkusuz ki bu, gündoğumunda orada bulunmamın önemli nedenleri arasında değildi.

Evet, birçok güz ve birçok kış gününü kasabanın dışında, rüzgârın söylediklerini duymaya ve anlamaya çalışarak geçirdim! Neredeyse bütün paramı bu işte batırdım ve nefesimi bunun için tükettim. Eğer bu, siyasi partilerden birisini ilgilendiren bir iş olsaydı, emin olun ki Gazette'de baş sayfa haberi olarak yayımlanırdı. Başka zamanlar, bir yalıyarın ya da ağacın gözlem için uygun bir noktasından ortaya yeni çıkan herhangi bir şey

bulmak umuduyla uzakları seyrediyordum. Bazen de, belki bir şey yakalarım diye, akşam vakti tepe başında karanlığın çökmesini bekliyordum. Hoş, pek bir şey yakaladığım da yoktu ya, yalnızca kudret helvası[6] gibi güneşin altında eriyordum.

Uzun süre, pek de yüksek tirajı olmayan ve editörünün haberlerimin çoğunluğunu bir türlü yayımlayacak kadar değerli görmediği bir günlük gazetenin muhabiri olarak çalıştım ve çoğu yazar gibi ben de, emeklerim karşılığında ödül yerine çokça sıkıntıya katlandım. Ancak bu durumda sıkıntılarım kendi kendilerinin ödülüydü zaten.

Yıllarca, kar ve yağmur fırtınaları kontrolörlüğü yapmayı kendi görevim addettim ve bağlılıkla yerine getirdim. Arazi mühendisi olarak da görevlendirdim kendimi, anayolları olmasa bile, ormanın içindeki keçi yollarını ve patikaları gözleyip açık kalmalarını ve halk tarafından sık kullanılan dağ geçitlerindeki köprülerin bütün mevsimlerde geçilebilir olmasını sağladım.

Çitlerden atlayarak sadık çobanın başını belaya sokan kasabanın azgın sürüsüne göz kulak oldum. Bugüne kadar hangi tarlada Jonas'ın, hangisinde Solomon'un çalıştığını bilmesem de –zaten beni ilgilendirmiyordu– çiftliğin tenha köşe ve bucaklarını da gözettim. Kurak mevsimlerde kuruyup solan kırmızı yabanmersinini, yaban kirazını, çitlembiği, kızıl çamı ve karadişbudağı, beyaz üzümü ve hercai menekşeyi suladım.

Kısacası, uzunca bir süre böyle devam ettim (övünerek söylemiyorum, palavra da değil). Hemşerilerimin, her ne yaparsam yapayım beni kasabanın memurları listesine almayacakları ve makul bir aylıkla, işi az parası çok bir yerde iş vermeyecekleri kesinleşene kadar da işimi bağlılıkla yaptım. Bütün bu anlattıklarımı, ki tam olarak yaptığıma yemin edebilirim, aslında kimse dinlemedi, daha azı kabullendi, daha da azı bir hesap gördü ve karşılığını ödedi. Hoş zaten ben de bunun için can atmamıştım.

Çok da uzun zaman geçmedi üstünden, bir gezgin Kızılderili, bu semtte yaşayan tanınmış bir avukatın evine sepet satmak için gitti. "Sepet almak ister misiniz?" diye sordu. "Hayır, istemiyoruz," oldu verilen yanıt. "Ne!" diye bağırdı çıkarken kapıdan Kızılderili, "Niyetiniz bizi açlıktan öldürmek mi?" Hali vakti yerinde, çalışkan beyaz komşularını görünce –ki avukat yalnızca bazı iddialar ve delilleri örüyordu ve biraz sihirle, zenginlik ve

saygınlık ardından geliyordu– "İşe başlayacağım, sepetler öreceğim, iyi yaptığım bir şey bu," demiş olmalı kendi kendine. Sepetleri yaparak kendi üstüne düşeni yerine getirdiğini ve onları satın almanın da beyaz adamın görevi olduğunu düşünüyordu. Sepetleri başkalarının satın almayı isteyecekleri şekilde yapması, ya da en azından böyle düşünmelerini sağlaması, ya da en olmadı, satın almak isteyecekleri başka bir şey yapması gerektiğini keşfedememiş olmalıydı. Ben de zarif desenli bir sepet örmüştüm ama bir başkasının satın almayı istemesi için yapmamıştım. Hem ben onları örerken harcadığım zamana değdiğini düşünmüştüm ve ötekilerin benim sepetlerimi almasını nasıl sağlayacağımı düşünmek yerine, onları satma gerekliliğinden nasıl kaçınacağımı düşündüm. Yalnızca tek bir yaşam biçimi var, insanların övgüyle söz ettiği ve başarılı gördüğü. Niçin bütün öteki yaşam biçimlerini elimizle itip birini abartıyoruz ki?

Hemşerilerimin belediye binasında bana bir oda vermelerinin ya da papaz yardımcılığı yapmamı teklif etmelerinin ya da başka herhangi bir yerde yaşamımı idare ettirebileceğim bir iş vermelerinin olası olmadığını anlayınca yüzümü her zaman olduğundan daha da fazla ormana, daha iyi tanındığım yere çevirdim. Bir sermaye biriktirmek için beklememeye ve elimdeki sınırlı olanakları kullanarak bir an önce işe koyulmaya karar verdim. Walden Gölü'ne gitme amacım masrafsızca yaşamak ya da orada yaşamayı çok istemek değil, en az engelle bazı özel işlerimi tamamlamaktı. Biraz sağduyu, biraz girişim ve iş yeteneği eksikliği yüzünden başarımın engellenmesi, aptallık yüzünden engellenmesi kadar üzücü görünmedi gözüme.

Dikkatli ve kuralcı çalışma alışkanlıkları edinmeye uğraştım hep; bu alışkanlıklar herkes için zorunlu. Göksel İmparatorluk[7] ile ticaret yapıyorsanız, kıyıda, Salem limanında küçük bir muhasebe ofisinizin olması yeterli donanımı sağlayacaktır. Ülke topraklarının sunduğu maddeleri –ki bolca buz ve çam kerestesi, biraz da granit her zaman topraklarımızda bulunur– tamamen yerli ürünleri ihraç edeceksiniz. Bu büyük bir girişim olacaktır. Bütün ayrıntıları bizzat denetlemeyi; aynı anda kılavuz ve kaptan, mal sahibi ve sigortacı olmayı; satmayı, satın almayı ve hesapları tutmayı; gelen her mektubu okumayı ve giden her mektubu yazmayı; ithal edilen ürünlerin boşaltılmasını gece gündüz kontrol etmeyi; neredeyse aynı anda kıyının birçok noktasında bulunmayı; –genellikle en zengin yük Jersey kıyısında bir yere boşaltılacaktır– bıkmadan usanmadan

ufku gözetleyerek, kıyıya demirleyen bütün yük gemileriyle konuşarak kendi haberciniz olmayı; böyle uzak ve büyük bir pazarın ikmali için dengeli bir ürün sevkiyatını sürdürmeyi; pazarların durumu, dünyadaki savaş ve barış olasılıklarından haberdar olmayı ve ticaret ve uygarlığın eğilimlerini tahmin etmeyi; yeni geçitleri ve denizcilikteki yenilikleri kullanarak bütün keşif seferlerinin sonuçlarından yararlanmayı –bazı hesap hataları yüzünden dost bir iskeleye yanaşması beklenen gemiler sık sık bir kayaya çarpıp yarıldığı için, örneğin tarifsiz La Prouse felaketi, incelenmesi gereken deniz haritaları, konumları araştırılması gereken sığ kayalıklar, yeni fenerler ve şamandıralar ve sürekli düzeltilmesi gereken logaritmik tablolar, Kartacalı Hanno ve Fenikelilerden günümüze bütün büyük kâşifler ve denizciler, büyük serüvenciler ve tüccarların yaşam öykülerini inceleyerek ayak uydurulması gereken evrensel bilim, son olarak da, ne sipariş edeceğinizi bilmek için türlü zamanlarda yapılması gereken stok sayımı olacaktır– gerektirecektir. Bu, kişinin kâr ve zarar, faiz, dara ve fire gibi problemler ile her çeşit ölçüm yöntemlerinde son derece yetenekli olmasını ve evrensel bilgiyi zorunlu kılan bir iştir.

Walden Gölü'nün iş için iyi bir yer olacağını düşündüm. Yalnızca tren yolu ve buz ticareti nedeniyle değildi böyle düşünmem. Göl, ifşa edilmesi pek de iyi olmayabilecek bazı avantajlar sunuyor; iyi bir sığınak ve zemin. Herşeyi kendi çaktığınız kazıklar üstüne kurmanız gerekse de, en azından doldurmanız gereken Neva bataklıkları yok. Batıdan esen bir rüzgârla oluşacak bir gelgit taşkınının ve Neva'daki buz kütlesinin, St. Petersburg'u dünya yüzeyinden silebileceği söyleniyor.

Bu işe büyük bir sermaye olmadan da girilebilir ama böylesi işlere girişirken yine de edinilmesi gereken araç gereçler vardır ki nereden elde edilebileceğini tahmin etmek kolay olmayabilir. Giyeceklere gelince, ilk elde sorunun pratik kısmına bakacak olursak, kıyafetleri seçerken onların gerçek yararlarından çok, yeni çıkmış giyim biçimlerine olan düşkünlük ve insanların düşünceleri tarafından yönlendiriliriz. Yapacak bir işi olan kişiler, giyinmenin ilk amacının yaşamsal ısıyı korumak, ikincisininse –toplumun şu anki durumunda– çıplaklığı gizlemek olduğunu anımsamalı ve herhangi bir zorunlu ve önemli işin ne kadarının gardıroba yeni kıyafetler eklemeden başarılabileceği hakkında düşünmeli. Majestelerinin kendi terzileri ya da tasarımcıları tarafından yapılan kıyafeti ancak bir kez giyen krallar ve kraliçeler, üstlerine uyan bir elbise giymenin ne rahat bir şey olduğunu

bilemez. Böyleleri temiz giysilerin üstüne asıldığı tahta atlardan[8] çok da farklı değildir. Giysilerimiz, giyenin karakterini alarak her gün biraz daha fazla kendimizle benzeşir. Bu nedenle onları atmaktan çekinir, bunu sürekli erteler, bir canlıyı ameliyat edermişçesine onarır ve atarken sanki bedenimizden vazgeçiyormuş gibi bir çeşit tören düzenleriz. Hiç kimse, elbisesinde yamaları var diye gözümde daha basit ya da aşağılık değildir. Ancak şundan da eminim ki çoğu zaman ilgi gören sağlıklı bir bilinç değil, modaya uygun ya da en azından temiz ve yamasız giysilerdir. Ola ki sökükler tamir edilmemişse bile, ele verilen en kötü kusur ancak tedbirsizlik olabilir. Bazen ahbaplarımı şöyle testlere tabi tutarım; dizinin üstü yamalı ya da fazladan çift dikişli pantolonları kimler giyebilir? Çoğu, böyle giyinmeleri gerekirse sanki yaşama olasılıkları olmayacakmış gibi davranır. Onlar için, kasabaya kırık bacaklarıyla topallayarak girmek yamalı bir pantolonla girmekten daha kolay olacaktır. Eğer bir beyefendinin bacakları kazara kırılırsa onarılabilir, ancak benzer bir kaza pantolonunun başına gelirse bunun için bir şey yapılması olası değildir. Çünkü o beyefendi gerçekten saygı duyulabilir olanı değil, saygı gösterileni görebilmektedir. Çok sayıda pantolon ve palto, çok az sayıda insan tanırız. En güzel elbiselerinizi bir bostan korkuluğuna giydirip yanında sünepe bir halde dikilirseniz, yoldan geçen herkesin sizi değil, korkuluğu selamladığını göreceksiniz. İki üç gün önce bir mısır tarlasından geçerken bir kazık gördüm, şapka ve bir de palto giydirilmişti. Yaklaşınca gördüm ki kazık değil, içinden geçtiğim tarlanın sahibiydi. Onu son gördüğümden beri biraz daha yanmış ve kırışmıştı teni. Efendisinin arazisine yaklaşan iyi giyimli her yabancıya havlayan azgın bir köpeğin, çıplak bir hırsız araziye girerken sakin bir şekilde oturduğunu işittim. İlginç bir sorudur, kıyafetleri ellerinden alınırsa insanların yüksek sınıfı neye göre belirleyeceği. Böyle bir durumda en saygın mevki olan uygar insan sınıfında kimlerin yer alacağını kesin olarak söyleyebilir misiniz? Madam Pfeiffer, Doğu'dan Batı'ya bütün dünyayı dolaştığı maceralı seyahati sırasında memleketine Rusya'nın Asya'daki topraklarına varacak kadar yaklaştığında yetkililerle yapılacak bir toplantıya gider. Orada yolculuk elbiselerinden farklı bir giysiye gereksinim duyduğunu söyler, çünkü 'artık insanların kıyafetlerine göre değerlendirildiği bir uygar ülkede' bulunmaktadır. Bizim demokratik New England kasabalarımızda bile, rastlantısal elde edilen servet ve yalnızca bu servetin giysi ve kumanyadaki yansıması, sahibine neredeyse evrensel bir saygınlık kazandırır. Ancak öyle büyük bir saygıdır ki

insanların servete gösterdikleri, bir anlamda kâfirliktir ve onları kurtarması için bir misyoner gönderilmesi gerekir. Üstelik giysiler, sonsuz diyebileceğiniz türden bir işi, dikişi ortaya çıkarmıştır; özellikle de bir kadının giyimi hiçbir zaman tamamlanamaz.

Uzun zaman sonra yapacak bir iş bulan adamın işinde giyeceği yeni bir takım elbise alması gerekmeyecektir. Çünkü tam hatırlayamadığı bir zamandan beri tavan arasındaki tozun içinde duran eski elbisesi işini görecektir. Eski ayakkabılar bir kahramana, uşağına ettiğinden daha uzun süre hizmet edecektir –tabii eğer bir kahramanın bir uşağı varsa– çıplak ayaklar ayakkabılardan daha eskidir ve onlar da işini görebilir. Yalnızca suarelere ve resmi balolara gidenlerin ceketlerinin yeni olması gerekir. İçlerindeki adam değiştikçe ceketler de değişir. Ama benim ceketim ve pantolonum, şapkam ve ayakkabılarım Tanrı'ya ibadet etmek için uygunsa eğer işimi görür, görmez mi? Kim görmüştür eski elbiselerinin, eski ceketinin, gerçekten işe yaramaz hale gelecek kadar yıprandığını, yırtık pırtık olduğunu, öyle ki artık hayır için bağışlanamayacak, yoksul bir çocuğa verilemeyecek, onun tarafından kullanıldıktan sonra da kendisinden daha yoksul birine –ya da belki de azla yetinen ama daha zengin birine demeliyiz– verilemeyecek kadar eskidiğini? Elbiseyi giyen yeni birinden çok, yeni elbiseler giymeyi gerektiren işlerden sakının, derim. Eğer yeni bir kişi yoksa, yeni elbiseler nasıl bedenine uydurulabilir ki? Yeni bir işe girişecekseniz eğer, eski giysilerinizle yapmayı deneyin. İnsanlar yetinmek için değil, yapmak için bir şey ister, ya da daha çok bir şey olmak isterler. Ne kadar perişan ya da kirli olsa da eskisi, belki de hiç yeni bir takım elbise edinmemeli; ta ki çok görüp geçirip, çok işler yapana dek; ya da kendimizi eski giysinin içinde yeni bir insanmış gibi hissettiğimiz ve eski giysiyi elde tutmanın yeni şarabı eski şişelerde saklamak olduğunu düşündüğümüz bir ruh haline girene dek. Kuşların tüy dökme mevsimi gibi, bizim de eski giysilerimizi yenileriyle değiştirme mevsimimiz yaşamlarımızda dönüm noktası olmalı. Dalgıç kuşu bu dönemi geçirmek için ıssız gölcüklere çekilir. Yine böyle içsel bir çaba ve gelişme sonunda yılan derisini atar ve tırtıl da pupasını; çünkü giysiler bizim yalnızca en dıştaki derimiz ve geçici örtümüzdür. Yoksa göstermelik renkler altında süzülür ve en sonunda kaçınılmaz olarak insanları kendimizden uzaklaştırır ve kendi düşüncelerimize yabancılaşırız.

Âdeta dış kaynaklı bitkiler gibi dışarıdan eklenerek büyümüşçesine giysi üstüne giysi giyeriz. Dıştaki ve çoğunlukla ince ve süslü püslü giysilerimiz, yaşamamızda bir payı olmayan ve ölümcül yaralanma riski olmadan orada burada çıkarabileceğimiz epidermimiz – ya da sahte derimizdir. Sürekli giyilen daha kalın giysilerimiz gözenekli derimiz – ya da korteksimizdir. Ancak gömleklerimiz bizim floemimiz, yani gerçek kabuğumuzdur; kesmeden ve insanı öldürmeden çıkarmak olası değildir. İnanıyorum ki bütün ırklar bazı mevsimlerinde gömleğe eşdeğer bir şey giyer. İnsan öyle gösterişsiz giyinmeli ki karanlıkta elini kendine uzatabilsin; her anlamda öyle özlü ve hazırlıklı yaşamalı ki, bir düşman kasabayı düşürürse, yaşlı bir filozof gibi endişe duymadan boş ellerle kapıdan dışarı çıkabilsin. Tek bir kalın giysi, çoğu amaç için üç ince giysi kadar iyiyken ve ucuz giysiler gerçekten uygun fiyatlarla alınabilirken; uzun yıllar giyilebilecek bir kalın palto beş dolara, kalın bir pantolon iki dolara, bir çift sığır derisi postal bir buçuk dolara, bir hasır şapka bir çeyrekliğe ve bir bere altmış iki buçuk sente alınabiliyor ya da daha iyisi evde çok düşük bir maliyetle yapılabiliyorken, nerede kendi kazancıyla böyle bir takım giyip, kendisinin önünde eğilecek bilge adamlar bulamayacak kadar yoksul kişi?

Kendisinden özel bir giysi istediğimde terzim ciddi bir şekilde "Artık o giysilerden yapmıyorlar," der, gizli özne kullanarak, sanki Kader Tanrıçaları[9] kadar kişiler üstü bir otoriteden, o biçimde giysilerin yapılmamasına dair bir emir alınmışcasına. Gerçekten de istediğim şeyi söylediğime, bu kadar gözü kara olabileceğime inanamadığı için de istediğim elbiseyi diktirmeyi kolayca başaramam. Bu kehanet gibi cümleyi duyduğumda, bir anlığına düşünceler denizine çekilirim. Belki cümlenin anlamını çözebilirim, belki cümledeki "onlar" gizli öznesinin benimle akrabalık derecesini bulabilirim ve benimle bu kadar yakından ilgili bir konuda "onlar"ın ne gibi bir karar yetkisi olabileceğini bulabilirim umuduyla kendi kendime her sözcüğü ayrı ayrı vurgulayarak tekrarlarım cümleyi. Sonuçta aynı şekilde gizemli bir dil ve gizli özne kullanarak terzime yanıt veririm – "Doğru, bu yakınlara kadar yapmıyorlardı, ama artık yapıyorlar." Kişiliğimi ölçmeyip, ceketi üstüne asacak bir elbise askısıymış gibi yalnızca omuzlarımın genişliğini ölçmesi ne işe yarar ki? Ne Graces[10] ne de Parcae taptığımız tanrıçalar, biz Moda'ya tapıyoruz. Tam bir otoriteyle eğiren, dokuyan ve kesen bir Tanrıça'ya... Paris'teki baş maymun bir gezgin şapkası giyiyor ve Amerika'daki bütün maymunlar aynısını yapıyor. Bazı

zamanlar, bu dünyada insanların yardımıyla gerçekten yapmacıksız ve dürüstçe bir şey yapılabileceğine dair umudum tükeniyor. "Onlar" önce güçlü bir cendereden geçirilmeli ki eski delice düşünceleri ve hevesleri dışarı süzülebilsin, böylece kısa sürede tekrar ayağa kalkamayacaklardır. Sonra şirkette biri çıkar, kafasında heves kurtçukları, kimse bilmez bunların çıktıkları yumurtanın ne zamandan beri orada konakladığını, böyle şeyleri ateş bile öldürmez ve işçinizi kaybedebilirsiniz. Yine de bir miktar Mısır buğdayının bir mumyadan bize miras kaldığını unutmayacağız.

Genel olarak, giyinmenin bu ülkede ya da herhangi bir başka ülkede sanatın saygınlığına ulaştığının savunulamayacağını düşünüyorum. Günümüzde insanlar alabildiklerini giymekle yetiniyor. Kazazede denizciler gibi, sahilde bulduklarını giyiyor ve biraz ileride –yer ya da zaman bakımından– birbirlerinin maskaralıklarına gülüyorlar. Her nesil eski modayla alay eder ama yeni modayı da bir ibadeti yerine getirirmiş gibi izler. VIII. Henry ya da Kraliçe Elizabeth'in giysilerine bakarken, Cannibal Adaları'nın kral ve kraliçesinin giysilerine bakarkenki kadar eğleniyoruz. Bütün giysileri çıkarılmış bir insan zavallı ve gülünçtür. Herhangi bir insanın giyimine gülmekten ya da onu kutsal saymaktan alıkoyan, yalnızca dikkatle bakan ciddi bir göz ve samimi bir yaşamdır. Soytarının karın ağrısı tutunca, komik kostümü de bu durumuna hizmet edecektir. Bir asker top güllesiyle vurulduğunda, paramparça olan üniforması da kendisi kadar moraracaktır.

Kadınların ve erkeklerin yeni modeller konusundaki çocuksu ve acımasız zevkleri, bugünkü neslin istediği özel desenleri keşfedebilmek adına, birçok kişinin gözlerini titreyerek ve şaşı bir şekilde çiçek dürbünlerinde tutmasına neden oluyor. Üreticiler bu zevklerin tamamen garip ve değişken olduğunu öğrendi. Yalnızca tek bir rengi ve birkaç bükümü farklı iki modelden biri çabucak satılacak, ötekiyse raflarda kalacaktır. Bununla birlikte, kapanan bir sezonun ardından başkasının moda olması da sıklıkla görülen bir olaydır. Bununla karşılaştırıldığında, cilde dövme yapmak söylendiği kadar da korkunç bir âdet değildir. Yalnızca resim yüzeysel ve değiştirilemez diye nasıl vahşi olabilir?

Bizim imalat sistemimizin insanların giysi temin edebilecekleri en iyi yöntem olduğuna inanmam olası değil. Her geçen gün İngilizlerinkine daha da benziyor işçilerimizin hali ve buna da şaşırmamak gerekir. Çünkü

işittiğim ya da gördüğüm kadarıyla, asıl amaç insanoğlunun iyi ve gerçekten giyinebilmesi değil, hiç kuşkusuz şirketlerin zenginleştirilmesidir. İnsanlar uzun vadede hedefledikleri şeye erişir. Bu nedenle, hemen başarısız olacak olsalar da, hedeflerini yüksek tutmaları gerekir.

Barınağı sorarsanız, bizimkinden daha soğuk ülkelerdeki insanların uzun süreler boyunca onsuz da yapabildiklerinin örnekleri olsa da, barınmanın artık bir yaşam gereksinimi olduğunu inkâr etmeyeceğim. Samuel Leing der ki, "Deri elbisesinin ve başıyla omuzlarını kaplayan deri bir çuvalın içindeki bir Laponyalı[11] geceler boyu karın üstünde uyuyabilir... Öyle bir soğuktur ki bu, yünlü elbiselerinin içinde ona maruz kalan bir kişinin yaşamını söndürebilir." Leing, Laponyalıların bu şekilde uyuduklarına şahit olmuş. Şöyle sürdürür konuşmasını, "Öteki insanlardan daha dayanıklı değiller." Ama büyük olasılıkla insanoğlu bir evin içindeki rahatlığı keşfetmeden önce, çok uzun bir zaman geçirmemiştir yeryüzünde. "Evin rahatlığı" deyimi aslında aileden çok evden duyulan memnuniyetin işaretidir. Gerçi "Ev"in aslen kış ya da yağmurlu mevsimlerle ilişkilendirildiği ve yılın dörtte üçünde bir güneş şemsiyesinden başka bir şeyin gerekli olmadığı iklimlerde bütün bunlar son derece kısmi ve rastlantısaldır. Bizim iklimimizde, eskiden yaz mevsimlerinde barınak neredeyse yalnızca geceleyin kullanılan bir sığınaktı. Kızılderili gazetelerinde, bir günün sınırını simgelerdi Kızılderili çadırı. Bir ağacın kabuğuna kazılmış ya da boyanmış yan yana birden çok çadır resmiyse Kızılderililerin orada kaç kez kamp kurduklarını anlatırdı. İnsanoğlu öyle boylu boslu ve güçlü yaratılmadığı için dünyasını ve duvarlarını kendine uygun bir alanla sınırlandırmalıydı. Başlangıçta çıplak ve açıktaydı; ancak her ne kadar bu durum gün ışığı sayesinde açık ve sıcak havada gayet güzel olsa da, bir evin sundurmasının altına sığınmak için acele etmemiş olsaydı, yağmurlu mevsimler ve kış, üstüne bir de kavurucu güneş, daha başlamadan soyunu kırardı. Âdem ve Havva, efsaneye göre, elbiseleri giymeden önce bir çardağın altına sığınmıştı. İnsan bir ev istedi, sıcak ya da rahat bir yuva – önce fiziki sıcaklık, sonra da sevginin sıcaklığı.

İnsan ırkının emekleme çağında, kimi atılgan ölümlülerin barınma için bir kayanın içindeki oyuğa sığındığı zamanları gözümüzün önüne getirebiliriz. Her çocuk bir dereceye kadar dünyaya yeniden başlar. Yağmurlu ve soğuk havada bile bayılır dışarıda kalmaya. İçgüdüsel bir şekilde evcilik oynamayı da sever, tahta atlarla oynamayı sevdiği kadar. Kim anımsamaz küçükken

meraklı gözlerle tabakalı kayalıkları incelediğini ya da ilgiyle bir mağaraya yaklaştığını? İşte bu, o mirasın doğal özlemidir, ilk atalarımızdan bize kalan ve hâlâ içimizde yaşayan o parçanın özlemi... Mağaralardan, palmiye yapraklarının, kabuk ve ağaç dallarının, ketenden gergin dokumaların, ot ve samanların, tahta ve padavraların, taş ve kiremitlerin kapladığı çatılara yol aldık. Açık havada yaşamanın ne demek olduğunu bilmiyoruz artık. Pek çok bakımdan yaşamlarımız düşündüğümüzden daha evcil. Tarlalar gerçek yuvadan çok uzakta. Günlerimizin ve gecelerimizin daha fazlasını göksel varlıklarla aramızda çatılar olmadan geçirseydik daha iyi olabilirdi belki. Bir çatının altından böyle uzun konuşmasaydı şair ve dergâhta bu kadar uzun yaşamasaydı veli... Ne kuşlar şarkılarını söyler mağaralarda ne de beyaz güvercinler saflıklarını korur güvercinlikte.

Bununla birlikte, bir kişi bir konut yapmayı tasarlarsa, sonunda kendini konut yerine bir ıslahevinde, çıkışın nerede olduğunu bilmediği bir labirentte, bir müzede, düşkünlerevinde, bir hapishanede ya da şatafatlı bir türbede bulmasın diye, Yanki açıkgözlülüğü konusunda biraz egzersiz yapması gerekir. Öncelikle bir barınağa duyulan gereksinimin gerçekte ne kadar az olduğunu düşünün. Bu kasabada, Penobscot Kızılderililerinin ince pamuklu kumaştan çadırlarda yaşadıklarını gördüm. Kar neredeyse diz boyuydu ve anladım ki kar kalınlığı daha çok olsa rüzgârı keseceği için daha mutlu olacaklardı. Daha önceleri, yaşamımı dürüstçe ve özel ilgilerim için de yeterli zamanı ayırarak nasıl kazanacağım sorusu şimdilerde olduğundan daha fazla canımı sıkıyorken –ne yazık ki şimdi oldukça duyarsız biri haline geldim– demiryolunun kenarında, işçilerin geceleri araç gereçlerini içine kilitledikleri yaklaşık iki metre boyunda ve bir metre eninde büyük bir kutu görürdüm. Darda kalan birinin böyle bir kutuyu bir dolara alabileceğini ve üstüne havanın girmesine olanak sağlamak için burguyla birkaç delik açarak yağmurlu havalarda ve geceleyin içine girip, kapağını çekip, aşkı ve ruhuyla özgür kalabileceğini düşünürdüm. Bu, en kötü ya da herhangi bir şekilde değersiz bir seçenekmiş gibi görünmüyordu. İstediğiniz saate kadar oturabilir ve dilediğiniz zaman kalkıp kira için peşinizde dolanan bir ev sahibi olmadan dışarı çıkabilirdiniz. Böyle bir kutunun içinde, donarak ölmekten kurtulabilecekken, biraz daha geniş ya da biraz daha lüks bir kutunun kirasını ödemesi için canından bezdirilmiş nice insan vardır. Şaka yapmıyorum. Ekonomi, ciddiyetsizce davranılmayı kaldırabilen bir konudur ama öylece harcanamaz. Çoğunlukla açık havada

yaşayan, kuvvetli ve dayanıklı bir ırk için, neredeyse tamamen Doğa'nın kendileri için kullanıma hazır hale getirdiği malzemelerle konforlu bir ev yapılmıştı bir zamanlar burada. Massachusetts Kolonisi'ne tabi Kızılderililerden sorumlu müfettiş Gookin 1674 tarihli yazısında şunları anlatır: "En iyi evleri, son derece düzenli, sıkı ve ısıyı tutacak şekilde ağaç kabuklarıyla kaplıdır. Bu kabuklar, ağaçların salgıladığı bitki özünün çoğaldığı mevsimlerde gövdelerinden sıyrılır ve hâlâ yeşilken ağır kerestelerle sıkıştırılarak büyük ince tabakalar haline getirilir... Daha yoksul evler, bir tür sazdan yapılmış hasırla kaplanır. Bunlar da sıkıdır ve sıcaktır ancak ilki kadar iyi değildir... Gördüklerimin bazıları yirmi, otuz metre uzunluğunda ve on metre genişliğindeydi... Ben çoğunlukla onların çadırlarında kaldım ve bu çadırları en iyi İngiliz evleri kadar sıcak buldum." Bu çadırların da genellikle kilimlerle döşendiğini ve iç kısımlarının güzel işlenmiş ve nakışlı hasırlarla kaplandığını ve çeşitli mutfak aletleri ve araç gereçlerle donatıldığını da ekler. Kızılderililer, çatıdaki bir deliğe astıkları ve bir sicimle hareket ettirdikleri bir hasır ile rüzgârın etkisini ayarlayabilecek kadar gelişmiş bir halktı. Böyle bir çadırın ilk kez kurulması bir ya da en çok iki gün sürer ve sökülüp tekrar kurulması da birkaç saat alırdı. Her ailenin bir çadırı ya da büyük bir çadırın içinde kendine ait bir odası vardı.

Vahşi bölgede her ailenin en iyisinden bir barınağı vardır ve bu barınak onların daha kaba ve basit olan gereksinimlerini karşılamak için yeterlidir. Gökyüzündeki kuşlar kendi yuvalarına, tilkiler kendi inlerine ve vahşiler kendi çadırlarına sahipken, çağımızın uygar toplumlarında kendi barınağına sahip olan ailelerin oranı yarıdan az dersem çok da aşırıya kaçmış olmayacağımı düşünüyorum. Uygarlığın özellikle etkili olduğu büyük kasaba ve şehirlerde, kendi evine sahip olanların sayısı, bütün içinde çok küçük bir kesimi oluşturuyor. Geri kalan büyük kesimdekilerse yaz kış gerekli olan bu en dış elbise için Kızılderili çadırlarıyla dolu bir köyü satın alabilecekleri kadar bir yıllık kira ödüyor. Bu kira onların yaşadıkları sürece yoksul kalmalarına neden oluyor. Burada, bir ev sahibi olmaya kıyasla bir ev kiralamanın sakıncaları üstünde durmak değil niyetim. Ancak, uygar insan genellikle almaya parası yetmediği ve uzun vadede de yetmeyeceği belli olduğu için bir evi kiralarken, bir vahşinin çok ucuza mal edebildiği için kendi evine sahip olduğu kesin. Ama "yalnızca bu parayı ödeyerek, yoksul uygar adam, bir vahşininkine kıyasla saray sayılabilecek bir konut

elde ediyor" gibi bir yanıt duyar gibiyim. Yirmi beş dolardan yüz dolara kadar değişen bir yıllık kira bedeli (ülke ortalamasına göre), kişinin yüzyılların gelişmelerinden, geniş dairelerden, temiz boya ve duvar kâğıtlarından, Rumford şöminelerden, astarlı alçılardan, Venedik storlarından, bakır tulumbalardan, yaylı kilitlerden, kullanışlı kilerlerden ve benzeri birçok şeyden yararlanmasına olanak sağlıyor. Peki bütün bunlara sahip olmayan vahşi adam, zengin bir vahşi adam olarak yaşayabilirken, bütün bu şeylerin keyfini çıkardığı söylenen uygar adam nasıl oluyor da çoğunlukla yoksul kalıyor? Eğer iddia edildiği gibi uygarlık, insanın yaşam koşullarında gerçek bir ilerlemeyse –ki yalnızca akıllılar bundan yararlanabilseler de ben öyle olduğunu düşünüyorum– maliyet yükseltmeden daha iyi konutlar üretildiğinin gösterilmesi gerekir ve bir ürünün maliyeti, yaşam dediğim şeyin o ürünle hemen ya da uzun vadede takas edilmesi gereken kısmıdır. Buralarda ortalama bir ev belki sekiz yüz dolara mal edilebilir ve bu parayı biriktirebilmek, aile geçindirmek zorunda olmayan bir kişinin iş yaşamının on, on beş yılını alır. Kimisi daha çok, kimisi daha az kazansa da, her bir kişinin bir günlük emeğinin parasal değerinin ortalama bir dolar olduğu düşünülerek bu tahmin yapılmıştır. O halde genellikle, bir kişi kendi Kızılderili çadırına sahip olmadan önce ömrünün yarısından fazlasını geçirmiş olmalıdır. Bir de kira ödeyeceğini düşünürsek, işte bu tam bir açmazdır. Bu koşullar altında çadırını saraya değişebilecek bir vahşi sizce akıllı mıdır?

Bu gereksiz varlığı gelecek kaygısıyla bir çıkındaki para olarak elde tutmanın kişiye sağlayacağı tek kazanımın cenaze giderlerini karşılamak olduğunu düşündüğümü tahmin etmek zor değildir. Ancak büyük olasılıkla kişinin kendisini gömmesi gerekmeyecektir. Bununla birlikte, sözünü ettiklerim uygar adam ile vahşi adam arasındaki ayrımı göstermektedir. "Onlar"ın uygar insan yaşamını –içinde çoğunluğun yaşamını korumak ve mükemmelleştirmek adına bireyin yaşamının büyük ölçüde tüketildiği– bir kurum haline getirirken hakkımızda tasarladıkları kuşkusuz bizim iyiliğimiz içindir. Ancak, bu durumda kazanım elde etmek için neyin feda edildiğini göstermek ve kayıplar olmadan kazanımlarla yaşamamızın olası olduğunu anlatmak istiyorum. Siz! Yoksulluğun peşinizi bırakmadığını ya da babaların yediği koruk üzümler yüzünden çocuklarının dişlerinin kamaştığını söyleyenler! Bununla ne demek istiyorsunuz?

Varlığım Hakkı için diyor Egemen Rab, İsrail'de artık bu deyişi ağzınıza almayacaksınız.

Her yaşayan can benimdir. Babanın canı da, çocuğun canı da benimdir. Ölecek olan, günah işleyen candır.[12]

Komşularıma, en az öteki sınıflar kadar hali vakti yerinde olan Concord kasabasının çiftçilerine baktığımda, çoğunun yirmi, otuz ya da kırk yıldır didindiğini görüyorum. Bu insanlar, genellikle bir yığın borçla kendilerine babalarından miras kalan ya da borç parayla satın aldıkları çiftliklerinin gerçek sahipleri olabilmek umuduyla bu kadar çok çalışıyor ama hâlâ borçlarını bitirebilmiş değiller. Bu çalışmanın üçte birini evlerinin bedeli olarak düşünebiliriz. Borçların bazen çiftliğin değerini aştığı doğru, çiftliğin kendisi büyük bir külfet haline geliyor bu nedenle. Konuşmalarına bakarsanız, hâlâ o mirası kabul edecek pek çok kişi var içlerinde, bütün bunları bildikleri halde. Vergi görevlileriyle görüştüğüm zaman hayrete düştüm. Çünkü kasabadaki çiftçilerin arasında borçsuz bir şekilde kendi çiftliklerinin sahibi olan bir düzine bile ad veremediklerini gördüm. Bu çiftliklerin ve çiftlik evlerinin geçmişini bilen birisi, nereye ipotek edildiklerini bankaya sorabilir. Çiftliklerinin bedelini, gerçekten de üstünde harcadıkları emekleriyle ödeyebilmiş öyle az insan var ki, buralarda kime sorsanız bu birkaç kişiyi size gösterebilir. Concord'da böyle üç kişi olduğundan bile kuşkuluyum! Tüccarların çok büyük bir çoğunluğunun, neredeyse yüz tüccardan doksan yedisinin başarısız olduğundan söz ediliyor. Çiftçiler de tamamen aynı kaderi paylaşıyor. Ancak, tüccarlara sorduğunuzda içlerinden biri, başarısızlıklarının büyük çoğunluğunun aslında parayla ilgili olmadığını, yalnızca uygunsuz buldukları görevlerini yerine getirmemekten kaynaklandığını söylüyor. Bu durumda, iflas eden aslında ahlaki nitelikler oluyor. Ancak bu, madalyonun ilkinden çok daha kötü olan öbür yüzünü ortaya koyuyor ve iflas eden doksan yedi kişinin dışındaki üç kişinin ruhlarını bile kurtaramadıklarından, dürüstçe iflas edenlerden daha kötü bir anlamda battıklarını gösteriyor. İflas etme ve borçları reddetme, esnek sıçrama tahtalarına benziyor. Uygarlığımızın çoğunluğu bu tramplenlerin üstünden atlıyor ve taklalar atıyor. Vahşi adamsa, hiç esnemeyen yokluk kalasında ayakta duruyor. Yine de, sanki tarımsal mekanizmanın bütün bağlantı noktaları düzgünmüş gibi Middlesex Sığır Fuarı her yıl büyük bir alkışla devam ediyor.

Çiftçi, geçim sorununu, sorunun kendisinden daha karmaşık bir formülle çözmeye çabalıyor. Ayakkabı bağcıklarını alabilmek için sığır sürüsünün içinde kafa patlatıyor. Huzuru ve bağımsızlığı yakalamak için tam bir beceriyle kıldan yaylı kapanını kurmuş, geri döner dönmez de kendi bacağını kaptırmış. Yoksul olmasının nedeni bu ve benzer nedenle yoksuluz hepimiz lüks içinde yaşasak da, vahşi adamın huzuruyla kıyaslandığında. Chapman'in şarkısındaki gibi,

İnsanların sahte toplumunda–
–dünyevi yücelik adına
Bütün ilahi huzur uçup karışır havaya.

Ve çiftçi kendi evine sahip olduğunda zenginleşmiyor, aksine daha da yoksullaşıyor ve aslında evi ona sahip oluyor. Bu nedenle, Momus'un, Minerva'nın yaptığı evle ilgili olarak; "kötü komşulardan kaçabilmek için evi taşınabilir yapmalıydı" itirazını oldukça haklı buluyorum. Evlerimiz öyle hantal taşınmaz mallar ki, genellikle barınmaktan çok hapsoluyoruz içlerinde ve kaçınılması gereken kötü komşular da aslında bizim kendi aşağılık karakterlerimizi simgeliyor. Bu kasabada, neredeyse bir nesildir kenar mahalledeki evlerini satıp köye taşınmayı isteyen ama henüz bunu gerçekleştiremeyen en az bir ya da iki aile tanıyorum. Ancak ölüm onları özgür bırakacak, biliyorum.

Bütün gelişmeleri içinde barındıran modern evlere, sonunda, çoğunluğun sahip olduğu ya da kiraladığı varsayılıyor. Ancak uygarlık evlerimizi geliştirirken, içlerinde yaşayacak insanları eşit derecede geliştirmiyor. Saraylar yaratıyor ancak soyluları ve kralları yaratması o kadar kolay olmuyor. Eğer uygar adamın arayışları vahşi adamınkilerden daha değerli değilse, *ömrünün büyük kısmını yalnızca temel gereksinimlerini ve huzurunu elde etmeye adıyorsa, neden onun barınağı vahşi adamınkinden daha iyi olmalı ki?*

Peki yoksul azınlık nasıl üstesinden gelir? Kimisi vahşi adamın yaşam koşullarının üstünde bir yaşam sürerken, ötekilerin vahşi adamdan daha kötü koşullarda yaşadığı görülebilecektir. Çünkü bir kesimin lüksü, ötekinin yoksulluğuyla dengelenir. Bir yanda saray, öteki yanda düşkünler evi ve "dilsiz yoksul". Firavunlara mezar olacak piramitleri inşa eden on binler sarmısakla beslendi ve insan gibi gömülmemiş olabilirler. Sarayın pervazını

bitiren duvarcı geceleri büyük olasılıkla Kızılderili çadırı kadar bile iyi olmayan barakasına döner. Uygarlığın olağan belirtilerinin var olduğu bir ülkede yaşayanların çoğunluğunun yaşam koşullarının, vahşi insanlarınki kadar alçalamayacağını sanmak büyük bir yanılgının belirtisidir. Şimdi sözünü ettiğim alçalmış zengin değil, alçalmış yoksuldur. Bunu bilmek için, uygarlığın son yeniliği olan ve demiryollarımızı çevreleyen gecekondu mahallelerinden öteye bakmam gereksizdir. Günlük yürüyüşlerimde, ahırlara benzeyen evlerde yaşayan insanlar görürüm bu mahallelerde. Kış boyunca kapılarını açık tutarlar gün ışığı içeri girebilsin diye. Yakarak ısınabilecekleri ya da ısındıklarını hayal edebilecekleri kadar bile odun yığamazlar evlerinin önüne. Uzun süredir yoksulluk ve soğuk yüzünden büzülerek durduklarından hem yaşlıların hem de gençlerin belleri kalıcı olarak bükülmüş, kol ve bacaklarının ve duyularının gelişimi durmuştur. Emekleriyle bu neslin ayırt edilebilmesini sağlayan eserler yaratan bu sınıfın yaşam koşullarını göz önüne almak kuşkusuz uygundur. Dünyanın en büyük atölyelerinden biri olan İngiltere'deki bütün işçi sınıflarının yaşam koşulları da aşağı yukarı böyledir. Ya da haritada beyaz ya da aydınlanmış olarak gösterilen noktalardan biri olan İrlanda'dan söz edebilirim size. Kuzey Amerika Kızılderililerinin ya da Okyanusya yerlilerinin ya da herhangi bir vahşi ırkın uygar insanla karşılaşmadan önceki fiziksel koşullarını karşılaştırın bir İrlandalınınkilerle. Hiç kuşkum yok uygar yöneticiler kadar bilge olduğundan o halkların yöneticilerinin de. Onların yaşam koşulları uygarlığın ne yoksullukları beraberinde getirdiğini kanıtlar yalnızca. Hiç gerek yok, bu ülkenin başlıca ihraç mallarını üreten ve kendileri de Güney'in asıl ürünlerinden olan güney eyaletlerimizdeki işçilerden söz etmeme. Sözlerimi ortalama koşullarda yaşadıkları söylenen kişilerle sınırlayacağım yalnızca.

İnsanların çoğu bir evin ne anlama geldiği hakkında hiç düşünmemiş gibi görünüyor. Yaşamlarını gereksiz yere yokluk içinde geçiriyorlar. Çünkü komşularının evi gibi bir evlerinin olması gerektiğini düşünüyorlar. Sanki bir insan terzinin onun için dikmeyi istediği her türden elbiseyi giymek ya da zamanla palmiye yaprağından şapkasını ya da dağsıçanı derisinden kasketini giymeyi bırakmak zorundaymış gibi, kendilerine bir taç almaya paraları yetmiyor diye zor zamanlardan söz ediyorlar! Sahip olduklarımızdan daha elverişli ve rahat bir ev her zaman olası, ancak kabul edilebilir ki, bir insanın parası buna yetmeyecektir. Hep daha fazlasını

edinmek için mi çalışacağız, ara sıra daha azıyla da yetinemez miyiz? Saygın kişiler ölmeden önce, gençlere böylesine ciddi bir şekilde, ilkeleri ve örnekleriyle, fazladan bir takım parlak ayakkabı ve şemsiyeler ve boş misafirler için boş misafir odaları edinmenin gerekliliğini mi anlatacaklar? Niçin bizim mobilyalarımız da Arapların ya da Kızılderililerinki kadar yalın ve basit olamaz? Cennetin habercileri ve insana verilen ilahi hediyelerin taşıyıcıları olarak ilahlaştırdığımız velinimetleri düşündüğümde, beraberlerindeki kişilerin gelip ayaklarına kapandıklarını ya da bir araba yükü gösterişli mobilyaları olduğunu gözümde canlandıramıyorum. Ruhani ve entelektüel anlamda onlardan üstün olduğumuz oranda, mobilyalarımızın Araplarınkinden gösterişli olmasına izin verseydim –bireysel bir izin olamaz mı?– ne olurdu! Günümüzde evlerimiz mobilyalarla tıka basa doldurulup kirletiliyor. İyi bir ev hanımı büyük kısmını süpürüp çöp çukuruna atardı ve sabah yapılması gereken işini tamamlamış olurdu. Sabah işi! Aurora'nın kızılı ve Memnon'un müziği aşkına... İnsanın sabah işi ne olmalı bu dünyada? Üç kireçtaşı parçası vardı masamda. İğrenerek pencereden attım onları, aklımın mobilyalarının tamamı hâlâ tozluyken bu taşların her gün tozlarının alınması gerektiğini anlayınca. O halde nasıl sahip olabilirim mobilyalı bir konuta? Açık havada oturabilirim çoğunlukla, çünkü çimenler toz toplamıyor insanlar toprağı kazmadıkça.

Gösteriş ve eğlence düşkünü kişilerdir, sürünün özenle ve sabırla izlediği modayı belirleyenler. En iyi olduğu söylenen evlerde konaklayan yolcu bu gerçeği yakında fark eder. Çünkü çok geçmeden erkekliği tamamen elinden alınabilir, kendini, onu bir Sardanapalus[13] sanan hancıların zayıf acıma duygusuna emanet ederse. Tren vagonlarında güvenlik ve elverişlilikten çok, lüks için harcama yapma eğilimindeyiz. Vagonlar, divanları ve kanepeleriyle, güneşlikleri ve beraberimizde Batı'ya taşıdığımız Doğu'ya özgü yüzlerce eşyayla döşenmiştir. Bunları sağlamadan, modern bir misafir odasından daha iyi olamayacağı endişesi içindeyiz. Bu tür eşyalar, harem kadınları ve Göksel İmparatorluğun efemine yerlileri için keşfedilmiştir ve Jonathan'ın[14] bunların adlarını bildiği için bile utanç duyması gerekir. Kadife minder üstüne balık istifi dizilmektense, tek başıma balkabağının üstünde oturmayı isterim. Gezinti treninin süslü püslü vagonunda yol boyunca *sıtma* havasını içime çekerek cennete gitmektense, yeryüzünde havadar bir öküz arabası sürmeyi yeğlerim.

İlkel çağlarda insan yaşamının basitliği ve yalınlığı en azından bu kazanımı sağlamış, ilkel insanın hareketini kısıtlamış olsa da onu doğanın konuğu olarak bırakmıştır. Yemek ve uykuyla tazelenen ilkel insan, yolculuğu üstüne yeniden kafa yormuştur. Bir bakıma, bu dünyada bir çadırda konaklamış ve vadilerin arasından geçmiş, ovaları arşınlamış ve dağların zirvelerine tırmanmıştır. Ama işte bak, sonunda insan kullandığı araçların aracı oldu! Eskiden acıktığında özgürce istediği meyveyi dalından koparan insan artık çiftliğinin rençberi oldu. Barınmak için bir ağacın altına sığınırdı, artık evinin kâhyası oldu. Artık yalnızca gece çökünce kamp kurmuyoruz, cenneti unutup yeryüzüne yerleşmişiz. Hıristiyanlığı yalnızca gelişmiş bir zirai kültür yöntemi olarak benimsemişiz. Bu dünya için bir aile barınağı, öbür dünya için de bir aile mezarlığı inşa etmişiz. En iyi sanat eserleri, insanın kendini bu koşullardan kurtarmak için verdiği savaşımın dışavurumudur. Ancak sanatımızın ürünü yalnızca bu alçaktaki konumu daha rahat hale getirmek ve yüksek konumu unutturmak olmuştur. Yaşamlarımız, evlerimiz ve caddelerimiz uygun birer kaide olamayacağından, bize kalan güzel bir sanat eseri varsa bile, dikilebileceği bir yer bu köyde gerçekten yoktur. Ne bir çivi vardır resim asılabilecek ne de bir sergen, bir kahramanın ya da azizin büstünün konulabileceği. Evlerimizin nasıl inşa edildiğini ve bedellerinin nasıl ödendiğini –ya da ödenemediğini– ve geçimin nasıl sağlandığını ve devam ettirildiğini düşündüğüm zaman, şömine rafına dizilmiş bibloları hayran hayran seyreden bir konuğun ayaklarının altındaki zeminin nasıl olup da çökmediğine ve onu kiler zeminine –ki toprak olsa da daha sağlam ve emniyetlidir– çekmediğine hayret ediyorum. Bu sözde varlıklı ve rafine yaşamı bir türlü üstüne atlanacak bir şey gibi algılayamıyorum ve dikkatim tamamen atlayış üstünde takılıp kaldığından, donatıldığı güzel sanatlardan haz alamıyorum. İnsan kaslarının yüklenebileceği en büyük özgün atlayış rekorunu, yerden tam olarak yedi buçuk metre yükseğe atlayabildikleri söylenen göçebe Arapların kırdığını hatırlıyorum. Yapay bir destek olmadan, insanın bu yüksekliğe ulaştıktan sonra tekrar yere döneceği kesin! Böyle büyük bir yersizliğin sahibine sormak istediğim ilk soru şu: Seni cesaretlendiren kim? Başarısız olan doksan yedi kişiden mi yoksa başarılı olan üç kişiden mi birisin? Bu sorularıma yanıt verirsen belki senin incik boncuklarına bakıp onları dekoratif bulabilirim. Atların arkasına değil de önüne bağlanan yük arabası ne güzeldir ne de kullanışlı. Evlerimizi güzel nesnelerle süslemeden önce, duvarları sağlamlaştırıp yalınlaştırmalı. Güzel

ev yönetimi ve güzel yaşam temel alınarak yaşamlarımız yalınlaştırılmalı. Çünkü güzelin tadı, evin ve de kâhyanın olmadığı yerlerde, kapıların dış taraflarında aranmalı.

Yaşlı Johnson, *Wonder-Working Providence* adlı kitabında kendi nesli olan bu kasabanın ilk sakinlerinden söz ediyor. Diyor ki, "İlk barınakları olarak, bir yamacın altına toprağın içine kazdıkları çukuru kullanırlardı. Toprağı üst kısımlardaki kerestelerin üstüne döker ve en üstteki toprağı kurutmak için aşağıda dumanlı bir ateş yakarlardı. Toprak, efendimizin takdiriyle onları beslemek için ekmek sunana kadar, evlerini yapmadılar. İlk yılın hasadı çok az olduğundan uzun süre ekmeklerini çok ince parçalara bölmek zorunda kaldılar." New Netherland eyaletinin sekreteri, bu bölgede arazi almak isteyenlere bilgi vermek için 1650'de yazdığı Flemenkçe duyuruda ayrıntılı olarak şunları anlattı: "New Netherland'da ve özellikle de New England'da istedikleri gibi çiftlik evleri inşa etmek için yeterli olanakları olmayanlar, yerde iki üç metre derinliğinde ve istedikleri genişlik ve uzunlukta, kare bir çukur, bir mahzen kazardı. Toprağı duvarlar boyunca ağaçla kaplar ve toprağın göçmesini önlemek için ağaçların aralarını ağaç kabukları ya da başka bir malzemeyle doldururlardı. Bu mahzenin tabanına kalas döşer ve tavanı için de ağaç kaplama kullanırlardı. Yerin üstüne, aydınlığa doğru direkler uzatır ve üstlerine bir çatı kondururlardı. Direkleri ağaç kabukları ya da yeşil çimenle kaplar, böylece aileleriyle birlikte iki, üç ya da dört yıl bu rutubetsiz ve sıcak evlerde yaşarlardı. Ailelerin büyüklüklerine göre yapılan bu mahzenlere ara bölmeler yapılırdı. İlk koloniler döneminde, New England'daki varlıklı ve önemli kişilerin ilk evlerini bu şekilde yapmalarının iki ana nedeni vardı. İlk nedenleri, ev inşa etmek için zamanlarını boşa harcayıp sonraki mevsimde yiyecek kıtlığı çekmek istememeleriydi. İkincisi de, Anavatan'dan gruplar halinde getirdikleri yoksul işçi sınıfının heveslerini kırmamaktı. Üç dört yılın sonunda, ülke tarımı benimseyince, binlerce dolar harcayarak kendilerine büyük ve güzel evler yaptılar."

Atalarımızın izlediği bu yöntemde en azından bir sağduyu göstergesi vardı. Sanki ilkeleri başlangıçta acil gereksinimleri karşılamaktı. Peki, acil gereksinimler karşılandı mı artık? Lüks konutlarımızdan kendime de edinmek hakkında düşündüğüm zaman vazgeçiyorum, çünkü denebilirse, ülke insan kültürüne henüz uyum sağlayamadı ve hâlâ ruhsal ekmeklerimizi atalarımızın somunlarını böldükleri dilimlerden daha ince kesmek

zorundayız. Tüm mimari süslemelerden kaçınmak gerekmiyor, hatta en ilkel dönemlerde bile süslemeler olmalı. Ancak, evlerimiz kabuklu deniz yaratıklarının evleri gibi öncelikle yaşamlarımızla buluştuğu yerde güzelliklerle döşenmeli ve tıka basa da doldurulmamalı. Ama heyhat! Bir ya da ikisinin içinde bulundum ve neyle döşendiklerini oldukça iyi biliyorum.

Bugüne kadar bir mağarada ya da bir Kızılderili çadırında yaşayıp, hayvan derileri giyerek yaşamlarımızı sürdürebilecek olsak da çok yozlaşmış sayılmayız. Pahalıya mal olsa da, insanoğlunun buluş ve endüstrisinin sunduğu olanaklardan yararlanmak tabii ki daha iyidir. Böyle bir yörede tahtaları, kiremitleri, kireç ve tuğlaları edinmek, uygun bir mağara, bütün kütükler ya da yeterli miktarda ağaç kabuğu, hatta iyi cins balçık ya da büyük yassı taşlar bulmaktan daha ucuz ve de basittir. Bu konuda akıllıca konuşuyorum çünkü kuramsal ve uygulamaya yönelik bilgiler edindim. Biraz zekâ kıvraklığıyla, bu malzemeleri kullanarak şu anda içimizdeki en zengin kişiden daha zengin hale gelebilir ve uygarlığa katkıda bulunabiliriz. Uygar adam vahşi adamdan daha deneyimli ve bilgilidir. Şimdi kendi deneyimimden söz edeceğim.

1845 yılının Mart ayı sonlarına doğru, bir balta ödünç alıp Walden Gölü kıyısında neredeyse evimi yapmaya karar verdiğim yere kadar gittim ve kaplamalar için, hâlâ genç olan, ok şeklindeki uzun akçamlardan kestim. Ödünç almadan bir işe başlamak zordur ama belki de ödünç almak arkadaşlarınızın sizin girişimlerinizle ilgilenmelerine izin vermenin en cömert yoludur. Baltasını bana verirken bir an durup baltanın kendisinin gözbebeği olduğunu söyledi baltanın sahibi; ancak onu geri verdiğimde, aldığımdan daha keskindi. Çalıştığım yer, aralarından baktığım zaman gölü görebildiğim çam ağaçlarıyla kaplı, güzel bir yamaçtı. Ormanın içinde, çamların ve cevizlerin büyüyüp serpildiği küçük bir de açık arazi vardı. Yer yer küçük boşluklar olsa da, gölün üstündeki buz henüz tamamen çözülmemişti. Suya doymuştu ve tamamen bulanıktı rengi. Orada çalıştığım süre boyunca birkaç hafif kar fırtınası oldu. Ama eve dönüşte demiryoluna vardığımda, puslu havada sarı kum tepecikleri ışık yayarak uzanıyor ve raylar bahar güneşinin altında parlıyordu. Çayırkuşu, çulluk ve bir yılı daha bizimle başlatmak için gelen öteki kuşların sesleri duyuluyordu. Yeryüzünün zemherisi gibi, insanın huzursuzluğunun da eriyip gittiği ve uyuşuk bir halde uzanan yaşamın kalkıp gerinmeye başladığı güzel bahar

günleriydi. Bir gün, baltamın sapı çıkmıştı ve yeni bir sap yapmak için yeşil bir ceviz kesip bir taşla çaktım. Sapı şişirip sabitlemek için gölün yüzeyindeki bir delikten suya daldırdım. Bir çizgili yılanın suya girdiğini gördüm. Görünüşe bakılırsa hiçbir rahatsızlık duymuyordu ve orada kaldığım sürece yani on beş dakikadan fazla gölün dibinde kaldı. Belki de uyuşukluğundan henüz tamamen kurtulamamıştı. Düşündüm ki, belki insanlar da benzer bir nedenden dolayı alçak ve ilkel koşullarında yaşamaya devam ediyordu. Eğer çevrelerini saran baharların canlandırıcı etkisini hissedebilselerdi, daha yüce ve semavi bir yaşama erişme gereksinimi duyarlardı. Daha önce de ayaz sabahlarda yolumun üstünde yılanlar görmüştüm. Bedenleri hâlâ kısmen uyuşuk ve katıydı. Güneşin onları ısıtıp çözmesini bekliyorlardı. 1 Nisan'da yağmur yağdı ve buzlar eridi. Etrafı yoğun bir sisin kapladığı günün ilk saatlerinde başıboş bir kazın sesini işittim. Şaşkınlıkla gölün üstünde dolaşıyor ve sanki kaybolmuş gibi vakvaklıyordu. Belki de gölün yeniden canlanmasının tadını çıkarıyordu.

Böyle birkaç gün, küçük baltamla odun kesip yarmaya, ahşap dikmeler ve kalaslar yontmaya devam ettim. Bunları yaparken, açıklamaya değer ya da bilgece düşüncelerim olmadığından, kendi kendime şarkı söyledim –

Birçok şey bildiklerini söylüyor insanlar;
Ama işte! Kanatlanmış uçuyorlar –
İlimler ve sanatlar,
Ve aralarında binlerce düzenek var;
Aslında hepsinin tüm bildiği
Bir rüzgârın estiği.

Ana kaplama için kullanacağım keresteleri on beş yirmi santimetre karelik yüzeyleri olan parçalara ayırdım. Dikmelerin çoğunun yalnızca iki yüzünü ve kalasların ve döşemelik kerestelerin de bir yüzünü yontarak kabukların geri kalanını üstlerinde bıraktım. Böylece, testereyle kesilmiş kadar düzgün ama çok daha dayanıklı oldular. O güne dek, baltadan başka araç gereçler de ödünç almıştım. Onlarla da, her ağaç parçasına dikkatle delikler açtım ve çotuklardan birbirine geçirmek için diller yaptım. Ormandaki günlerim çok uzun günler değildi ama yine de tereyağı ve ekmekten oluşan yemeğimi genellikle yanımda götürüyordum. Öğleyin kestiğim yeşil çam dallarının arasında oturup bir yandan yemeğimi yiyor,

bir yandan da yiyecekleri sardığım gazeteyi okuyordum. Ellerim kalın bir kat çam reçinesiyle kaplandığından çamların hoş kokuları da ekmeğime işliyordu. İşimi bitirdiğimde, bazılarını kesmiş olsam da, onlarla daha çok haşır neşir olduğumdan çam ağaçlarının düşmanı olmaktan çok dostuydum. Bazı zamanlarda, ormanda dolaşan birisi baltamın sesini duyup gelirdi ve yonttuğum yongalar üstüne güzel sohbetler ederdik. İşimi yapmak için hiç acele etmediğim daha çok tadını çıkardığım için ancak Nisan'ın ortalarında evimin iskeleti şekillendi ve inşaya hazır hale geldi. Fitchburg Demiryolu'nda çalışan bir İrlandalı olan James Collins'in kulübesini tahta döşemeleri için satın almıştım. James Collins'in kulübesine bu civardakilerin en iyilerinden biri gözüyle bakılıyordu. Bakmak için uğradığımda Collins evde yoktu. Pencere öyle yüksek ve kalındı ki önce içeridekilere görünmeden etrafında dolaştım. Küçük boyutlu, kır evlerininki gibi dik çatılıydı ve çok başka bir şey de görünmüyordu. Bir buçuk metrelik bir toprakla çevrelendiğinden sanki bir gübre yığınıymış gibi duruyordu. Epeyce eğrilmiş ve güneşin etkisiyle kırılganlaşmış olsa da en iyi kısmı çatısıydı. Bir kapı eşiği yoktu ama kapı dikmesinin altında tavuklar için yapılmış daimi bir geçit vardı. Bayan Collins kapıya geldi ve evin içine bakmamı söyledi. Ben yaklaşınca tavuklar içeri kaçıştı. Karanlıktı, çoğu yeri kirli bir döşemesi vardı. Küf kokuyordu, rutubetten yapış yapıştı ve bastıkça sallanıyordu. Orasında burasında sökülmeye dayanamayacak tahtalar vardı. Kadın, biraz ileride, yaklaşık altmış santim derinliğindeki bir çeşit çöp çukuruna benzeyen kilere düşmemem için beni uyardı ve çatının ve duvarların iç kısmını ve yatağın altına kadar uzanan ahşap döşemeyi bana göstermek için bir lamba yaktı. Kendi sözleriyle "tavanda ve dört bir yanda iyi tahtalar ve bir de güzel pencere" vardı. Başlangıçta iki tam kare şeklindeyken kısa süre önce yalnızca kedi dışarı çıkabilmişti "güzel pencere"den. Topu topu bir soba, bir yatak, oturacak bir yer, evin bebeğinin karyolası, bir ipekli güneşlik, altın yaldızlı çerçevesi olan bir ayna ve bir meşe fidanına çivilenmiş yepyeni bir kahve değirmeni vardı. Bu arada James eve dönmüş olduğundan, pazarlık kısa süre sonra yapıldı. Ben bu gece dört dolar yirmi beş sent ödeyecektim ve o da başka kimseye satmayacak ve sabah beşte evi boşaltacaktı ve evin sahibi olacağım zaman sabah saat altıydı. Collins, erkenden orada olmamın iyi olacağını söyledi. Yakıt ve yerin kirasının hesabıyla ilgili anlaşılmaz ve tamamen yersiz bazı iddialarda bulundu. Tek yükümlülüğümün bu olacağına dair söz verdi. Saat altıda onunla ve ailesiyle karşılaştım yolda. Kedileri dışında her şeylerini –

yatak, kahve değirmeni, ayna, tavuklar– sırtlarına yüklenmişlerdi. Kedileri ormana kaçmış ve yabani bir kedi olmuştu. Sonradan öğrendiğime göre, sonunda dağ sıçanları için kurulan bir kapana kapılarak ölü bir kedi olmuş! Aynı sabah çivileri sökerek kulübeyi parçalara ayırdım ve parçaları küçük bir arabayla gölün kıyısına taşıdım. Çatı tahtalarını, güneşte ağarıp ters yönde eğilerek düzgün hale gelmeleri için kıyıdaki çimenlerin üstüne yaydım. Ağaçlıkların oradaki patika boyunca arabayı iterken erkenci bir ardıçkuşu bana bir iki melodi hediye etti. Patrick adlı bir genç, İrlandalı komşu Seeley'nin arabayla tahtaları taşıdığım sırada hâlâ işe yarar, düzgün ve kullanılabilir çivileri, kancaları ve kabaraları cebine attığını, sonra da günün geri kalanını geçirmek için geri geldiğimde ayakta dikilip arsızca, kaygısızca evin yıkılmasını seyrettiğini söyledi. Dediğine göre iş güç yoktu. Seyirciyi temsil etmek ve görünürde önemsiz olan bu olayı Truva tanrılarının ortadan kaldırılmasıyla bir tutmaya yardım etmek için oradaydı.

Kilerimi bir tepenin güneye eğimli yamacına, bir dağ sıçanının daha önceden tünelini açtığı yere kazdım. Sumak ve böğürtlen köklerinin altında patateslerin kışın donmayacağı kaliteli bir kumun olduğu ve bitki izlerinin görüldüğü en alt noktada iki metre derinliğinde bir buçuk metrekarelik bir kiler yaptım. Kenarları eğimli bıraktım ve taş döşemedim. Ama hiçbir şekilde güneş ışınları giremediğinden kum hâlâ yerinde duruyor. Kileri yapmak için yalnızca iki saatimi harcadım. Yeri kazma işinden özel bir keyif aldım. Çünkü neredeyse dünyanın bütün enlemlerinde insanlar dengeli bir ısı için toprağı kazar. Şehirdeki en görkemli evin altında bile, insanların en eskiden başlayarak köklerini sakladıkları kilerler bulunur. Evin üst yapısı yıkıldıktan çok sonra bile, gelecek nesiller onun yerin altındaki girintisini fark eder. Ev hâlâ bir tünelin girişindeki bir çeşit taraçadır.

Sonunda, Mayıs'ın başında, herhangi bir gereksinimden çok komşuluk için böyle iyi bir fırsatı değerlendirmek adına bazı tanıdıklarımın yardımlarıyla, evimin iskeletini kurdum. Hiçbir insan kendisine destek olanlar tarafından benden daha fazla onurlandırılmamıştır. İnanıyorum ki, günün birinde daha azametli yapıların inşasına yardım etmeleri onların alınlarına yazılmıştır. Temmuz'un dördünde, döşemeleri ve çatısı yapılır yapılmaz evimde oturmaya başladım. Tahtaların uçları dikkatlice inceltilip iç içe geçirildiğinden, yağmurlu havalarda kesinlikle su geçirmezdi. Tahta kaplamaları yapmadan önce, gölden aldığım iki araba yükü taşı kollarımda

taşıyarak tepenin yamacına çıkardım. Bir uçtaki bacanın temelini zaten hazırlamıştım. Isınma için ateş gerekli hale gelmeden önce, sonbahardaki çapalama işlerimin ardından bacayı yaptım. Bu arada, yemeğimi sabah erkenden açık havada toprağın üstünde yaktığım bir ateşte pişiriyordum. Hâlâ bu şekilde yemek pişirmenin bazı açılardan alışılmış yemek pişirme yöntemlerinden daha rahat ve güzel olduğunu düşünüyorum. Ekmeğim pişmeden önce fırtına çıktığında, ateşin üstüne doğru birkaç uzun tahta yerleştirip ekmeğimin pişmesini seyretmek için oturuyordum ve bu şekilde birkaç saat güzel zaman geçiriyordum. O günlerde elimde yapacak çok işim olduğu için az okuyabiliyordum. Ama yerde, tutacağımda ya da masa örtüsünün üstünde duran en küçük gazete parçaları da aynı keyfi almama yetiyor, aslında *İlyada*'nınkiyle aynı amaca yanıt veriyordu.

Örneğin, bir kapının, pencerenin, bir kilerin ve çatı katının insanın yaşamında ne gibi bir dayanak oluşturduğu hakkında düşünülerek ve belki de, geçici gereksinimlerimizden daha iyi bir neden buluncaya dek hiçbir üst yapı inşa etmeyerek benim yaptığımdan daha incelikli bir ev inşa etmek için sıkıntıya girmeye değebilir. Bir insanın kendi evini yapmasında, bir kuşun kendi yuvasını yapmasındaki yetenek gizlidir. Kim bilir, insanlar evlerini kendi elleriyle yapsa ve kendilerinin ve ailelerinin yiyeceğini yeteri kadar basit ve dürüstçe sağlasalardı, evrendeki bütün kuşların bunlarla oyalanırken şarkı söyledikleri gibi insanların da şiirsel yeteneği evrensel düzeyde gelişmiş olabilirdi belki! Ama ne yazık ki biz, başka kuşların yaptığı yuvalara yumurtalarını bırakan ve çatlak sesleri ve ahenksiz notalarıyla hiçbir yolcuyu neşelendiremeyen inek kuşları ve guguk kuşlarına çok benziyoruz. Ev yapma zevkini sonsuza dek marangoza mı bırakacağız? İnsan yığınlarının deneyimlerinde mimari ne ifade ediyor? Bütün gezintilerim boyunca kendi evini yapmak gibi son derece doğal ve yalın bir işle uğraşan tek bir kişiyle bile karşılaşmadım. Biz topluma aitiz. Bir adamın dokuzda biri edenler yalnızca terziler değildir; vaizler, tüccarlar ve çiftçiler de aynıdır. Bu "işte uzmanlaşma" nerede son bulacak? Ve sonuçta hangi amaca hizmet edecek? Hiç kuşkusuz başkası da benim adıma düşünebilir; ancak beni kendi adıma düşünmekten alıkoymak için bunu yapması hiç de hoş bir şey değildir.

Doğru, bu ülkede sözde mimarlar vardır. En az birini[15] duymuştum, sanki kendine bir vahiy gelmişçesine gerçekliğin özüne, bir gerekliliğe ve dolayısıyla bir güzelliğe sahip mimari süslemeler yapma düşüncesini

sahiplenmişti. Onun bakış açısından belki de bunların tamamı çok iyiydi, gerçekteyse yalnızca bayağı sanat meraklılığından biraz daha iyiydi. Mimaride duygulu bir reformcu olarak temelden değil, saçak silmelerinden işe başlamıştı. Bu, ben bademin şekersiz daha besleyici olduğuna inansam da aslında her şekerlemenin içine badem ya da frenkkimyonu tohumu konması gibi, bir evde yaşayanların süslemeleri bir kenara bırakıp evin içini ve dışını nasıl doğru dürüst inşa edeceklerini değil, yalnızca süslemelerin içine gerçekliğin özünü nasıl yerleştireceklerini düşünmeleridir. Hayatında bir kez olsun süslemelerin yalnızca görünüşte ve en dışta olduğunu düşünen hangi mantıklı insan, kaplumbağanın benekli kabuğunu ya da kabuklu deniz canlılarının sedefli renklerini Broadwaylilerin Teslis Kilisesi'ni almak için yaptıkları anlaşmanın benzeri bir anlaşmayla aldıklarını düşünmüştür? Bir insanın, evinin mimarisiyle ilgili olarak, bir kaplumbağanın kabuğunun şekli için yapabileceklerinden fazlasını yapmasına gerek yoktur. Ne de bir askerin, sıkıntıdan, erdemliliğinin kesin rengini bayrağının üstüne boyamaya çalışacak kadar boş olmasına gerek vardır. Düşman bunu keşfedecektir. Kovuşturma başladığında askerin rengi atabilir. Bu adam bana, saçak silmelerinin üstüne eğilmiş, kendi yarı doğrularını, doğruları aslında daha iyi bilen evin cahil sakinlerine ürkekçe fısıldıyormuş gibi görünmektedir. Mimari güzellik olarak gördüğüm şeyler, görünüş amaçlı en ufak bir düşünce bile olmadan, tek yapı ustası olan ev sakininin kişiliğinden ve gereksinimlerinden, bilinçaltı bir gerçeklik ve bir asaletten çıkarak yavaş yavaş içeriden dışarıya doğru gelişmiştir. Bu çeşit güzelliğe ek olarak üretilecek ne varsa, yaşamın benzer bir bilinçaltı güzelliği ondan önde gelecektir. Ressamın da bildiği gibi, bu ülkedeki en ilginç konutlar çoğunlukla yoksulların en gösterişsiz, sıradan ahşap barakaları ve kır evleridir. Onları *pitoresk*[16] yapan, dış görünüşlerindeki herhangi bir özellik değil, bu *kabukların* sakinlerinin yaşamlarıdır. Yaşamları yalın ve hayal gücüne uygun olduğu ve barakalarının dış görünüşünü mükemmelleştirmek için çabalamadıkları sürece varoşlarda yaşayan vatandaşların evleri de eşit derecede ilginçtir. Mimari süslemelerin büyük bir kısmı tam anlamıyla boştur ve bir Eylül fırtınası evin gerçek zenginliklerine zarar vermeksizin süslemeleri kuş tüyleri gibi sıyıracaktır. Kilerlerinde zeytinleri ya da şarapları olmayanlar *mimari* olmadan da yaşayabilir. Ya aynı yaygara edebiyattaki süslemeler için de koparılsaydı ve kutsal kitaplarımızın mimarları da, kiliselerimizin mimarlarının yaptıkları gibi, süslemelere çok fazla zaman harcasalardı ne olurdu? *Edebiyat* ve *güzel sanatlar* ve onların

profesörlerinin yaptıkları da budur. Aslında insanı daha çok ilgilendiren, başının üstündeki ve ayaklarının altındaki tahtaların nasıl yerleştirildiği ve barakasının hangi renklerle boyandığıdır. Eğer insan tahtaları yerleştirip boyasaydı gerçekten, bir anlamı olabilirdi; ama ruhunu katmazsa, aynı şeydir kendi tabutunu yapmakla ve mezar mimarisi denir buna. "Marangoz" da zaten "tabutçu" için kullanılan bir başka addır yalnızca. Umutsuzluk ve yaşama karşı aldırmazlık içindeki birisi, "ayaklarının altındaki topraktan bir avuç dolusu al ve evini bu renge boya," diyor. En son oturacağı dar evi mi aklından geçiriyor? Oldu olacak bir de yazı tura atmalı. Boş zaman denizinde yüzüyor olmalı! Niçin bir avuç dolusu toprak alasın ki? Evini senin kendi rengine boyasan daha iyi; sararır ya da kızarır senin adına belki. İşte kulübe mimarisinde bir reform girişimi! Ben giyerim, sen hazır hale getirdiğinde süslerimi.

Kıştan önce bir baca yaptım ve yağmur yağdığında evimin zaten su geçirmeyen yan bölümlerini, kütüklerin ilk katlarından kestiğim ve planya ile düzeltmek zorunda kaldığım çapaklı ve yaş tahtalarla kapladım.

Böylece, üç metre genişliğinde, dört buçuk metre boyunda ve iki buçuk metre yüksekliğinde sıkıca kaplanmış ve alçıyla sıvanmış, bir çatı katı ve gömme dolabı, dört yanda geniş birer penceresi, iki tane kapaklı kapısı, bir arka kapısı ve onun karşısında tuğladan örme bir şöminesi bulunan bir eve kavuştum. Tamamını kendim yaptığım için işçilik ücretini hesaba katmadan kullandığım gereçlerin ortalama bedellerine göre evimin maliyeti aşağıdaki gibiydi; ayrıntıları veriyorum çünkü çok az kişi evlerinin maliyetini tam olarak hesaplayabilir ve daha da azı –tabii eğer varsa böyle birileri– toplam maliyete katkısı olan çeşitli gereçlerin ayrı ayrı maliyetlerini söyleyebilir:

Tahtalar	$ 8.03 1/2

(Çoğu satın aldığım barakanın tahtaları)	
Çatının kenarları için artık kaplamalar	4.00
Latalar	1.25
İki adet ikinci el pencere	2.43

(camlarıyla birlikte)	
Bin adet eski tuğla	4.00
İki varil kireç	2.40

(Bunun fiyatı epeyce yüksekti)	
Elyaf	0.31

(Gereksinim duyduğumdan fazlası)	
Şömine siperliği	0.15
Çiviler	3.90
Menteşe ve vidalar	0.14
Kapı ve pencere mandalları	0.10
Kireçtaşı	0.01
Nakliye	1.40

(Büyük kısmını sırtımda taşıdım)	
Toplam	$ 28.12 1/2

Gecekonducu hakkı olduğunu iddia ederek hazine arazisinden bedava kullandığım ağaç, taş ve kum dışında bütün gereçler bunlardı. Bitişikte de evin inşaatından geri kalanlarla küçük bir odunluk yaptım.

Kendime, en kısa zamanda, şimdiki evim kadar keyif verecek ve maliyeti şimdikinden daha fazla olmayacak, güzellik ve lüks bakımından Concord'un ana caddesindeki evlerin hepsini geride bırakacak bir ev yapmayı düşünüyorum.

Böylece, barınacak bir yer arayan bir öğrencinin, halihazırda ödediği yıllık kiradan daha fazla harcama yapmadan ömür boyu yaşayabileceği bir eve sahip olabileceğini anladım. Eğer, yakışandan daha fazla böbürleniyormuşum gibi görünüyorsa, özrüm şu olacak; övüncüm kendimden çok insanlık adına. Sözümün gerçekliğini etkilemeyecektir, eksikliklerim ve tutarsızlıklarım da. Samimiyetsizlik ve ikiyüzlülükmüş gibi görünse de –buğdayımdan ayırmakta zorlandığım saman çöpleri, ki bunun için herkes kadar üzgünüm– bu konuda şöyle bir gerinecek ve rahat bir nefes alacağım. Bu hem tinsel hem de fiziksel yapı için o kadar dinlendirici ki, alçakgönüllülükle şeytanın avukatlığını yapmamaya kararlıyım. Gerçeklik adına güzel bir söz söylemeye çalışacağım. Cambridge Koleji'nde, tek çatı altında yan yana otuz iki adet oda yapabilme şansına sahip olsalar da, benimkinden yalnızca biraz daha geniş olan bir öğrenci odasının kirası her yıl için otuz dolar. Üstelik kiracıların sayısı çok fazla ve oturanlar, gürültülü komşuların ve belki de dördüncü katta bulunan odanın verdiği sıkıntıya katlanıyor. Ama düşünüyorum da, bu konularda gerçek bir bilgeliğe sahip olsaydık, eğitime gereksinimimiz azalırdı, çünkü gerçekten gereken eğitim zaten alınmış olunurdu. Ayrıca eğitim almanın maddi yükü de büyük ölçüde kaybolurdu. Bir öğrencinin Cambridge'te ya da başka bir yerde gereksinim duyduğu bu rahatlıklar, ona ya da başka birine, gerekenin on katı fazlasını yaşamlarından feda etmelerini gerektiriyor. Elde edilebilmek için en çok parayı gerektiren şeyler öğrencilerin en çok gereksinim duyduğu şeyler değildir. Örneğin, çok daha değerli bir eğitimi yaşıtlarından en kültürlü olanlarıyla arkadaşlık ederek hiçbir masraf yapmadan alabilirken, okulun eğitim harcı dönem faturasında çok önemli

bir kalemdir. Bir kolej kurmanın yöntemi genellikle öğretim ücretleri ve bağışlarla elde edilecek dolarlar ve sentler üstünde çalışmaktır. Sonra da körü körüne işgücünün uzmanlaşması ilkesi en uç noktasına kadar izlenerek –ki bu ilke tedbirsizce kesinlikle izlenmemelidir– bu olayı bir borsa oyunu haline getirecek bir müteahhit aranır. Bulunan müteahhit fiili olarak bir temel atmaları için İrlandalıları ya da öteki işçileri çağırır. Öğrenci adaylarının da bu duruma göre kendilerini ayarlamaları gerektiği söylenir. Bu yanlışlıkların bedeliniyse gelecek nesiller ödeyecektir. İnanıyorum ki, öğrenciler ya da kolejden yararlanmak isteyenler, temeli kendileri atsalar *bundan daha iyi* bile olabilir. Gerekli işlerden sistematik şekilde kaçınarak çok istediği boş zamana ve dinlenceye sahip olan öğrencinin elde ettiği yalnızca bayağı ve yararsız bir boş zamandır. Bu şekilde, boş zamanını verimli kılabilecek deneyimden vazgeçerek kendini aldatmaktadır. "Ama," der biri, "herhalde öğrencilerin beyinleri yerine elleriyle çalışmaları gerektiğini söylemek istemiyorsundur?" Söylemek istediğim tam olarak bu değil ama onun buna çok benzediğini düşünebileceği bir şey söylemek istiyorum. Toplum onları bu pahalı oyunda desteklerken, öğrencilerin yaşamla *oynamamasını* ya da yalnızca yaşamı kitaplardan *öğrenmeye çalışmamasını*, yaşamı başından sonuna gerçekten *yaşamaları gerektiğini* söylüyorum. Gençler, yaşama deneyimini ilk elde denemeden daha iyi yaşamayı nasıl öğrenir? Galiba, bu onların zihinlerini en az matematik kadar çalıştırabilir. Örneğin, bir gencin sanat ve bilim hakkında bir şeyler bilmesini isteseydim alışılagelmiş yöntemi izlemezdim. Başka deyişle, onu profesörlerin bulunduğu ve yaşam sanatı dışında her şeyin öğretildiği bir yere göndermezdim –evreni ve dünyayı bir teleskop ya da bir mikroskopla inceleyip kendi gözleriyle hiçbir zaman göremeyeceği; kimya çalışıp da ekmeğinin nasıl yapıldığını ya da mekanik çalışıp bununla hayatını nasıl kazanacağını öğrenemeyeceği; Neptün'ün yeni uydularını keşfedip de kendi gözlerinin içindeki parçacıkları ya da kendisinin ne başıboş bir uydu olduğunu fark edemeyeceği; bir sirke damlasının içindeki yaratıkları dikkatle izlerken çevresinde toplanmış yaratıklar tarafından hırsla yiyip yutulacağı bir yer olmazdı onu göndereceğim. Hangi genç bir ayın sonunda en fazla ilerlemeyi gösterirdi – gerektiği kadar okuyup, çakısını kendi kazıp çıkararak erittiği maden filizinden yapan mı yoksa enstitüdeki metalurji derslerine devam ederken babasından *Rodgers' cep çakısı* hediye almış olan mı? Hangisinin çakıyı kullanırken parmaklarını kesmesi daha olası? Kolejden ayrılırken denizcilik eğitimimi bitirdiğim söylendiğinde

şaşkınlıktan donakalmıştım! Niye mi? Çünkü eğer limana inip bir tur atmış olsaydım denizcilik hakkında daha fazlasını biliyor olurdum. Kolejlerimizde, felsefeyle eşanlamlı olan yaşama ekonomisi bile tam anlamıyla öğretilmiyorken, *yoksul* öğrenci bile ekonomi çalışır ve yalnızca siyasi ekonomi eğitimi alır. Bunun semeresiyse, Adam Smith'i, Ricardo'yu ve Say'i okurken babasını karşılanamaz borçlara sokmasıdır.

Yüzlerce "modern gelişme" de tıpkı kolejlerimiz gibi; onlarda da bir aldatıcı görünüş var ve her zaman olumlu bir ilerleme olmuyor. Şeytan, bunlardaki ilk hissesi ve ardından gelen sayısız yatırımında bileşik faizi sonuna kadar dayatmaya devam ediyor. İcatlarımız şirin oyuncaklar gibi, ciddi konulardan başka tarafa çekiyor dikkatimizi. Onlar yalnızca gelişmemiş bir amaca giden gelişmiş araçlar – gidilecek yer zaten belli ve ulaşılması çok kolay olan bir son, Boston'a ya da New York'a uzanan demiryolları gibi. Maine'den Teksas'a manyetik bir telgraf şebekesi kurmanın büyük telaşı içindeyiz, ancak Maine ve Teksas'ın konuşacakları önemli bir konu yok belki. Öyle bir çıkmaz ki, sağır olduğunu bilmediği seçkin bir hanımefendiyle tanıştırılmayı çok isteyen, davet edilip de eline hanımefendinin kendisini işitebilmesi için bir megafon tutuşturulduğunda söyleyecek bir şey bulamayan bir adam gibi. Asıl amaç duyarlı konuşmak değil de çabucak konuşmak sanki. Atlantik'in altına bir tünel açıp Eski Dünya'yı Yeni Dünya'ya birkaç hafta yaklaştırmaya can atıyoruz; ancak gelişmiş işitme özelliğine sahip Amerikan kulağına sızacak ilk haber belki de Prenses Adelaide'ın boğmacaya yakalandığı haberi olacaktır. Ne de olsa, *atı dakikada bir millik mesafeyi koşan adam* en önemli haberleri taşımıyordur; *ne bir evangelisttir ne de yalnızca çekirge ve yaban balı yemeye*[17] razı oluyordur. Flying Childers'ın[18] bir kez olsun çeyrek kile mısırı değirmene götürdüğünden kuşkuluyum.

Biri diyor ki bana, "Para biriktirmeyişine şaşırıyorum, gezmeyi seviyorsun, bir vagon tutup bugün Fitchburg'a gidebilir ve ülkeyi gezebilirsin." Ama onun düşündüğünden daha bilgeyim. En hızlı yolcunun yaya giden olduğunu öğrendim. Arkadaşıma şöyle yanıt veriyorum; "Oraya ilk varanın kim olacağını denediğimizi farz et. Uzaklık otuz mil, bilet doksan sent. Neredeyse bir günlük ücret. Tam da bu yolda çalışan işçilerin günlük ücretlerinin altmış sent olduğu zamanı hatırlıyorum. Şimdi yürümeye başlıyorum ve gece yarısından önce orada olurum. Şimdi ben bu hızda aralıksız bir hafta yolculuk yaptım. Sense eğer şansın yaver gitti de

çalışacak bir iş bulduysan, bilet paranı kazandın ve yarın oraya ulaşacaksın. Fitchburg'a gitmek yerine, gününün büyük bir bölümünü burada çalışarak harcayacaksın. Bu nedenle, demiryolu dünyanın öbür ucuna da ulaşsa, yine de senden daha önde olacağım. Ülkeyi gezmek ve bu tür bir deneyim kazanmaya gelince, senin bildiklerinin tamamını öğrenip geride bırakacağım."

Hiçbir insanın zekâsıyla alt edemediği evrensel yasa böyledir. Hatta bu yasanın demiryoluna göre uzun olduğu kadar geniş olduğu da söylenebilir. Dünyayı çevreleyen bir demiryolu yapmak, gezegenin yüzeyindeki toprağı düzlemeye denktir. İnsanlar, bu ortaklaşa birleştirip bağlama etkinliğini yeterince uzun sürdürürse sonunda hemen hemen hiç zaman harcamadan ve para ödemeden istedikleri yere gidebilecekleri gibi bulanık bir görüşe sahiptir. Ancak tren istasyonuna kalabalıklar koşuştursa ve kondüktör "Herkes trene!" diye bağırsa da, kara duman tütüp de buhar yoğunlaştığında içlerinden yalnızca bir kaçının trene bindiği kalanlarınsa altında ezildiği görülecektir. Ve buna, "Hazin bir kaza," denecektir ki gerçekten hazindir. Eğer o kadar uzun yaşayabilirlerse, bilet paralarını kazanmış olanların bu trene binebilecekleri kuşkusuzdur. Ancak o zamana dek, büyük olasılıkla, zindeliklerini ve yolculuk yapma arzularını kaybedeceklerdir. Birinin yaşamının en değerli mevsimini, en değersiz mevsiminde kuşkulu bir özgürlüğün tadını çıkarabilmek uğruna para kazanmaya çalışarak geçirmesi bana bir İngilizin hikâyesini anımsatıyor. Bu İngiliz, belki günün birinde İngiltere'ye dönüp şiirsi bir yaşam sürebilirim diye, Hindistan'a servet edinmeye gidiyor. Bence hiç beklemeden çatı katına çıkmalıydı. "Ne!" diye bağırıyor ülkenin dört bir yanındaki barakalarından fırlayan bir milyon İrlandalı. "İnşa ettiğimiz bu demiryolu iyi bir şey değil mi?" Yanıtım evet, görece iyi, daha kötü bir şey de yapabilirdiniz belki! Ama benim sevgili kardeşlerim, zamanınızı bu tozun içinde kazma sallamaktan daha iyi bir şekilde geçirebilmenizi dilerdim. ...

NEREDE VE NE İÇİN YAŞADIM

Yaşamımızın belirli bir mevsiminde, yeryüzündeki her kara parçasını güzel manzaralı bir ev arsası olarak görmeye alışırız. Bu nedenle, yaşadığım kasabayı çevreleyen yaklaşık on iki millik arazinin her yanını karış karış araştırdım. Hayalimde birbiri ardına bütün çiftlikleri satın aldım. Hepsi satılacaktı ve fiyatlarını biliyordum. Her bir çiftçinin arazisini dolaştım ve yaban elmalarının tadına baktım, çiftçilik hakkında tüm ayrıntıları konuştum ve istediği fiyatı verip çitliğini satın aldım. Sonra herhangi bir bedel karşılığında ona ipotek ettim; hatta ipotek bedeli olarak daha fazla fiyat biçtim. Tapu senedi dışında her şeyi aldım, konuşmayı çok sevdiğim için senet yerine çiftçiden söz aldım. Bir yere kadar hem toprağı hem de sahibini işledim. Yeterince uzun süre tadını çıkardıktan sonra, çift sürmeyi ona bırakarak oradan ayrıldım. Bu deneyimim, arkadaşlarım tarafından bir çeşit emlak komisyoncusu olarak görülmemi sağladı. Nereye oturduysam, orada yaşayabildim ve bu nedenle manzara benden yayılmaktaydı. Bir ev, bir *oturaktan*, oturacak yerden başka nedir ki? – Bir kır evi olsa daha iyi. Nice güzel manzaralı yerleşim yerinin yakında gelişmesinin olası olmadığını anladım. Kimileri bunların köyden çok uzakta olduğunu düşünebilirdi ama benim gözümde köy çok uzaktaydı. İşte orada yaşayabilirim dedim ve bir saatte bir yaz ve bir kışlık ömür yaşadım. Yılların akıp gidişini nasıl seyredeceğimi, kışla nasıl boğuşacağımı ve gelen baharı nasıl uğurlayacağımı gördüm. Bu bölgenin gelecekteki sakinleri, evlerini nereye kondururlarsa kondursunlar, beklenmekte olduklarından emin olsunlar. Araziyi meyve bahçesi, ağaçlıklı alan ve mera olarak düzenlemek ve hangi güzel meşe ya da çamların kapının önünde durması gerektiğine karar vermek için bir öğleden sonra yetti. Bu ikincisi sayesinde harap olmuş her ağaçtan en fazla yarar sağlanabilirdi. Sonra da ekmeden bıraktım, bıraktım uzansın. Çünkü bir insan, bir şeyleri kendi haline bırakmaya gücünün ve zamanının yettiği oranda zengindir.

Düş gücüm o kadar ileri taşımıştı ki beni, aralarından istediğimi seçebilecekken birçok çiftliği almayı reddettim –zaten reddetmekti bütün isteğim– çünkü gerçekten bir çiftlik sahibi olup da kendi başımı yakmak istemedim. Hollowell'in yerini satın aldığım zaman, gerçekten bir çiftliğin sahibi olmaya en çok yaklaştığım zamandı. Ekeceğim tohumları ayırmaya

başlamış ve meyvelerini taşıyabilmemi ve işin kolayca üstesinden gelebilmemi sağlayacak bir el arabası yapmak için de gerekli malzemeleri toplamıştım. Ama çiftliğin sahibi bana tapu senedini vermeden önce eşi –bütün erkeklerin eşleri böyledir zaten– fikrini değiştirip çiftliği elden çıkarmamayı isteyince, adam bana çiftlikten vazgeçmem için on dolar vermeyi önerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, o sırada dünyadaki tek servetim cebimdeki on sentti. Çiftçi bu öneriyi yaptığında on senti olan bir adam mı, bir çiftliğin sahibi mi ya da on doları olan bir adam mıydım, yoksa bunların hepsi mi doğruydu bilmiyorum, hesaplamaya gücüm yetmedi. On dolarını kendine saklamasını söyledim ve çiftliği de geri verdim, eh yeterince elimde tutmuştum zaten; dahası, cömert olmak adına, almak için ödediğim fiyata çiftliği ona geri verdim. Zengin bir adam olmadığını bildiğim için de kendisine on dolar hediye ettim. Ne de olsa, cebimdeki on sentim, tohumlarım ve el arabası için aldığım gereçler hâlâ benim. Böylelikle, yoksulluğuma herhangi bir zarar gelmeden de zengin bir adam olabileceğimi öğrendim. Ama manzarayı kendime alıkoydum ve meyvelerini bir el arabası olmadan da tüm yıl yanımda taşıyorum. Manzaralar konusunda –

Baktığım her şeyin tek sahibiyim,
Bu benim hakkım, karşı gelmeyin.

Kaç kez gördüm bir şairin çiftliğin en değerli parçasının hazzını alıp gittiğini, aldığının yalnızca birkaç yaban elması olduğunu düşünürken sinirli çiftçi. Şairin, görünmez çitlerin en güzeli olan mısralarla çevreleyerek çiftliğine büsbütün el koyduğunu, sütünü sağıp üstündeki bütün kaymağı aldığını, kendisineyse yalnızca yağsız sütü bıraktığını bunca yıldır niçin anlamaz ki?

Bence Hollowell çiftliğinin asıl albenisi şunlarda gizliydi: Köyden iki mil, en yakın komşudan yarım mil uzaklıkta, anayoldan geniş bir tarlayla ayrıldığı için tam bir gizli bahçe oluşu; ırmakla sınırlanıyor oluşu –sahibi, baharda ırmağın sisi yardımıyla dondan korunduğunu söylemişti ama benim için bu çok da önemli değildi–; evin ve ahırın harap görüntüsü, gri rengi ve son sakini ile benim arama bir tür zaman aralığı koyuyormuş gibi görünen yıkık dökük çitleri; nasıl komşularım olacağını gösteren tavşanların kemirdiği kovuklu ve yosun kaplı elma ağaçları; ama hepsinden çok, ırmağın yukarı kısmına yaptığım ilk yolculuğum, arkalarında evin

gizlendiği, sık kızıl akçaağaçların aralarından bekçi köpeğin havlamalarını duyabildiğim zamandan kalan anılar. Arazinin sahibi kayaları sökmeden, kovuklu elma ağaçlarını kesmeden, merada kendiliğinden biten huş ağaçlarının fidanlarını belleyerek ayırmadan yani kısacası daha fazla ıslah çalışması yapmadan önce çiftliği satın alma telaşındaydım. Bu güzelliklerin keyfini çıkarabilmek için çiftlik işlerini yapmaya, Atlas[19] gibi dünyayı omuzlarıma almaya –onun dünyayı taşıma karşılığında ne aldığını hiç bilmiyorum– hazırdım. Bütün bunları yapmak için, parasını ödeyip rahatsız edilmeden çiftliğe sahip olmaktan başka bir gerekçem yoktu; yalnızca onu kendi haline bırakabilirsem istediğim türden en bereketli ürünü vereceğini biliyordum. Ancak olaylar daha önce anlattığım gibi gelişti.

O halde, tohumlarımı hazırlamış olduğumdu, geniş ölçekli bir çiftçilikle ilgili tüm söyleyebileceğim – daha önce yalnızca bir bahçeyi ekip biçmiştim. Çoğu, tohumların zamanla geliştiğini düşünür. Hiç kuşkum yok, zamanın iyisiyle kötüsünü birbirinden ayırdığından ve sonunda ektiğimde, hayal kırıklığına uğramayacağımdan. Ancak son olarak şöyle söyleyebilirim arkadaşlarıma: Yaşayın, mümkün olduğunca bağlanmadan ve yükümlülük almadan. Ne farkı var ki bir çiftliğe bağlanmanın, hapishaneye tıkılmaktan?

Şöyle söyler Yaşlı Cato,[20] benim "Çiftçi" diye çevirdiğim –yeniden çevirdim çünkü gördüğüm tek çevirisi bütünüyle anlamsızlaştırıyordu metni– *De Re Rustica*'sında: "Bir çiftlik almaya karar verdiğinizde evire çevire düşünün zihninizde, hırsla hemen almaya yeltenmeyin; iyice incelemekten çekinmeyin ve bir kez gidip görmenin yeterli olduğunu düşünmeyin. Eğer güzelse, ne kadar sık giderseniz o kadar mutlu edecektir sizi." Hırsla hemen almaya kalkışacağımı düşünmüyorum. Yaşadığım sürece sürekli gidip gezeceğime ve oraya gömüleceğime, böylece sonunda beni daha mutlu edebileceğine inanıyorum.

Ayrıntılı anlatmayı amaçladığımsa bir sonraki deneyimimdi ve iki yılın deneyimi tek yıla sığdırılarak yazılabilirdi. Daha önce söylediğim gibi, basitliğe methiye düzmek için değil yazacaklarım, yalnızca komşularımı uyandırabildiğim için sabahları tüneğinde dikilip öten horoz kadar şiddetle böbürlenebilmek amacım.

1845'te ormana ilk yerleştiğimde, ki bu şans eseri Bağımsızlık Günü'ne yani 4 Temmuz'a denk gelmişti, evim yağmurdan korunmamı sağlıyordu ancak henüz kışa tam olarak hazır değildi. Bacası yoktu ve sıvasızdı, duvarları eğretiydi; havanın kararttığı tahtalarda geniş yarıklar olduğundan geceleri soğuk oluyordu. Beyaz yontma dikmeler ve yüzeyleri henüz düzlenmiş kapı ve pencere kasaları, eve temiz ve havadar bir görünüm veriyordu. Özellikle sabahları çiy kerestelerin içine işlediğinde, öğleye doğru mis gibi kokan bir reçine sızdıracaklarını hayal ederdim. Bu gündüz düşlerimde ev, bir yıl önce gittiğim bir dağın üstündeki evi anımsatan bu seher vaktine özgü görüntüsünü neredeyse gün boyunca korurdu. Bu havadar ve sıvasız ahşap kulübe, gezgin bir tanrıyı ağırlamaya uygundu. Bir tanrıçanın, elbisesinin eteklerini sürüyerek ardında izler bırakıp gidebileceği bir yerdi. Dağ sırtlarını süpürürken evimin üstünden esip geçen rüzgârlar kesik notaları, yeryüzü nağmelerinin tanrısal kısımlarını taşıyor gibiydi. Sabah rüzgârı durmadan eser, yaradılış destanı kesintisizdir ama çok azdır duyabilen kişi. Olympus,[21] yeryüzünün dışında her yerdedir.

Sandalımı saymazsam eğer, bir çadırdı daha önce sahip olduğum tek ev. Yazın kullanırdım çıktığım kısa gezintilerde. Hâlâ da sarılı duruyor tavan arasında bir yerlerde. Ancak sandalım, elden ele geçtikten sonra zamanın güçlü akıntısına kapılıp kayıplara karıştı. Daha dayanıklı olan etrafımdaki bu barınakla, biraz ilerleme kaydetmiştim dünyaya yerleşme yolunda. Belli belirsiz kaplanmış olan bu karkas, etrafımı saran bir çeşit billur oluşumdu ve kurucusunun hareketlerine tepki veriyordu. Birazcık kabataslak bir resim izlenimi veriyordu. İçindeki atmosfer tazeliğinden bir şey kaybetmediğinden, hava almak için dışarı çıkmama gerek yoktu. En yağmurlu havalarda bile oturduğum yer bir kapının ardı kadar içeride değildi. Harivansa der ki, "Kuşların olmadığı bir yer, çeşnisiz ete benzer." Ansızın kendimi kuşlara komşu olarak bulduğum için, benim yerim böyle değildi. Ancak bu, kuşlardan birini yakalayıp hapsederek değil, kendimi onların yanına kafesleyerek gerçekleşmişti. Sık sık bahçeye ve bostana girip çıkan kuşlara yakın değildim yalnızca. Yakındım, bir köylüye çok nadiren serenat yapan ya da hiç yapmayan, ormanın o küçük ve nefes kesici şarkıcılarına da. Orman ardıcına, esmer ardıca, al tangaraya, çit serçesine, çoban aldatana ve daha birçoklarına...

Concord kasabasının bir buçuk mil güneyinde ve ondan biraz daha yüksekte, bu kasabayla Lincoln'ün arasındaki geniş bir ormanın içinde, tek

ünlü arazimiz olan Concord Savaş Meydanı'nın iki mil güneyinde bulunan bir küçük gölün kıyısına yerleşmiştim. Ama en uzak göz erimim, çok değil yarım mil açıktaki, geri kalan her yer gibi ağaçlarla kaplı karşı sahildi. İlk hafta boyunca ne zaman göle baksam, sanki tabanı öteki göllerin yüzeylerinin çok üstünde, bir dağın yamacındaki yüksek bir dağ gölüymüş gibi hayran bırakıyordu beni kendine. Doğan güneşle birlikte, puslu hava geceleyin yapılan gizli ayinlerinden dağılan hayaletler gibi, her yönden ormanın içine doğru çekilirken, gölün buğudan geceliğini çıkarıp atışını, yumuşak dalgacıklarını ve pürüzsüz ayna gibi yüzeyini yavaşça sağa sola serişini izliyordum. Saf çiy, dağların yamaçlarında olduğu gibi, günün alışılmıştan daha geç bir zamanına kadar ağaçlarda asılı kalırdı.

Bir komşu olarak bu küçük gölün en değerli olduğu zamanlar, Ağustos'taki yağmur fırtınalarının aralarıydı. Bu hafif sağanakların aralarında, hava ve su tamamen durgun, gökyüzüyse bulutlarla kaplıydı. İkindi vakitleri akşamın tüm dinginliğine sahip olur ve orman ardıcının şarkıları bir kıyıdan ötekine yayılırdı. Bunun gibi bir göl, hiçbir zaman, böyle zamanlarda olduğundan daha pürüzsüz değildir. Üstündeki açık hava tabakası bulutlarla sığlaşır ve kararır, ışıklarla ve yansımalarla dolu su çok daha büyük bir yeryüzü cenneti haline gelirdi. Yakında ağaçların kısa süre önce kesilmiş olduğu bir tepebaşından, oradaki sahili şekillendiren tepelerin iç kısımlarındaki geniş bir girinti boyunca güneye doğru gölün karşısına uzanan hoş bir dehliz vardı. Tepelerin birbirine doğru eğimli olan karşı yamaçları o doğrultuda, ağaçlıklı bir vadi boyunca akan bir ırmak olduğu izlenimini veriyordu ancak orada bir ırmak yoktu. O yöne doğru bakar, yakındaki yeşil tepelerin arasından ve üstünden ufuktaki biraz uzak ve daha yüksek olan maviye çalan tepeleri seyrederdim. Gerçekten de parmak uçlarıma basarak durduğumda, kuzeybatıda daha mavi ve daha uzaktaki sıradağların doruklarının, cennetin kendi darphanesinden çıkan bu gerçek mavi sikkelerin ve ayrıca köyün bir kısmının anlık bir görüntüsünü yakalayabilirdim. Ancak öteki yönlerde, bu noktadan bile, etrafımı saran ağaçların üstünden ya da arkalarından baktığımda hiçbir şey göremezdim. Yakınlarınızda biraz su olması, kaldırma kuvvetiyle yeryüzünün suyun üstünde kalmasını sağlamak için iyidir. En küçük kuyunun bile değeri, içine baktığınızda yeryüzünün bir anakara değil, bir ada olduğunu size göstermesidir. Bu, kuyunun tereyağını soğuk tutması kadar önemlidir. Doruktan gölün karşı kıyısına, sel baskını sırasında dolup taşan vadilerde

tıpkı bir havuzdaki sikke gibi yükseldiklerini fark ettiğim –belki bir serap gördüm– Sudbury meralarına baktığımda, gölün ötesindeki tüm dünya, araya giren bu küçük su tabakasının yüzdürdüğü yalıtılmış ince bir kabuk gibi görünürdü ve yaşadığım yerin yalnızca *kuru arazi* olduğunu bana anımsatırdı.

Kapımdan görülen manzara daha sınırlı olmasına karşın, kendimi hiç de sıkışmış ya da sınırlandırılmış hissetmiyordum. Hayal gücüme yetecek kadar manzara vardı. Karşı kıyıdan başlayan alçaktaki meşe ağaçlarıyla örtülü yayla, göçebe yaşayan bütün insanlar için geniş bir düzlük oluşturarak, Batı'nın bozkırlarına ve Tartary'nin steplerine doğru uzanıyordu. Sürüleri için yeni ve daha geniş otlaklar gerektiğinde, "Özgürce geniş bir ufkun keyfini çıkaran kişilerden daha mutlu insan yoktur dünyada," demişti Damodara.

Yer ve zaman değişmişti ve ben evrenin ve tarihteki çağların şimdiye dek beni en çok cezbeden kısımlarının daha da yakınında yaşamaktaydım. Yaşadığım yer, gökbilimcilerin geceleyin gözlemledikleri nice yerler kadar uzaktaydı. Alışmışız sistemin bazı uzak ve daha tanrısal köşelerinde, gürültü ve kargaşadan uzakta, Kraliçe Takımyıldızı'nın bile arkasında olağanüstü ve nefis yerlerin hayalini kurmaya. Evimin gerçekten de evrenin böyle ıssız, hiçbir zaman keşfedilmemiş ve el değmemiş bir kısmında konuşlandığının farkına vardım. Eğer burayı bırakıp da Ülker'in kızlarına[22] ya da Boğa Kümesi'ne,[23] Aldebaran'a[24] ya da Altair'e[25] yakın olan yerlere ya da geride bıraktığım yaşamdan eşit uzaklıkta, gittikçe küçülen, bir zerre kadar incecik ışıldayan ve en yakın komşumun yalnızca aysız gecelerde beni görebileceği yerlere yerleşme zahmetine değseydi, gerçekten de yerleşirdim. İşte gecekondumu diktiğim yer evrenin böyle bir yeriydi;

Bir çoban vardı; düşüncelerini,
Sürekli geçtiği ve sürülerini otlattığı
Dağlar kadar yüksekte tutar,
Onlar kadar asil yaşardı.

Sürüleri her zaman düşüncelerinden daha yüksek otlaklarda dolaşan bir çobanın yaşamı hakkında ne düşünmeliyiz?

Her sabah, yaşamıma Doğa'nın kendisi kadar yalın ve masum bir anlam vermem için bir davetiyeydi. Eos'a[26] Yunanlılar kadar içtenlikle tapardım. Erkenden kalkar ve gölde yıkanırdım; bu bir çeşit ayindi ve yaptığım en iyi şeylerden biriydi. Bu konuda, Kral Tchingthang'in banyo teknesinin üstünde şunların yazdığını söylerler: "Kendini her gün tamamen yenile; yine yap ve yine yap ve sonsuza dek yinele." Bunu anlayabiliyorum. Sabahlar epik çağları geri getirir. Seher vakti günün ilk ışıkları parıldamaya henüz başladığında kapı ve pencereler açık otururken, haber yayan herhangi bir borazandan ne kadar etkilenebilirsem, evimin içinde görünmez ve gözümde canlandıramadığım turunu atan sivrisineğin baygın ve belirsiz vızıltısından da o kadar etkileniyordum. Homeros'un yazdığı bir ağıttı o; bir arya tutturup kendi öfkesini ve yolculuğunu vızıldayan bir *İlyada* ve *Odysseia*'ydi.[27] Kozmik bir şeyler vardı onda; yasaklanana kadar dünyanın ardı arkası kesilmeyen canlılığı ve doğurganlığından bahseden durgun ve sürekli bir ilan... Sabah, günün en anılmaya değer, uyanış zamanıdır. Sabahları üstümüzdeki ağırlık ve bilinç bulanıklığı en azdır, günün ve gecenin geri kalanında uyuklayan bir parçamız en az bir saatliğine bilinçli ve uyanık kalır. Hizmetçinin dürtüklemesiyle değil de kendi Kudret'imizle uyanmamışsak güne, fabrika zilleri yerine tanrısal müziğin titreşimlerinin ve havayı bürüyen hoş bir kokunun eşlik ettiği tutkularımız ve yeniden kazanılmış gücümüzle uyuyakaldığımızdan daha yüce bir yaşama uyanmamışsak, o günden –tabii eğer ona bir gün denilebilirse– çok az şey beklenebilir. Böylece karanlık meyvelerini verir ve en az aydınlık kadar büyük ve güçlü olduğunu gösterir. Her günün, henüz kirletilip tüketilmemiş, daha erken, daha kutsal ve daha aydınlık bir zaman dilimi içerdiğine inanmayan insan, yaşamdan umudunu kesmiştir ve gittikçe alçalan ve kararan bir yol izlemektedir. Duyumsal yaşamının kısmen kesintiye uğramasından sonra, insanın ruhu ya da dahası, uzuvları her gün yeniden canlanır ve içindeki Kudret becerebildiği kadar soylu bir yaşama yeniden girişir. Söylemeliyim ki, anımsamaya değer bütün olaylar sabahleyin ve bir seher atmosferinde gerçekleşir. Vedalar'da[28] denir ki, "Bütün zihinler şafakla birlikte uyanır." Şiir ve sanat, ve insanoğlunun eylemlerinin en beğenilen ve anımsamaya değer olanları böyle zamanlardan kalmıştır. Bütün şairler ve Memnon[29] gibi kahramanlar Aurora'nın çocuklarıdır ve müzikleri gündoğumunda kulaklara çalınır. Uyumlu ve coşkulu düşünceleriyle güneşe ayak uydurabilen biri için gün, süreğen bir sabahtır. Saatlerin ne dediği ya da insanların davranışları önemli değildir. Sabah,

bilinçli ve uyanık olduğum zamandır ve tan yeri benim içimdedir. Tinsel yenilenme uykuyu üstünden atma girişimidir. Eğer insanlar uyuklamamışlarsa, günlerinin hesabını verirken bu denli az şey anlatabilmeleri nedendir? Onlar bu kadar da yeteneksiz muhasebeciler değildir. Uyku mahmurluğuna yenik düşmemiş olsalardı, herhangi bir konuda bir varlık gösterebilirlerdi. Milyonlarca kişi fiziksel uğraşlar için yeterince uyanıktır; ancak yararlı bir zihinsel uğraş için milyondan yalnızca biri yeterince uyanıktır ve yalnızca yüz milyondan birinin gözü şiirsel ya da ilahi bir yaşama yeterince açıktır. Uyanık olmak, yaşam dolu olmaktır, farkındalıktır. Şimdiye dek tamamıyla uyanık bir insanla hiç karşılaşmadım. Gözümü dikip yüzüne bakabilir miydim eğer karşılaşsaydım?

Bizi en derin uykumuzda bile terk etmeyecek şafağa dair tükenmeyen bir umutla, mekanik aletler olmadan, kendi kendimizi yeniden uyandırmayı ve uyanık tutmayı öğrenmeliyiz. İnsanın yaşamını bilinçli bir çabayla yüceltme konusundaki tartışmasız yeteneğinden daha umut verici bir durum yoktur. Güzel bir resmi boyayabilmek ya da heykeller yontabilmek ve böylece birkaç nesneyi güzelleştirebilmek de bir şeydir. Ancak, tam da içinde yaşadığımız ortamı ve atmosferi boyayıp yontabilmek tinsel açıdan yapabileceğimiz çok daha güzel bir eylemdir. Günün kalitesini artırabilmek ise, işte bu sanatların en yücesidir! Her insan, ayrıntıları önemseyerek, en üstün ve hassas saatinin beklentisini karşılayarak yaşamını değerli kılmakla görevlidir.

Ormana gittim çünkü bilerek yaşamak istedim. Yaşamın yalnızca asıl gerçeklerine yönelmek ve öğretmiş olduğu şeyleri öğrenip öğrenemediğimi görmek için ve bir de ölüm kapımı çaldığında, aslında hiç yaşamamış olduğumu düşünmemek için gittim ormana... Yaşamak öyle değerli ki, ne yaşamın kendisi olmayanı yaşamayı, ne de gerçekten gerekmediği sürece vazgeçmeyi istedim. Anlamlı ve yürekten yaşamak ve yaşamın tüm özünü içime çekmek, yaşama dair olmayan her şeyi hallaç pamuğu gibi atarak bir Spartalı gibi, azimli ve güçlü yaşamak, bir tırpanla otları biçerek genişçe bir patika açmak, yaşamı bir köşeye sıkıştırarak en küçük terimlerine sadeleştirmekti isteğim. Eğer yaşam alçak olduğunu kanıtlarsa, onun gerçek rezilliğinin içinde debelenmenin bir anlamı olmadığı için, değersizliğini bütün dünyaya açıklamak; yok eğer yüceliğini kanıtlarsa o zaman bunu deneyimlerle öğrenmek ve sonraki yolculuğumda dosdoğru bir şekilde hesabını verebilmekti amacım. Çünkü çoğu insanın yaşamın şeytani mi

yoksa ilahi mi olduğu hakkında tuhaf bir kuşkunun içinde olduğunu ve biraz da aceleyle insanın bu dünyadaki asıl amacının "Tanrı'yı yüceltmek ve sonsuza dek sevmek" olduğu sonucuna vardıklarını görmekteyim.

Efsane uzun zaman önce insana dönüştüğümüzü anlatsa da bize, hâlâ alçakça yaşıyoruz karıncalar gibi, turnalarla savaşıyoruz pigmeler gibi.[30] Hata üstüne hata, yama üstüne yama yapıyoruz ve elde ettiğimiz en iyi şey gereksiz ve aslında kaçınılabilir bir yoksulluk oluyor. Yaşamlarımız ayrıntılarla boğuşmaktan çarçur oluyor. Dürüst bir adam hesap yapmak için iki elinin parmaklarından fazlasına gereksinim duymaz, ya da olağanüstü hallerde on ayak parmağını da ekleyebilir, geri kalan her şey fazlalık. Yalınlık, yalınlık, yalınlık! Diyorum ki, bırakın işleriniz yüz ya da bin değil, iki ya da üç olsun; bir milyonu saymak yerine yarım düzineyi sayın ve hesaplarınızı parmak uçlarınızda tutun. İnsan, puslu havalar ve fırtınaları ve akarkumları ve bin bir çeşit başka tehlikeleri içeren uygar yaşamın bu çalkantılı denizinin ortasında hayatta kalmak zorundadır. Akarkuma saplanarak dibe batmamak ve rotasını hesaplayarak limana ulaşmak için gerçekten çok iyi bir hesap uzmanı olmalıdır. Yalınlaştır, yalınlaştır, yalınlaştır! Günde üç öğün yerine, eğer gerekliyse yalnızca bir öğün ye; yüz tabak yerine, beş tane ve miktarını azalt öbür şeylerin de. Yaşamlarımız, sınırları sürekli değiştiğinden bir Almanın bile herhangi bir anda sınırlarını gösteremeyeceği ufak eyaletlerden oluşan bir Alman Konfederasyonu'na[31] benzemekte. Bütün sözde içsel gelişmeleriyle –ki bütün bunlar görünüşte ve yüzeyseldir– ülkenin kendisi de sınırları içindeki milyonlarca ev gibi, eşyalarla tıka basa doldurulmuş ve ayağını kendi kapanına kaptırmış, lüks ve pervasız harcamalar, hesapsızlık ve amaçsızlık yüzünden iflas etmiş, tek kelimeyle hantal ve fazla büyük bir kurumdur. Buna tek çare, sıkı bir ekonomi, katı disiplinli ve Spartalılardan daha yalın bir yaşam ve amaçların yükseltilmesi olur. Çok hızlı bir yaşam, yaşanmakta olan. İnsanlar, ülkenin alım satım yapmasının, buz ihraç etmesinin, telgrafla iletişim kurmasının ve saatte otuz mil yol almasının çok önemli olduğunu düşünüyor ve bunun doğruluğundan kuşku duymuyorlar. Ancak Habeş maymunları gibi mi yoksa insan gibi mi yaşayacağımız konusunda biraz kuşkulular. Eğer rayların üstüne yerleştirildiği keresteleri yatırmazsak, rayları döşemezsek ve günlerimizi ve gecelerimizi işe adamazsak, yalnızca yaşamlarımızı tamir edip iyileştirmeye çalışırsak demiryollarını kim yapacak? Ve eğer demiryolları inşa edilmezse cennete nasıl zamanında varılacak? Ancak eğer

evde kalıp kendi işimize gücümüze bakarsak, demiryollarına kim gerek duyacak? Biz demiryolunun üstünden geçmiyoruz, demiryolu bizim üstümüzden geçiyor. Demiryolunda enine yatıp uzanan, üstüne rayların yerleştirildiği kerestelerin ne olduğuna dair bir soruyu hiç aklınızdan geçirdiniz mi? Onların her biri bir insan, bir İrlandalı ya da bir Yanki. Raylar onların üstüne döşeniyor, üstleri kumla kaplanıyor ve vagonlar kolayca üstlerinden geçiyor. Emin olun o keresteler derin uykudadır. Birkaç yılda bir yeni kısım döşenir ve üstünden geçilir. Böylece, rayların üstünden geçmenin keyfine erişen birileri varsa bile altta kalıp ezilmek ötekilerin kara talihidir. Ve sonra, uykusunda yürüyen bir adama yani yanlış yerde duran fazladan bir keresteye çarpıp da onu uyandırdıklarında aniden vagonları durdururlar ve bir feryat kopararak ortalığı birbirine katarlar, sanki bu sıra dışı bir durummuş gibi! Keresteleri aşağıda ve yataklarının seviyesinde tutabilmek için her beş milde bir, bir grup insanın görevlendirildiğini bilmekten çok mutluyum çünkü bu durum kerestelerin bir gün yeniden uyanabileceklerinin bir göstergesi.

Niçin böyle aceleyle ve yaşamı tüketerek yaşamak zorundayız? Âdeta acıkmadan açlıktan ölmeye kararlıyız. Biz insanlar, zamanında çakılan bir mıh on mıhlı bir nalı, bir nal da bir atı kurtarır deyip, yarınki dokuz mıhı kurtarmak için atın ayağına bugünden bin mıh çakarız. Çalışmaya gelince, işlerimizin hiçbirinden hiçbir sonuç alamıyoruz. Aziz Vitus dansı[32] yapar gibi kafalarımızı sabit tutamıyoruz. Ayarlamadan, yangın alarmı verir gibi kilise çanlarının iplerine birkaç kez asılsam, ne bir kadın ne de bir çocuğun aldırdığı bu sese, diyebilirim ki zar zor bir tek adam kulak verecektir. Concord kasabasının eteklerinde çiftliğinde çalışan bu adam, sabah defalarca yoğunluğundan yakındığı işlerine karşın, hepsini bırakıp gelecektir. Ancak doğruyu söylemek gerekirse, gerçek amacı mülkünü yangından kurtarmaktan çok, yanışını seyretmektir. Çünkü mülk yansa da, yangını onun çıkarmadığı bilinecektir. Ya da alevler başarılı bir şekilde söndürülebilirse, izlemek ve ben de yardım ettim, diyebilmek için gelecektir. Hatta yanan, kilisenin kendisi olsa da durum böyledir. Bir adam güçlükle yarım saatliğine öğle uykusuna dalabilir. Ancak olur da yarım saat uyuyabilirse, başını kaldırıp sorar, "Ne haber?", sanki insanoğlunun geri kalanı o uyurken nöbet beklemiştir. Kimileri de, kuşkusuz yalnızca bu amaç için, her yarım saatte bir uyandırılma talimatı verir ve sonra da karşılığını ödemek için rüyasında ne gördüğü hakkında çevresindekileri bilgilendirir.

Bir gece uykusunun ardından verilen haberlerse kahvaltı kadar gerekli ve önemlidir. "Ne olur söyle bana, yeryüzündeki herhangi bir yerde herhangi birinin başına yeni bir şey geldi mi?" – ve kahvesinin ve kahvaltısının üstüne Wachito Irmağı'nda bu sabah bir adamın gözlerinin oyulduğunu okur. Kendisinin bu dünyadaki dipsiz ve karanlık bir mamut mağarasında[33] yaşadığını ve bir gözü kör olduğundan tek gözlü[34] olduğu zamanları hiç düşünmez.

Bana kalırsa, posta ofisi olmadan da kolayca yaşayabilirim. Posta ofisleri aracılığıyla pek az önemli iletinin aktarılabildiğini düşünmekteyim. Eleştirel anlamda, yaşamım boyunca içinde posta ücretine değecek bilgiler olan bir ya da iki mektuptan daha fazlasını almadım (bunu birkaç yıl önce yazmıştım). Genellikle paralı posta, bir adama, çoğunlukla sıradan ve ciddiye alınmayacak düşünceleri iletmesi karşılığında ciddi paralar ödediğiniz bir kuruluştur. Gazetelerde de hiçbir zaman anımsamaya değer bir haber okumadığımdan eminim. Eğer bir adamın soyulduğunu ya da katledildiğini ya da kazara öldürüldüğünü ya da bir evin yandığını, bir geminin kayalara çarptığını ya da bir buharlı geminin havaya uçtuğunu, bir dananın Batı Demiryolu'nda ezildiğini ya da kudurmuş bir köpeğin öldürüldüğünü ya da kışın ortasında bir araziye üşüşmüş çekirge sürüsünü okursak bir başkasını okumayız. Bir tanesi yeterlidir. Eğer ilkelere tanıdıksanız, sayısız örnekler ve uygulamaları niye önemseyeceksiniz? Bir filozof için bütün haberler, daha doğrusu haber denen şeyler dedikodudur ve onları okuyan ya da yazanlar da çay partilerindeki yaşlı kadınlardır. Yine de bu dedikoduların peşinde hevesle koşanların sayısı azımsanamayacak kadardır. İşittiğim kadarıyla, geçenlerde de böyle bir curcuna vardı. Son ulaşan dış haberleri öğrenmek için bürolardan birine giden kalabalığın yaptığı basınç yüzünden kuruluşa ait geniş vitrin camları kırılmıştı. Cidden haberlerin yetenekli bir nüktedan tarafından on iki ay hatta on iki yıl önceden yeterince doğru bir şekilde yazılabileceğini düşünüyorum. Örneğin, İspanya'da olduğu gibi, eğer Don Carlos'u ve İnfanta'yı,[35] Don Pedro, Seville ve Granada'yı zaman zaman uygun oranlarda nasıl birbirine ekleyebileceğinizi –gazeteleri gördüğümden beri adları biraz değiştirmiş olabilirler– ve öteki eğlencelikler eskiyip de başarısız olmaya başladığında bir boğa güreşini nasıl sunabileceğinizi biliyorsanız, haberiniz basılmaya değer olacaktır ve gazetelerde manşetten verilen ve İspanya'daki sistemin çöküşü ve gerçek durumu hakkında en özlü ve anlaşılır bilgileri içeren

raporlar kadar iyi bir fikir verecektir. İngiltere'ye gelince, neredeyse son önemli haber parçası 1649 devriminin gerçekleştiği tarihten kalmadır. Eğer ülkenin ortalama bir yıl için verdiği ürün tarihçesini biliyorsanız, tahminleriniz parasal bir nitelik taşımadığı sürece aynı şeyle tekrar ilgilenmenize gerek kalmayacaktır. Gazetelere nadiren göz atan biri değerlendirme yapacak olursa, Fransız Devrimi de dahil olmak üzere yabancı topraklarda şimdiye dek yeni hiçbir şey olmamıştır.

Ne haberler ama! Hiçbir zaman eskimeyen ya da değişmeyen bir şeyi bilebilmek ne kadar da önemli! "Wei eyaletinin yüksek ruhani lideri Kieou-pe-yu, haber iletmek için Khoung-tseu'ya[36] bir elçi gönderdi. Khoung-tseu elçiyi yanına oturtarak sordu: Efendin ne yapıyor? Elçi saygıyla yanıtladı: Efendim hatalarının sayısını azaltmayı arzu ediyor ancak henüz onların sonunu getiremedi. Elçi gittikten sonra, filozof düşüncesini söyledi: Ne değerli bir elçi! Ne değerli bir elçi!" Haftanın sonunda, dinlenme gününde vaiz, ayakta uyuyan çiftçileri, şu "pasaklı kadın" nutuklarından birini daha çekerek iyice uyutmak yerine, gürleyen bir sesle şöyle haykırmalı, "Yeter! Kesin artık şunu! Niçin bu kadar tez canlı görünürken ölü gibi ağırkanlısınız?"

Gerçeklik hayal ürünü gibi görülürken, sahtelikler ve yanılgılara en anlamlı doğrular gözüyle bakılıyor. Eğer insanlar yalnızca ve sürekli gerçekleri gözetseydi ve aldatılmayı hoş görmeseydi, bildiğimiz öteki şeylere kıyasla yaşam, bir peri masalı gibi ya da *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki cümbüşler gibi olabilirdi. Yalnızca kaçınılmaz olana ve var olma hakkına saygı gösterseydik müzik ve şiir caddeler boyunca yankılanabilirdi. Sakin ve mantıklı olunduğunda, yalnızca asil ve değerli şeylerin kalıcı ve mutlak varlığa sahip oldukları, küçük korkular ve aşağılık zevklerin yalnızca gerçekliğin gölgeleri olduğu algılanabilir. Bu daima canlandırıcı, keyif verici ve yüceltticidir. İnsanlar gözlerini kapatıp uyuklayarak ve görünüşle aldatılmayı kabullenerek, tamamen yanıltıcı temeller üstüne inşa edilmiş olan, basmakalıp ve alışkanlıkların yönlendirdiği bir gündelik yaşam kurup pekiştirir. Çocuklar, ki onlar yaşamı oynarlar, yaşamın gerçek yasasını ve bağıntılarını yetişkinlerden, yani yaşamı yakışık alır bir şekilde yaşamakta başarısız olan, ancak deneyimleri, başka deyişle başarısızlıkları sayesinde daha akıllı olduklarını düşünenlerden daha açık bir biçimde sezinler. Bir Hindu kitabında okudum, "Çocukluğunda doğduğu şehirden kovulan ve bir ormancı tarafından

büyütülen bir raca vardı. Bu şekilde ergenlik çağına erişmişti ve aralarında yaşadığı barbar ırkın soyundan geldiğini sanıyordu. Mihrace babasının vezirlerinden biri onu bulunca kim olduğunu ona açıkladı. Soyuyla ilgili yanlış anlaşılma ortadan kalktı ve kendisinin bir raca olduğunu öğrendi." Şöyle devam ediyor Hindu filozof, "Demek ki ruh, içinde bulunduğu koşullardan dolayı kendi mayası hakkında yanılır, ta ki kutsal bir öğretmen tarafından gerçek açıklanıncaya dek ve sonra kendisinin bir Brahma olduğunu anlar." Anladım ki biz New England sakinleri, bakışlarımız olayların yüzeyinden içeri süzülemediği için bu aşağı yaşamı sürüyoruz. Görünenin var olan olduğunu sanıyoruz. Eğer bir adam bu kasabadan geçseydi ve yalnızca gerçeği görseydi, ona göre Mill-dam'ın[37] nereye çıkacağını düşünüyorsunuz? Orada gördüğü gerçekleri bize anlatsaydı, onun betimlemesindeki hiçbir yeri tanıyamazdık. Kiliseye, hükümet konağına, hapishaneye, bir dükkâna ya da bir eve bakın ve gerçek bir bakıştan önce gördüğünüzün gerçekten ne olduğunu söyleyin. Daha önce gördükleriniz dağılıp parçalanacaktır. İnsanoğlu gerçeğin uzakta; evrenin eteklerinde, en uzak yıldızın ardında, Âdem'den önce ve son insandan sonra olduğunu sanır. Sonsuzlukta gerçekten de gerçek ve yüce bir şey vardır. Ancak bütün bu zamanlar, yerler ve olaylar şimdi ve buradalar. Tanrı şimdiki zamanda kendini yüceltiyor ve bütün çağların sona erdiği anda da daha yüce olmayacak. Ve bize, yalnızca bizi çevreleyen gerçekliği aralıksız damla damla akıtarak ve damlalarla sırılsıklam olarak yüce ve soylu olanı kavrama fırsatı sunulmaktadır. Evren algılarımızı ve kavrayışımızı durmaksızın ve uysalca yanıtlamaktadır. Yolculuğumuz ister hızlı ister yavaş olsun, yol bizim için döşenmektedir. O halde, yaşamlarımızı kavrayarak geçirelim. Şair ya da sanatçı şimdiye dek hiç böyle güzel ve soylu bir amaca sahip olmamıştır, ancak en olmadı, onun gelecekteki nesilleri bunu başaracaktır.

Bir günümüzü Doğa kadar bilerek ve isteyerek yaşayalım ve raylara düşen her fındık kabuğu ya da sivrisinek kanadı yüzünden yoldan çıkarılmayalım. Yeni gün gibi erken ve hızlı kalkalım ve geceden şafağa tuttuğumuz orucumuzu aheste aheste ve kaygısızca açalım, arkadaşlar gelip gitsin, ziller çalsın ve çocuk sesleri yankılansın – bütün günü böylece son damlasına kadar harcayalım. Niçin akıntıya teslim olup sürüklenmemiz gereksin? Yemek denen ve öğlen sığlığında yerini alan o korkunç hızlı girdabın içinde altüst olup boğulmayalım. Bu tehlikeyi atlatınca

güvendesiniz demektir çünkü yolun geri kalanı tepeden iniştir. Kendimizi Ulysses[38] gibi gemi direğine bağlayalım ve gevşememiş cesaretimiz ve sabah zindeliğimizle başka bir yol bularak girdaptan dışarı yelken açalım. Buhar makinesi ıslık çalıyorsa, bırakın sesi acısından boğuklaşıp kısılana dek çalsın. Çanlar çalıyorsa hemen seğirtmek mi gerek? Ne çeşit bir müziğe benzediklerini düşünelim. Kendimizi yatıştıralım ve ayaklarımızı düşünce, önyargı, gelenek, aldanma ve görünüş çamuruna, bu Paris'ten Londra'ya, New York'tan Boston'a ve Concord'a, Kilise'den Devlet'e, şiirden felsefeye ve dine bütün evreni kaplayan alüvyona sokalım. Gerçeklik diye adlandırabileceğimiz ve kuşkusuz "İşte bu," diyebileceğimiz sert bir zemine, sağlam kayalıkların üstüne gelinceye dek sokalım ayaklarımızı... Sonra akarsuyun, buzun ve ateşin altındaki asıl *zemine* basıp adım atalım. Bu zemin, bir set ya da bir devlet kurabileceğiniz ya da bir fener direği, belki de bir ölçü aleti dikebileceğiniz bir yerdir. Bu alet, suyun yüksekliğini ölçen bir alet değil, gerçekliği ölçen bir alet, gelecek nesillerin, zaman zaman yükselen sahtelikler ve görünüşler ırmağının ne kadar derin olduğunu ölçebilecekleri bir alettir. Eğer bir gerçeğin hemen önüne dikilir ve yüz yüze gelirseniz, bir palaymış gibi güneşin onun her iki yüzeyinde de pırıldadığını görecek ve keskinliğiyle kalbiniz ve iliğinizden geçerek sizi ikiye ayırdığını hissedeceksiniz. Böylece ölümlü varlığınızı mutlu bir şekilde sona erdireceksiniz. Ucunda yaşam ya da ölüm olsun, yalnızca gerçekliğe hasretiz. Eğer gerçekten ölüyorsak gırtlağımızdaki hırıltıyı duyalım, ellerimiz ve ayaklarımızdaki soğukluğu hissedelim. Eğer yaşıyorsak, işimize koyulalım.

Zaman yalnızca içinde balık tuttuğum bir akarsu. Suyundan içerim ve içerken kumlu dibini görüp anlarım ne kadar sığ olduğunu. Cılız akıntısı kayıp gider ama kalır sonsuzluğu. Ah, daha derinden içebilsem! Gökyüzünde bir balığım ben, altımda çakıl gibi yıldızlar... Tekini bile saymaya yetmez muhasebem. Alfabenin ilk harfini bile bilmem. Doğduğum günkü kadar bilge olamadığıma üzülürüm her dem. Akıl bir balta, kavrayıp aralar yolunu olayların esrarına. Artık ellerimle gereğinden çok çalışmak istemiyorum. Beynim, hem ellerim hem de ayaklarım benim. En iyi yeteneklerimin hepsinin başımda yoğunlaştığını hissediyorum. Beynimin tünel kazmak için bir araç olduğunu söylüyor içgüdülerim. Bazı hayvanların burunlarını ve ön ayaklarını kullandıkları gibi, ben de beynimle maden ocakları açıp tünelimi bu tepelerin içine kazıyorum. En zengin

damarın buralarda bir yerlerde olduğunu düşünüyorum. Maden arama çubuğu ve inceden yükselen buharların yardımıyla kazacağım yere karar veriyorum ve kendi madenimi çıkarmaya başlıyorum.

KIŞ HAYVANLARI

Göller donup kalın buz tabakalarıyla kaplandığında, yalnızca birçok yere yeni ve daha kısa yollar oluşturmakla kalmadılar, aynı zamanda çevrelerindeki tanıdık manzaralara ek olarak buzlu yüzeyleriyle yeni doğa tabloları oluşturdular. Daha önce çok kez üstünde badi badi yürümüş ve patenle kaymış olsam da, karla kaplanışından sonra Flint Gölü'nün üstünden karşı kıyıya geçerken gözüme öyle geniş ve öyle yabancı göründü ki, bana Baffin Körfezi'ni[39] anımsattı. Çevremde sıralanan Lincoln tepeleri, daha önce üstünde bulunduğumu hiç anımsamadığım karlı ovanın sınırlarını çizerek yükseliyordu. Buzun üstünde, tam olarak belirleyemediğim bir uzaklıkta, fok avcıları ya da Eskimolar diye bilinen balıkçılar kurt köpekleriyle birlikte ağır ağır ilerliyordu. Puslu havada, karaltılar halinde dev mi yoksa cüce mi olduklarını ayırt edemediğim efsanevi yaratıklar gibi görünüyorlardı. Akşamları Lincoln'de ders anlatmaya giderken, kulübemle derslik arasındaki hiçbir yoldan gitmiyor ve hiçbir evin önünden geçmeyen bu rotayı kullanıyordum. Rotamın üstünde bulunan Kaz Gölü'nde bir misk faresi kolonisi yaşamaktaydı. Kulübelerini gölün üstünde yüksekçe bir yere inşa etmişlerdi. Gerçi, ben oradan geçerken hiçbiri ortalıkta da görünmezdi. Öteki göller gibi Walden'ın da üstünde genellikle kar olmazdı ya da yer yer ve sığ birikintiler olurdu yalnızca. Bu göl benim avlumdu, başka yerlerde kar neredeyse diz boyuyken ve köylüler sokaklarına hapis olmuşken, ben özgürce dolaşırdım Walden'da. Orada, köyün sokaklarından ve çıngırakların çıngırtılarından uzakta kızakla ve patenle kayardım. Dallarındaki karın ya da buz saçaklarının yükünü taşıyamayıp eğilen heybetli çam ve meşe ağaçlarının doğal sundurmalar oluşturduğu ve musların toprağı iyice ezdikleri uçsuz bucaksız bir taygadaydım.

Kış gecelerinde, çoğu kez gündüzlerinde de işittiğim ses, uzaklarda bir yerlerde öten yalnız baykuşun üzgün ama ahenkli ezgisiydi. Öyle bir melodiydi ki, sanki uygun bir mızrapla çalınsa, donmuş toprağı esnetecekti. Bu, Walden Ormanı'nın *yerel diliydi*. Kuşu hiç görmemiş olsam da seslendirirken ezgisini, çok bildik gelirdi. Akşamları, onu işitmediğim zamanlar nadiren açardım kapımı. Bazen yalnızca *hu hu* diye, bazen de *hu hu hu, hurer hu* diye öterdi tınlayan bir sesle ve ilk üç hecesinin kendisine özgü bir vurgusu vardı. Kışın başlarında, daha göl donmadan önce, bir gece

saat dokuz civarında bir kazın yüksek sesle ötmesiyle irkildim. Kapıya doğru gidince evimin hemen üstünden sürü halinde uçarlarken çıkardıkları, ormandaki şiddetli ve sert bir rüzgârı andıran kanat seslerini işittim. Anlaşılan, lambamın ışığından dolayı çatıma konmaktan vazgeçtiler. Gölün üstünden Fair Haven'a doğru süzüldüler. Liderleri düzenli bir ritimle ötekilere sesleniyordu. Birden, çok yakınımda, kolayca tanınan bir boynuzlu baykuşun sesini işittim. Şimdiye dek ormanın herhangi bir sakininden işittiğim en sert ve heybetli sesle düzenli aralıklarla lider kaza yanıt veriyordu. Yerel dilde daha yüksek oktavlı ve şiddetli bir ses çıkararak Hudson Koyu'ndan gelen bu davetsiz misafiri afişe etmeye, küçük düşürmeye ve ürküterek Concord ufuklarından uzaklaştırmaya kararlı gibiydi. "Gecenin bana ayrılmış olan bu bölümünde kaleyi alarma geçirmekteki amacın nedir? Bu saatlerde uyuklarken yakalandığımı ve seninkiler kadar iyi ciğerlerim ve gırtlağım olmadığını mı düşünüyorsun? *Pu-hu, pu-hu, pu-hu*!" Şimdiye dek işittiğim en korkunç ahenksizliklerden biriydi. Ama eğer kulağınız iyiyse, bunda bile bu ovaların hiçbir zaman görmediği ve işitmediği bir armoni olduğunu görürdünüz.

Gölün üstündeki buzun yani Concord'un bu bölgesindeki harika yatak arkadaşımın çığlıklarını duyardım. Sanki yatağında huzursuzmuş da dönmek istiyormuş gibi ya da mide sancısı çekiyor ve kâbuslar görüyormuş gibiydi. Bazı zamanlar, don yüzünden zeminin çatlamasının sesiyle uyanırdım. Sanki birileri kapıma bir orduyla dayanmış gibi gelirdi. Böyle gecelerin sabahında toprakta çeyrek mil uzunluğunda ve bir santim kalınlığında bir çatlak oluşabilirdi.

Bazen, ayın yeri aydınlattığı gecelerde, buz tutmuş kar tabakasının üstünde dolaşarak keklik ya da avlayabilecekleri bir başka hayvan arayan ve orman köpekleri gibi hırıltılı ve delice uluyan tilkileri işitirdim. Sanki bir endişeyi gidermeye ya da bir şeyler anlatmaya çalışıyormuş gibilerdi. Sanki ışığa çıkmak ve köpekler gibi açıkça ve özgürce sokaklarda koşturabilmekti istekleri. Eğer çağları düşünürsek, insanların olduğu gibi hayvanların da ilerlemekte olan bir uygarlıkları olamaz mı? Hayvanlar bana, hâlâ mağaralarının savunma noktalarında nöbet tutan ve dönüşümlerini bekleyen ilkel mağara adamları gibi gelirdi. Bazen, içlerinden biri lambamın ışığının çekiciliğine kapılarak penceremin yanına gelir ve tilki dilinde küfrederek pavkırır ve sonra geri çekilirdi.

Seher vakti genellikle bir kızıl sincap uyandırırdı beni. Çatının üstünde ve evin yan duvarlarında bir o tarafa bir bu tarafa koştururdu, sanki ormandan bu amaçla gönderilmiş gibi. Kış boyunca, ara ara kapımın yanındaki buz tutmuş kar tabakasının üstüne yarım kile ham mısır koçanı döker ve cazibesine kapılıp gelen türlü hayvanın hareketlerini izleyerek eğlenirdim. Alacakaranlıkta ve geceleyin sürekli tavşanlar gelir ve afiyetle yerlerdi. Gün boyunca kızıl sincaplar gelip gider ve değişik oyun ve taktikleriyle beni eğlendirirlerdi. Önce içlerinden biri bodur meşelerin arasından, rüzgârın savurduğu bir yaprak gibi buzlu kar tabakasının üstünde küçük zikzaklar çizerek, dura kalka tedbirli bir şekilde yaklaşırdı. Bir süre şaşılacak bir hız ve çeviklikle, sanki üstüne bahis oynanmış tırıs giden bir at gibi akıl almaz bir çabuklukla bir yöne birkaç adım atar, sonra başka bir yöne birkaç adım atar ancak hiçbir zaman bir keresinde iki, iki buçuk metreden fazla ilerlemezdi. Sonra, sanki dünyadaki bütün gözler onu izliyormuş gibi, komik bir ifadeyle birdenbire olduğu yerde donup kalır ve nedensiz bir takla atardı. Bir sincabın bütün hareketleri, ormanın en ıssız kovuklarında bile, dans eden bir kızın seyircileri kadar kalabalık bir izleyici topluluğu önünde yapılıyormuş duygusunu verir. Tedbirli davranıp oyalanarak, bütün yolu yürüyerek kat etmesi için gerekenden –gerçi hiç yürüyen bir sincap görmedim– çok daha fazla zaman harcar. Sonra aniden, daha siz kapadığınız gözünüzü açamadan, genç bir çıralı çamın tepesinde *saatini kurduğunu* ve bütün hayali izleyicilere fırça attığını, kendi kendine ve evrenle aynı anda konuştuğunu görürsünüz. Böyle davranmasının bir nedenini bulamadım ve kendisinin de farkında olduğundan kuşkuluyum. Sonunda mısıra ulaşır ve uygun bir koçan seçerek aynı kararsız tavırlarla, kestirilemeyen trigonometrik bir yoldan penceremin önündeki odun yığınlarının en üstünde duran ince bir dala sıçrar ve yüzüme bakar. Bu şekilde saatlerce orada oturur, ara sıra yeni bir koçan bulur ve hemen oburca kemirip yarısı biten koçanları etrafa atar. Sonunda daha sevimli bir hale gelir ve yiyeceğiyle oynamaya başlar ve yalnızca tanelerin özünün tadına bakar. Sonra tek patisiyle dalın üstünde dengede tuttuğu koçan, bir anlık dikkatsizliğinden dolayı patisinden kayar ve yere düşer. Sanki canlı olduğundan kuşkulanmış gibi komik bir çekingenlik ifadesiyle, geri mi alsa, yoksa yeni bir tane mi alsa ya da vazgeçip de gitse mi karar veremez bir halde dikkatle yere düşen koçanı süzer. Önce koçanı düşünür, sonra da rüzgârın ne söylediğini dinler. Bu şekilde, küçük arsız arkadaş, daha uzun ve dolgun bir koçan bulana dek öğleden evvel birçok koçanı çarçur eder.

Yeni koçanı kendisinden oldukça büyük olmasına karşın ustalıkla dengeleyerek, bufalo yakalamış bir kaplan edasıyla ormanın yolunu tutar. Gelişindeki gibi zikzaklar çizerek ve sık sık duraklayarak, kendisine çok ağır geliyormuş gibi ikide bir düşen koçanı sürükler. Bu görülmemiş şekilde uçarı ve gariplikler yapmaktan hoşlanan arkadaşım, her ne olursa olsun koçanını ilerletmeye kararlı bir şekilde düşüşünü bir dik üçgenin hipotenüsüne denk getirerek ilerler. Böylece yanında mısır koçanı, yaşadığı yere varıp onu bir çam ağacının tepesine çıkarır. Bu çam ağacı belki iki yüz, iki yüz elli metre uzaktadır. Sonradan, ormanın çeşitli yönlerine dağılmış mısır koçanlarını bulursunuz.

Sonra, bir milin sekizde biri uzaklıktan tedbirli bir şekilde yaklaşırlarken kulakları tırmalayan çığlıkları kendilerinden çok daha önce ulaşan alakargalar gelir. Hırsızlar gibi sinsice sokularak ağaçtan ağaca atlayıp yakındakine ve daha yakındakine geçerler ve sincapların düşürdüğü mısır tanelerini toplarlar. Bir çıralı çamın dalına tüneyip yemek boruları için çok büyük olan bir taneyi aceleyle yutmaya çalışırken boğazlarını tıkarlar. Büyük bir çabalayıştan sonra taneyi geri çıkarırlar ve bir saat boyunca gagalarıyla art arda saldırarak kırmak ve küçük parçalara ayırmak için uğraşırlar. Onlara saygı duymazdım çünkü hırsızlıklarını dışa vururlardı. Ama sincaplar, başlangıçta utangaç olmalarına karşın sanki kendilerine ait bir şeyi alıyormuş gibi işlerine dört elle sarılırdı.

Aynı zamanda baştankaralar sürüler halinde gelirdi ve sincapların düşürdükleri kırıntıları toplayarak küçücük pençelerine sıkıştırıp en yakındaki dala uçarlardı. İncecik boğazlarından geçecek boyuta getirinceye dek, sanki kabuğun içinde bir böcek varmış gibi minik gagalarıyla durmadan didikleyerek parçalamaya çalışırlardı. Odun yığınımın üstünden ya da kapımın önündeki kırıntılardan yemeklerini toplamak için her gün küçük bir iskete sürüsü gelirdi. Çekingen uçuşup giden peltek melodileriyle, çimde çıtırdayan buzlar gibiydi sesleri. Ya da neşeyle *te te te* diye ötüşürler ve nadiren, bahar havasını andıran günlerde ağaçların arasından titreşimli ve yazı anımsatan *fi-bi* nakaratından oluşan ezgiler gönderirlerdi. Öyle arkadaş canlısı ve öyle içtendiler ki, ben bir kucak dolusu odunu yüklenmiş içeri taşırken biri gelip odunların üstüne konar ve korkusuzca dalları gagalardı. Bir keresinde bir köy bahçesini çapalarken bir çit serçesi gelip kısa bir süreliğine omzuma kondu. O an, omzuma herhangi bir apolet takıldığı zaman hissedeceğimden çok daha seçkin hissettim. Sincaplar bile

sonunda öyle içlidışlı oldu ki, zaman zaman gidecekleri yerin en kestirme yolu gibi göründüğünde ayakkabımın üstünden geçmeye çekinmiyorlardı.

Yine kışın sonuna yakın, yerler tamamen karla kaplı değilken, güneyimdeki tepede ve odun yığınlarımın etrafındaki karlar eridiğinde, karınlarını doyurmak için sabahları ve akşamları ormandan keklikler gelirdi. Ağaçların arasında hangi yöne yürüseniz uçuşarak kurumuş yaprakların ve yükseklerdeki dalların üstündeki karları savuran kekliklerin kanat seslerini duyardınız. Savrulan karlar güneş ışınlarının arasından tıpkı altın tozları gibi aşağı süzülürdü. Kış bu yürekli kuşları ürkütemezdi. Sık sık rüzgârın yığdığı kar birikintileriyle üstleri örtülürdü. Hatta bazen yumuşak karın içine dalıp bir ya da iki gün orada gizlenerek kaldıkları söylenirdi. Tomurcuklu yaban elması ağaçlarını aşılamak için günbatımında düz ovaya inen keklikleri korkutup kaçırırdım. Her akşam düzenli olarak bazı özel ağaçlara gelirlerdi. Açıkgöz avcı bu ağaçların dallarına kurulup onları beklerdi. Ormanın yakınındaki köye uzak bostanların kekliklerden çektikleri hiç de az değildi. Ama yine de kekliklerin karınlarını doyurmalarından memnunum. Onlar Doğa'nın, diyet içecekler ve tomurcuklarla beslenen öz evlatları.

Karanlık kış sabahlarında ya da kışın kısa akşamüstlerinde, bazen kesik kesik ve acı acı haykırarak ormanın içinden geçen ve iz süren av köpekleri sürüsünün sesini işitirdim. Avlarını takip etme içgüdüsüne ve peşleri sıra gelen insanların aralıklarla çaldığı av borusunun melodisine karşı koyamazlardı. Orman tekrar tekrar çınlardı ama yine de ne gölün ağaçsız alanlarında açığa çıkan bir tilki ne de onun peşinde koşan ve Actaeon'ları[40] tarafından izlenen av köpekleri vardı. Bazen akşamları, zafer anısı olarak tek bir tilki kuyruğunu kızaklarından sarkıtarak dönen ve konaklamak için yer arayan avcılar görürdüm. Bana, tilkinin donmuş toprağın bağrında kalırsa güvende olacağını ve bir yöne doğru dümdüz koşarsa hiçbir avcı köpeğinin ona yetişemeyeceğini ama kovalayanları arkada bıraktığında dinlenmek için durduğunu ve onlar yaklaşana dek kulak kabartıp sesleri dinlediğini ve koşmaya başladığında, daha önceden uğradığı yerlerin etrafında döndüğünü ve bu nedenle de tilkiyi oralarda beklediklerini anlatırlardı. Bununla birlikte, tilki bazen de bir barajın üstünde metrelerce koşar ve sonra da bir kenarından atlardı. Sanki suyun kokusunu saklayıp onu ele vermeyeceğini biliyordu. Bir avcı bir keresinde, Walden'da buz çamurlu suyla kaplandığında ortaya çıkan bir tilki gördüğünü anlattı.

Söylediğine göre av köpekleri tarafından kovalanan tilki bir süre karşı kıyıya doğru koşmuş ve sonra aynı kıyıya geri dönmüştü. Kısa süre sonra av köpekleri gelmiş ama gölün çamurlu yüzeyinin başladığı yerde onun izini kaybetmişlerdi. Bazen kendi kendilerine avlanan bir köpek sürüsü kapımın önünden geçer ve evimin etrafında dolanırdı. Bana aldırış etmeden kesik kesik havlar ve iz peşinde koşarlardı. Sanki bir tür delilikten çekiyorlarmış gibi, hiçbir şey onları iz sürmekten alıkoyamazdı. Böylece oralardan yakınlarda geçmiş bir tilkinin izlerine rastlayana kadar etrafta dönüp dolaşırlardı. Akıllı bir köpek bu izler için başka her şeyden vazgeçerdi. Bir gün Lexingtonlu bir adam, bir haftadır kendi başına avlanan ve uzun yol kat eden av köpeğini sormak için kulübeme geldi. Ama korkarım kaybettiği köpeğinden daha akıllı değildi. Çünkü sorularını yanıtlamaya her giriştiğimde, "Senin burada ne işin var?" diye sorup lafımı kesiyordu. Bir av köpeği kaybetmiş ama bir insan bulmuştu.

Dili damağı kurumuş yaşlı bir avcı yılda bir kez suyun en sıcak olduğu zamanda Walden'da yıkanmaya gelir ve gelmişken beni de ziyaret ederdi. Bu yaşlı avcı, yıllar önce bir öğleden sonra çiftesini alıp Walden Ormanı'nda dolaşmaya çıktığını; Wayland yolunda yürürken kendisine doğru yaklaşan av köpeklerinin sesini işittiğini ve çok geçmeden de bir tilkinin bir duvardan yola atladığını ve göz açıp kapayana dek bir başka duvardan yolun dışına çıktığını ve hızlı kurşununun bile tilkiye yetişemediğini anlattı. Söylediğine göre, kendi başlarına avlanan yaşlı bir av köpeği peşindeki üç yavrusuyla birlikte tilkinin biraz gerisinden gelmiş ve ağaçların aralarında gözden kaybolmuş. Akşamüstü Walden'ın güneyindeki sık ormanda dinlenirken, çok uzaklarda Fair Haven yönünde tilkiyi hâlâ kovalayan köpeklerin sesini duymuş. Köpekler yaklaştıkça kesik havlamaları daha yakından ve daha da yakından, birkaç saniye önce Well Çayırı'ndan ve birkaç saniye sonra Baker çiftliğinden duyuluyor ve bütün ormanda yankılanıyormuş. Uzunca bir süre ayakta dikilip, bu takibin bir avcının kulağına çok güzel gelen müziğini dinlemiş. Sonra aniden tilki ortaya çıkmış, heybetli geçitlerden kolayca sakin bir şekilde geçmiş. Haline acıyan anlayışlı yaprakların çıkardığı hışırtı onun sesini saklıyormuş. Tilki çevik ve sessizce peşindekileri çok geride bırakarak yoluna devam ediyormuş. Ağaçların arasında bir kayalığın üstüne atlamış, sırtı avcıya dönük ve dik oturup sesleri dinlemeye koyulmuş. İçindeki acıma duygusu bir anlığına avcının kolunu tutmuş. Ancak kısa süren bu duygu halinden

sonra, zihindeki bir düşüncenin öbürünü kovaladığı kadar hızlı bir şekilde tüfeğini doğrultmuş ve bummm! Tilki kayadan aşağı yuvarlanmış ve cansız bedeni yere serilmiş. Avcı hâlâ yerinde duruyor ve av köpeklerinin seslerini dinliyormuş. Onlar gittikçe yaklaşıyormuş ve yakındaki ağaçlardan gelen azgın sesleri ormandaki bütün geçitler boyunca yankılanıyormuş. Sonunda burnu yerde, koku almaya çalışan yaşlı av köpeği görünmüş, dili dışarıda hızla nefes alıp veriyor ve havayı soluyormuş. Doğrudan kayaya koşmuş ama tilkinin cansız bedenini görünce şaşkınlıktan dilini yutmuş gibi donmuş. Birden havlamayı kesmiş ve sessizce tilkinin etrafında dönmüş durmuş. Yavruları birer birer annelerinin yanına varmış ve onlar da tıpkı anneleri gibi bu gizemli olaydan dolayı durgunlaşıp seslerini kesmiş. Sonra avcı ortaya çıkıp aralarında durmuş ve gizem çözülmüş. Avcı tilkinin derisini yüzerken sessizce beklemişler. Sonra bir süre daha izleyip sonunda da yeniden ormana dönmüşler. O akşam Westonlı bir toprak sahibi av köpeklerini aramak için Concord'a, avcının kulübesine gelmiş ve Weston ormanlarından çıkan köpeklerinin bir haftadır kendi kendilerine nasıl avlandıklarını anlatmış. Concordlu avcı bildiklerini ona anlatıp tilkinin kürkünü kendisine vermeyi teklif etmiş ancak adam bunu reddedip oradan ayrılmış. Köpeklerini o gece bulamamış ama ertesi gün, onların ırmağı geçip geceleyin bir çiftlik evinde konakladıklarını, burada karınlarını bir güzel doyurup sabah erkenden ayrıldıklarını öğrenmiş.

Bana bunları anlatan avcı, Sam Nutting adında birini hatırlıyordu. Fair Haven Kayalıkları'nda ayı avlayan ve postlarını Concord kasabasında romla değiştiren bu adam ona Fair Haven'da bir mus bile gördüğünü söylemiş. Nutting'in Burgoyne adında, tilki yakalamakta çok ünlü bir av köpeği varmış ve *haber kaynağım* ondan bu köpeği ödünç alırmış. Bu kasabanın, aynı zamanda kaptan, kasaba memuru ve temsilcisi olan eski bir tüccarının "Wast Book" adlı günlüğünde şu kayıtları buldum: 18 Ocak 1742-3, "John Melven, 1 Gri Tilki 0-2-3"; şimdilerde bu tilkilerden bulunmuyor; ve hesap defterindeki 7 Şubat 1743 tarihli kayıtta Hezekiah Stratton'ın "1/2 Kedi Kürkü 0-1-41/2" karşılığında para aldığı yazılıydı; elbette bir vahşi kedi, çünkü Stratton eski Fransız savaşında bir çavuştu ve daha az soylu bir hayvan avlaması saygınlığına yakışmazdı. Geyik derileri de para ediyordu ve günlük satılıyordu. Adamın biri bu civarda öldürülmüş olan bir geyiğin boynuzlarını hâlâ saklıyordu. Başka bir adam da amcasının çıktığı bir avın ayrıntılarını bana anlatmıştı. Eskiden buranın avcıları sayıca çokmuş ve

oldukça da keyifli bir toplulukmuş. Sıska Nimrot denen bir avcıyı oldukça iyi anımsıyorum; yol kenarında uçuşan yapraklardan birini alır ve –eğer belleğim beni yanıltmıyorsa– onunla herhangi bir av borusundan daha yabani ve daha ahenkli sesler çıkarırdı.

Ayın aydınlattığı gecelerde, bazen patikamda ağaçların arasında av bulmak için sinsi sinsi dolaşan kurtlarla karşılaşırdım. Sanki korkuyorlarmış gibi yolumdan çekilip sinsice pusuya yatar ve ben geçinceye dek çalıların arasında sessizce beklerlerdi.

Sincaplar ve yaban fareleri fındık ambarım için birbirleriyle kavgaya tutuşurdu. Evimin çevresinde çapları bir ile dört inç arasında değişen çok sayıda çıralı çam vardı. Önceki kış fareler kemirmişti bunları. Uzun süre yerde kaldığından kalın kar tabakası, onlar için âdeta bir Norveç kışıydı ve yiyeceklerine büyük ölçüde çam kabuğu karıştırmak zorunda kalmışlardı. Bu ağaçlar canlıydı ve anlaşılan yaz ortasında serpiliyorlardı. Kabukları tamamen soyulmuş olmasına karşın birçoğu yaklaşık otuz santim uzamıştı. Ancak bir sonraki kışın ardından bu çamlar istisnasız kuruyacaktı. Tek bir farenin akşam yemeği için bütün bir çamı bu şekilde tüketmesine izin verilmesi tuhaftı. Aşağıdan yukarıya kemirmek yerine çevresini dolaşarak halka halinde kemiriyordu. Ama belki de yoğun ve sık bir şekilde büyümeye yatkın bu ağaçları inceltmek için böyle yapması gerekiyordu.

Yaban tavşanları (*Lepus Americanus*)[41] çok arkadaş canlısıydı. Bir tanesi bütün kış evimin altında barınmıştı. Benimkinden yalnızca bir taban döşemesiyle ayrılıyordu yuvası. Her sabah ben daha yeni kıpırdanmaya başlarken ivecen ayaklanışıyla beni yatağımdan sıçratırdı. Acelesinden, dam dam dam diye kafasını taban döşemelerine çarpardı. Arkadaşları, dışarı fırlattığım patates kabuklarını kemirmek için günbatımında hava yeni kararmaya başlamışken kapımın önüne toplanırlardı. Renkleri zeminin rengine öyle yakındı ki, hareketsizken güçlükle ayırırdım. Bazen alacakaranlıkta penceremin altında kımıldamadan oturan bir tanesini önce gözden kaçırır ve sonra yeniden görmeye başlardım. Akşamları kapımı açtığımda, cıyaklayarak içeri giriverirlerdi. Yakındayken yalnızca şefkat duygumu alevlendirirlerdi. Bir akşam içlerinden biri benden iki adım uzaklıkta kapımın yanında oturuyordu. Başlarda korkudan titriyordu ama hareket etmeye de gönlü yoktu. Zavallı minicik şey, zayıf ve kemikli bedeni, yayvan, dik kulakları ve sivri uçlu küçücük burnu, kısa kuyruğu ve

uzun narin patileriyle karşımda duruyordu. Sanki onu üretirken Doğa'nın asil kanlı nesiller üretecek hali kalmamıştı da son demlerini yaşarken onu artıklardan yaratmıştı. Kocaman gözleri körpe ve sağlıksız görünüyordu, neredeyse ödemliydi ve sulanmıştı. Bir adım attım ve işte, vücudunu ve bacaklarını zarif bir şekilde uzatarak kar tabakasının üstünde elastik bir şekilde yaylanarak uzaklaştı ve kısa sürede orman aramızda kaldı. Artık, kendi zindeliğini ve Doğa'nın yüceliğini kanıtlayan vahşi ve özgür bir av hayvanıydı. Narinliği boş yere değildi. Bu onun doğasının gereğiydi. (*Lepus, levipes, bazılarının adlandırdığı gibi; çevik-ayak.*)

Tavşansız ve kekliksiz bir ülke neye benzer? Bunlar doğanın en basit ve en doğal hayvanlarıdır; antik çağlardan modern zamanlara kadar her zaman bilinen eski ve saygı uyandıran familyalardır. Doğa'nın gerçek renginden ve özünden doğarlar, yaprakların, toprağın ve –ister kanatlı ister bacaklı olsunlar– birbirlerinin en yakın dostlarıdır. Bir tavşanı ya da kekliği gördüğünüzde onun vahşi bir hayvan olduğunu düşünmeniz az bir olasılıktır. Yalnızca doğal bir hayvandır, hışırdayan yapraklar kadar doğaldır. Ne tür bir devrim gerçekleşirse gerçekleşsin, toprağın gerçek yerlileri gibi keklik ve tavşan da gelişecektir. Ağaçlar kesilse bile, serpilen filizler ve çalılıklar onlara sığınak sağlayacak ve sayıları eskisinden daha da fazla olacaktır. Bir yabani tavşanı topraklarında barındırmayan bir ülke gerçekten de yoksul ve sefil bir ülkedir. Ormanlarımız onlarla doludur, her bataklığın çevresinde bir kekliğin ya da bir yabani tavşanın yürüdüğü görülebilir. Bazı kovboyların yaptıkları at kılı kapanlar ve incecik tel örgülerle dört bir yandan kuşatılmışlardır.

SONUÇ

... Sevgiden, paradan ve ünden ziyade gerçeği verin bana. Yiyeceklerin servet tuttuğu, şarabın bardaklardan taştığı, dalkavukların hazır bulunduğu masalarda oturdum, içtenlik ve gerçeklik bulamadım; konukseverliğin olmadığı bu sofralardan açlık çekerek ayrıldım. Konuk ağırlama ve ikram buz gibi soğuktu. Bu insanları dondurmak için buza gerek yoktu. Bana şarabın yıllanmışlığından ve üzüm bağının seçkinliğinden söz ettiler; bense daha seçkin bir bağı, daha eski, daha eşsiz ve daha saf bir şarabı aklımdan geçirdim. Onlarda yoktu ve satın alamazlardı. Biçim, ev ve arazi ve "eğlence"nin benim gözümde hiçbir anlamı yoktu. Kralı ziyaret ettim ama o beni holde bekletti ve konukseverliği yetersiz bir adam gibi davrandı. Yaşadığım yerin yakınında, bir ağaç kovuğunda yaşayan bir adam vardı. Davranışları gerçekten de bir krala yakışırdı. Aslında onu ziyaret etsem kuşkusuz daha iyi olurdu.

Ne zamana kadar sütunlu verandalarımızda oturup herhangi bir işin geçersiz kılabileceği boş ve köhnemiş erdemler için yaşayacağız? Sanki bir insan güne çilekeş başlamalı ve patateslerini çapalaması için bir adam tutmalıymış ve öğleden sonra da önceden planlanmış Hıristiyan alçakgönüllülüğünü ve iyi yüreklilikle yardım yapmayı sürdürmeliymiş gibi! Düşünün Çin'in gururunu ve insanoğlunun hiç gelişmeyen kendini beğenmişliğini. Bu nesil, şerefli bir soyun sonuncusu olduğuna inanıp kutlamaya meyillidir kendini. Boston ve Londra'da, Paris'te ve Roma'daki köklü soyunu düşünerek, hoşnutlukla anar atalarının sanatta, bilimde ve edebiyattaki ilerlemesini. Filozof Toplumlar'ın Kayıtları ve Büyük Adamlara Övgüler vardır! Kendi erdemine kafa yoran, iyi Âdem'dir. "Evet, büyük başarılara imza attık ve hiç bir zaman ölmeyecek ilahi şarkılar söyledik." Anımsayabildiğimiz sürece tabii. Bilge toplumlar ve Asur'un büyük adamları – nerede onlar? Ne genç filozoflarız ve deneyselcileriz ama! Tamamıyla insanca yaşayan bir kişi yoktur okurlarımın arasında. Bunlar, bir ırkın yaşamındaki bahar ayları olabilir yalnızca. Yedi yıllık kaşıntımız olsa da on yedi yıllık ağustosböceğini[42] henüz görmedik Concord'da. Üstünde yaşadığımız yerkürenin dışındaki katmanını tanıyoruz yalnızca. Çoğu ne kazıp bakmıştır yüzeyin iki metre altına ne de sıçramıştır iki metre havaya. Nerede olduğumuzu bilmiyoruz. Üstelik zamanımızın

neredeyse yarısını derin uykuda geçiriyoruz. Ancak, kendimizi akıllı sanıyoruz ve görünüşte bir düzen kuruyoruz. Gerçekten de derin düşünen ve hırslı ruhlara sahip insanlarız! Ormanın zeminindeki çam iğnelerinin arasında emekleyen ve kendini benden gizlemeye çabalayan böceğin yanıbaşında dikilirken şunu sordum kendime: Niçin bu aşağılık düşünceleri el üstünde tutar ve belki de ırkına bazı iç açıcı bilgiler verip velinimeti olabileceğim halde başını bana doğru çevirmez? Sonra birden insan böceğinin yani benim üstümde duran daha büyük Velinimet ve Akıl Sahibi'ni anımsadım.

Ardı arkası kesilmeyen bir yenilik akın ediyor dünyaya ama biz yine de inanılmaz bir bıkkınlığın bizi yönetmesine izin veriyoruz. Tek yapmam gereken en aydın ülkelerde hâlâ dinlenen vaazların neler olduğunu göstermek aslında. Neşe ve keder gibi sözcükler var ancak biz sıradan ve ortalama olana inandığımız sürece, bunlar genizden çıkan sesle söylenen ilahinin nakaratları yalnızca. Değiştirebileceğimiz tek şeyin giysilerimiz olduğuna inanıyoruz. İngiliz İmparatorluğu'nun çok büyük ve saygın, Birleşik Devletler'in de üstün güç olduğunu söylüyoruz. Her insanın ardında alçalıp yükselen bir akıntı olduğuna ve eğer İngiliz İmparatorluğu'nu kendi aklındaki limanda barındırırsa, onu bir çalı gibi yüzdürebileceğine inanmıyoruz. Topraktan çıkacak olan on yedi yıllık ağustosböceğinin ne tür bir böcek olacağını kim bilebilir ki? Benim içinde yaşadığım dünyanın yönetimi, Britanya'nınki gibi akşam yemeğinden sonra şarap üstüne yapılan sohbetlerde şekillenmedi.

İçimizdeki yaşam nehirdeki su gibidir. Bu yıl insanoğlunun şimdiye dek gördüğünden daha fazla yükselebilir ve sıcaktan kavrulan yüksek arazilere sel olup akabilir. Hatta bu, bütün misk sıçanlarımızın boğulacağı olaylı bir yıl olabilir. Yaşadığımız yer her zaman kuru arazi değildir. Kıyılardan uzak iç bölgeler görüyorum, çok önceleri, bilim onların taşkınlarını kaydetmeye başlamadan önce akıntıların yıkadığı bölgeler. Herkes duymuştur herhalde New England'da dolaşan hikâyeyi. Hani şu, altmış yıl boyunca önce Connecticut'ta sonra da Massachusetts'te bir çiftçinin mutfağında duran elma ağacından yapılmış eski masayla ilgili hikâye. İşte bu eski masanın gövdesine yıllar önce henüz ağaç canlıyken bir yumurta bırakılmış. Onca yıl sonra –yaşı, böceğin ağacı kemirerek oluşturduğu katmanların sayılmasıyla anlaşılmış– bu yumurtadan güçlü ve güzel böcek çıkmış! Çiftçinin mutfağında haftalarca kemirme sesleri duyulmuş, büyük olasılıkla

masanın üstüne konulan bir semaverin sıcaklığıyla kuluçkaya yatmış. Bunu duyup da ölümsüzlüğe ve yeniden dirilişe olan inancının güçlendiğini hissetmeyen biri var mıdır? Başlangıçta yeşil ve canlı iken zamanla kuruyarak bir mezara dönüşen bir ağacın kabuğunun altına bırakılmış bir yumurta düşünün. Yıllarca, toplumun ölü ve kuru yaşamındaki odunlaşmış kafaların iç içe katmanlarının altında gömülü kalan bir yumurta. Sonunda kusursuz yaz yaşamının tadını çıkarmak için toplumun en değersiz mobilyasından beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan bir yaşam. Bu yumurtadan nasıl güzel ve kanatlı bir yaşamın çıkacağını kim bilebilir? Büyük olasılıkla adamın ailesi yıllar boyu ziyafet masalarının etrafında otururken kemirme seslerini işitmiş ama bir anlam verememiştir!

John'un ya da Jonathan'ın[43] bütün bunları gerçekleştireceğini söylemiyorum. Ancak yalnızca zamanın geçmesiyle şafağın sökemeyeceği yarınların niteliği böyledir. Gözlerimizi rahatsız ederek kapatmamıza neden olan ışık bizim için karanlığın kendisidir. Yalnızca uyandığımız gün, gün doğar. Daha doğacak çok gün var. Güneş ise yalnızca bir sabah yıldızı...

THOREAU'NUN

YAŞAM FELSEFESİ ve

ÇAĞRIŞTIRDIKLARI

Güncel Önkal

Bu yazıda Thoreau'nun *Walden* adlı başyapıtını kısaca tanıtmaya ve filozofun yaşam felsefesi hakkında kısa ipuçları vermeye çalışacağım. Yaşam felsefesi yapan filozof sayısı bilindiği gibi çok değildir. Stoacı filozoflar ve Sokrates ile ilk meyvelerini veren yaşama dönük felsefenin en çarpıcı örneklerini ilerleyen yüzyıllarda da Nietzsche işlemiştir. Felsefe yapmaktan daha zor olanı, felsefi düşünceyi yaşama da uygulayabilmektir. Bu cesareti gösterebilen ilk Amerikan çevreci-filozofu Henry David Thoreau'dur (12 Temmuz 1817-6 Mayıs 1862).

Thoreau felsefesi bütünlük içinde kendini dile getiren bir sistem felsefesi değildir. Kullanılan kavramlar, iddia edilen görüşler farklı makalelerinin çeşitli yerlerinde ve değişik bağlamlarda ifade edilmiş; filozof kendi yaşamında karşılaştığı olaylara bağlı olarak bu kavramları tekrar tekrar gündeme getirmiş, sorgulamış; bunlarla hesaplaşmıştır. Böylece kendi içinde düzenli ve sistem kurucu bir felsefe olmasa bile dinamik yaşama felsefesi oluşturduğunu söyleyebiliriz. Dinamiktir, çünkü kavramların içeriği yaşanılan olaylara bağımlı olarak doldurulmuştur; yani filozof ne dediyse kendi yaşam tecrübesinde bunların bizatihi örneklerini vermiştir. Felsefesini yaşama cesaretini gösteren az sayıda filozof olduğunu dikkate aldığımızda Thoreau'nun doğal yaşam ve başkaldırı felsefesi özel bir anlam içermektedir. Kimi eleştirmenlerce Thoreau'nun felsefe değil, yalnızca özdeyişlerle insanlara öğütler veren bir doğasever olduğu ileri sürülse de, filozof özdeyişin ötesinde düşünce zenginliğine sahip kavramları felsefi analizleriyle kullanmıştır. Sonuçta, Thoreau, 19. yüzyılda, Amerika'nın "vıcır vıcır kaynayan yüzyıl"ını yaşamış bir filozoftur. Küçük yaşlardan itibaren Hint kutsal metinlerine ve Antik Yunan mitolojisine duyduğu ilgiye bağlı olarak Batı düşünüşünün sunamadığı ya da göz ardı ettiği insanın duygusal ve romantik yapısına hitap edebilecek bir felsefe örneği ortaya koyduğunu görüyoruz.

Thoreau'nun Walden Gölü kenarında 4 Temmuz 1845'te başlayıp, 2 yıl 2 ay ve 2 günsürerek 6 Eylül 1847'de sona eren doğal-yaşam deneyimi, çok

çeşitli eleştirilerin hedefi olmuştur. Bunlar içinde üzerinde en fazla durulanı *Robinson Crusoe* ve *Hay Bin Yakzan*'da olduğu gibi "Kaçış Edebiyatı" yaptığıdır. Her başkaldırı bir tür kaçış olarak değerlendirilmek istenirse, doğal-yaşam deneyimiyle Thoreau; modern medeniyetin yapay ilgi alanlarını ve dertlerini geride bırakmış, çalar saatlere, programlara, akşam yemeği davetlerinde giyilecek ceketlere ve baş ağrısı ilaçlarına son vermiştir; bunlardan iradesiyle kaçmıştır. Ama en doğrusu bunların insan olmayı boğucu etkilerine başkaldırmıştır.

"Walden Deneyimi"nin okuru, kendisini kahramanın yerine koyarak sade bir yaşamın, yani doğal yaşamın zevklerini tadabilir. Ancak okur asla orada kalamayacak, kaçıştan çok reformu düşünmeye başlayacaktır; özellikle de kendi reformunu. Walden okurunu eyleme zorlayan, temelde iyimser bir kitaptır. Çünkü burada talep edilen başkaldırı yakıp-yıkmak, başkalarının ve devletin malına zarar vermek değil; başka bir dünyada cennete kavuşmayı beklemeden, bu dünyada cennetteymiş gibi insanca yaşamayı ummak ve bunun için de elinden geleni yapmak anlamında bir başkaldırıdır.

Kitap, 17 bölümden oluşur ve yaklaşık 280 sayfadır. Bölümler sırasıyla: Ekonomi, Nerede ve Ne İçin Yaşadım, Okumak, Sesler, Yalnızlık, Ziyaretçiler, Fasulye Tarlası, Köy, Göl, Fırıncı Kasabası, Yüksek Prensipler, Hayvan Komşularım, Evin Isıtılması, Önceki Sakinler ve Kış Ziyaretçileri, Kış Hayvanları, Gölde Kış, İlkbahar ve Sonuç bölümleridir. İlk bakıldığında iki yıllık bir maceranın anlatısı ya da Walden Gölü'ne ve hayvanlara ilişkin gözlemlerin sıralanması gibi görünse de *Walden* dikkatle okunması gereken bir felsefe kitabıdır.[44] Yazar barınağını nasıl inşa ettiğini anlatırken birden insanın emeğine yabancılaşmasını eleştiren cümleler sarf etmeye başlar. Ya da okumanın güzelliklerinden söz ederken eğitim felsefesine ilişkin çok özlü ve dikkat çekici sözler söyler. *Yaşamın bütün iliğini emmek* bir transandantalizm tanımı olarak Thoreau'nun doğal yaşama duyduğu özlemin ifadesi ve felsefesinin temel ekseni olacaktır. *Walden*, doğal dünyanın bir parçası olup bilinçli yaşamayı, yaşamın sadece temel gerçekleriyle ilgilenmeyi ve yaşamın kendisinin öğreteceği ne varsa öğrenmeyi isteyen bir filozofun ya da bireyden filozof olmaya sıçrayan bir doğa insanının öyküsüdür. Kitapta Thoreau'nun günlük yaşamından kesitler ile insanın varoluş gerçeği, birey-toplum ve devlet ilişkileri ve benzeri birçok konudaki düşünceleri iç içe işlenmiştir.

Doğa tarihi eserleri arasında kendisine özgü bir yeri olan *Walden* çok şaşırtıcı bir kitaptır. Daha ilk sayfalarında Thoreau; bu kitabı, kendisinin o kulübede nasıl yaşadığını, ne yiyip içtiğini merak eden komşularını aydınlatmak için yazdığını söyler. Çünkü yaşam deneyimlerini kendisi her zaman için yazıya döken biriydi. En ufak tefek ayrıntılar, kişilerle tanışıklıkların, günlük yapıp ettiğimiz ama hiçbir zaman o gözle görmediğimiz pek çok olup biteni yazıya zaten dökmüştü. Ama bu deneyimin farklılığını, insanların/komşularının talepleri ve artan meraklarında sezinlediği açlığı doyurmak için yazdı; uygar dünyada bu türden eserlere ne kadar ihtiyaç duyacağımızı öngörerek belki de. Kulübeyi nasıl inşa ettiğini, nereye ne kadar para harcadığını en ince ayrıntılarına kadar anlatır. Hazırladığı bir tablodan, evin inşasında kullanılan malzemelerin maliyetini bile verir. Bu ayrıntılı bilgilere ne gerek olduğunu düşünen okur aniden bir inciyle karşılaşabilir. *Walden* bu bakımlardan bir felsefe çalışması için analiz edilmesi zor bir kitaptır. Felsefeye ilişkin düşünceler sistemli ve/ya da sıralı verilmez, tam tersine birden karşınıza çıkar. Bazen çok ileride sözü edilecek bir ilkeye giriş onlarca sayfa önceden yapılır, tamamlanmak üzere ucu açık sorularla sonraki bölümlere göndermeler yapılır. Öteki taraftan Amerikan edebiyatı açısından tanımlayıcı bir metin niteliğindedir ve Amerika'nın en verimli, karakteristik entelektüel akımı olan New England Transandantalizmi'ni ifade eden en iyi örnektir. Bir doğa yazısı olarak dünyanın en saygı gören ve en çok taklit edilen başyapıtlarındandır; çevre ve çevre koruma konusunda tartışmalarda temel olmaya devam etmektedir. "Ahlaksal idealizmin bir ifadesi olan Tolstoy ve Gandhi gibi farklı çevrelerden okurlara ilham kaynağı olan bir varoluş standardı ortaya koyar."[45] Thoreau'nun üstüne aldığı görev "can sıkıntısına gazel yazmak değil, kümesin üstünde öten bir horoz gibi komşularını uyandırmaktır."[46]

Thoreau'nun *Walden*'da geliştirdiği yaşam felsefesi üç ana noktadan oluşur. Bunlardan birincisi insanların doğuştan hür yaratıldığı ancak kısa zamanda hükümetlerin onları esir ettiği kanısının yanıltıcı olduğudur. Asıl esaret insanların maddiyata çok önem vererek kendi kendilerini esir etmesidir. Thoreau ülkesinde şiire, felsefeye, yaşantının tümüne en zıt düşen, hatta cinayetten daha zararlı olanı *para hırsı* olarak tanımlar. Gerçek *özgürlük*, bir insanın kendi ihtiyaçlarını mümkün olduğu kadar kendisinin karşılamasıyla elde edilecektir. Dolayısıyla, –ikinci olarak– sıhhat ve

mutluluk en iyi şekilde, *yaşamı basitleştirerek, doğaya yakın ve uyumlu ilişkiler kurarak* gerçekleşebilir. Üçüncü ve son noktaysa gerçek olanın ne olduğuna ilişkin yaşanan bunalımdır. Oysaki Thoreau'ya göre gerçekler, her şeyden, aşk, para ve şöhretten çok daha önemlidir. Ama önümüze konulan gerçekler, ne kadar ünlü otoritelerden gelirse gelsin, ispatsız kabul edilmemelidir.

Para hırsıyla anlamını yitiren özgürlük, doğaya yakın ve uyumlu yaşamanın felsefesi olarak sadelik ve basitlik, nihayetinde gerçek olanın bilgisine sahip olmak için, en önemlisi özgürlüğüne kavuşmak için başkaldıran insan modeli, filozofun idealidir.

Başkaldırı bize bir yandan da Heidegger'in "Hayır!" diyerek, "kendi kendini yeniden düşünen ve yeniden isteyen üst-insan"ını[47] hatırlatır. Heideggerci anlamda başkaldırı aklın yüceliğinin, bedenin sözde alçaklığının elinden alınışı, aklın bedensel akılla anlam dolu bir duruma geçişi olmaktadır. Ancak bu geçişte Heidegger –bize Thoreau'yu anımsatır derecede– insanın kendisini doğanın dışında tasarlamış olmasını ve doğayı karşısına almasını, kısaca mekanist doğa anlayışını da reddedecektir. Var olana meydan okuma anlamında kullanılan teknik ve teknoloji âdeta doğayı zorlamakta, bir anlamda da insanı zorlamaktır. Thoreau felsefesinde de başkaldırı doğanın yitirilen anlamlarının *beden*, *akıl* ve üçüncü olarak *Evrensel Ruh* bütünlüğünde yeniden yaratılması anlamına gelecektir.

Thoreau'nun doğaya dönüş teması insan doğasının ilkeleri ile doğa ilkelerinin özünde uyum içinde olduğunu ve önceden kurulmuş bir harmoniyi kabullendiği anlamına da gelecektir. Bu ilkeyi kendilerine amaç edinen öteki filozoflarla bu çerçevede benzerlikler yakalamak zor değildir. Doğaya dönüş temasını işleyen bir başka filozof da Rousseau'dur. Rousseau'nun özellikle eğitim ve ahlak üstüne söylemlerinde bunu daha iyi görebiliyoruz: "Lüks yüzünden bozulan ahlak böylece zevkin de bozulmasına sebep olur"[48] derken Thoreau'nun insanları doğal ve sade yaşamdan uzaklaşmış hallerine başkaldırıya davet etme dayanaklarını âdeta özetlemektedir. Çünkü Rousseau'nun "başkaldırı özgürlüğü olmadan iyi, kötü diye bir şey olamaz"[49] deyişi Thoreau'nun hayatını adadığı felsefesini çarpıcı biçimde ifade etmektedir.

İşi ile evi arasına sıkışmış kişiler olmayıp, değer yaratan, üreten ve en önemlisi yaratılan değerlere ve üretilenlere hayretle ve reflektif bir düşünceyle bakabilme cesaretini göstermek, kısacası en başta dile getirdiğimiz sorunun tersine, başkalarına ve başkalarının söylediklerine değil kendimizi var etme çabamıza hayranlık duymaya geçişi sağlayabilmek, bu yüzyılın başta gelen çıkmazlarından değil midir?

Yanlış kullanılan teknolojinin; insanlığın, değerlerin, erdemin ve kültürel yaratıcılığın, estetiğin, düşünmemizin yerini almasıyla bizi pasifize etmesi bu ilişkide bir bozukluk olduğunu gösteriyor. Bozukluğun kültürel ve düşünsel alandaki üretime ket vurmasının; yani çağımızın bunalımının eleştirisini yapmak ancak bu eleştiriyi yaparken alternatif bir modeli sunabilmeyi de başarabilmek felsefenin boynunun borcu olarak görünüyor. Thoreau'ya göre; felsefe bu asli görevine, bunalımı bunalım olarak göremeyen kişileri bireyleştirmek aşamasında başlayacaktır. Kendi üstüne katlanan (reflektif) düşünceye muhtaç beyinlere çok bir şey ifade etmeyecek olan Thoreau'nun söylemi, olumsuzlukları göstererek ama onların içinde sıkışıp kalmadan, onları başkaldırısının aracı olarak kullanıp bilgelik yolunu açıyor bizlere. Bilgelik doğanın aşkınlığına hayret, dayatılan kulaktan dolma bilgilerin yerine sağlam bilgiyi koyabilme cesareti olarak tanımlanacaksa bizler insanlığın taşıyıcısı bireyler olarak rahatsız olma durumunu seçmeliyiz. Bu rahatsız olma durumunu seçen insanı uzun bir yol beklemektedir: Bir parçası olduğu doğayı araştırmaya yönelmek, olanı verildiği gibi değil yeniden kendince kurma denemeleri yapmak ve böylelikle varlığına dair çıkarımlara ulaşarak felsefi eğitimin öngördüğü insan olmak.

Günümüzde yalnızca yaşamaya değil, beklemeye, formlar doldurmaya, bürokrasiye, gereksiz ayrıntılara çok fazla zaman ve enerji harcıyoruz. Oysaki hayatın genel olarak sadeleştirilmesi hedeflenmelidir. Thoreau'nun deyimiyle: "Sadelik! Sadelik! Sadelik!"

Varoluşumuzun özüyle ilgisi olmayan şeyler için değerli zamanımızı, hayatımızı inanılmaz derecede israf ediyoruz. Ne zaman daha fazlasını istemekle sadelik arasında seçim yapmamız gerekirse ikincisini seçmek daha doğru bir yol olacaktır. Bu anlamda Thoreau'nun yaşam tecrübesiyle de göstermeye çabaladığı gibi insanın ihtiyacı olanın içsel güçlerini

yeşertmek ve içinden geldiği doğaya ölçülülükle yaklaşma erdemini gösterebilmek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ne yazık ki günümüzde doğaya, ortaya konulan kültürel ve düşünsel değerlere içten bir ilgi duymanın giderek anlamsız bulunması, zihinsel ve sanatsal yaratıcılıktaki düşme, şiddet ve yıkıcılıktaki artış, çevre etiği oluşturucularının –geniş ölçekte de filozofların– ortaya koymak istediği erdemlerin yeterince gerçekleşemediğini kanıtlamaktadır. Yine de Thoreau felsefesinin doğal yaşam anlayışında öngördüğü gibi insanın bir parçası olduğu doğayla uyumlu yaşacağı bir dünya kurabilme ümidini içimizde hep canlı tutmak istiyoruz.

[1] İnsanoğullarından yalnızca Deucalion ve eşi Pyrrha, Zeus'un gazabı büyük selden kurtulup bir tepeye çıktılar. İnsanları dünyaya geri vermesi için tanrılara yalvardılar. Ne kadar anlamsız gelse de kendilerine, kehanete itaat edip eteklerine taşlar topladılar. Yürürken bakmadan arkalarına, taşları toprağa attılar. Erkeklere dönüştü Deucalion'un başının üstünden ardına attığı taşlar, Pyrrha'nın attığı taşlardan vücuda geldi kadınlar. (ç.n.)

[2] Bu deyimin kökeni şu hikâyeye dayanmaktadır: "Bir zamanlar, belli bir yaşa geldiklerinde insanlar öldürülürdü. Ancak Büyük İskender'in askerlerinden biri babasını öldürme cesaretini kendisinde bulamadı. Onu büyük bir bavulun içine koydu ve sefer süresince sırtında taşıdı. Ordu bir çölden geçerken, askerler susuzluktan birer birer ölmeye başladı. Hiç kimse nasıl su bulunacağını bilmiyordu. Yaşlı adam oğluna şöyle söyledi: 'Bir arı yakala, bacağına beyaz bir iplik tak ve onu takip et. Seni suya götürecektir.' Böylece suyu buldular ve ordu kurtuldu. O zamandan sonra yaşlı insanların canı bağışlandı çünkü herkes onların bilge olduğunu anladı." (ç.n.)

[3] Tierra del Fuego, "Ateş Toprakları" anlamına gelen İspanyolca bir ifadedir. Güney Amerika'nın güney ucunda bulunan adalar topluluğuna verilen addır. (ç.n.)

[4] Avustralya yerlilerine verilen ad, Aborjinler. (ç.n.)

[5] Fransızca terimin üç farklı anlamı vardır. İlki "domuz yağı sürülerek sebze ve hoş kokulu bitkilerle ağır ateşte pişirilen ya da haşlanan ve koyu kıvamlı bir sosla servis edilen et", ikincisi "üstünde kaymakla ya da dondurmayla servis edilen tatlı" ve üçüncüsü de "modaya uygun". (ç.n.)

[6] İbranice karşılığı "mana" olarak geçer. Mısır'dan çıktıkları zaman çölde yiyecek bulamayan İsrailoğullarına Tanrı tarafından sabahları gönderilen ve güneşte erime özelliğine sahip bir tür reçineli ekmek anlamına gelir. Bkz. *İncil*, Eski Ahit, Mısırdan Çıkış, Bölüm 16; *Kur'an-ı Kerim*, Bakara Suresi 57. Ayet. (ç.n.)

[7] Çin İmparatorluğu anlamına da gelmektedir. Yazar her iki anlamı da verecek bir sözcük seçmiştir. (ç.n.)

[8] İngilizce Wooden Horse ya da Clotheshorse terimleri tahtadan yapılmış çamaşır kurutma askılarına verilen addır. Ayrıca bu sözcükler, mizah

dilinde, aşırı derecede ve takıntılı bir şekilde kıyafete düşkün kişiler için de kullanılır. (ç.n.)

[9] Kader Tanrıçaları, Yunan mitolojisinde Moirae, Roma mitolojisinde Parcae ve Cermen putperestliğinde Norns diye geçer. İnsanların yazgılarını ve geleceklerini belirlediklerine inanılır. (ç.n.)

[10] Graces (çoğul), Yunan mitolojisinde güzellik, cazibe, doğa, insan yaratılışı ve doğurganlık tanrıçaları diye geçen Aglaea (Güzellik), Euphrosyne (Neşe) ve Thalia (İyi huy) adlı üç kardeş. (ç.n.)

[11] Norveç, İsviçre, Finlandiya ve yakın bölgelerin kuzey kesiminde yaşayan halk. Bu bölgelerde kış mevsiminde hava sıcaklığı -35 ila -40 derece civarındadır. (ç.n.)

[12] Türkçesi, bir kutsal kitabın sözlerinde herhangi bir değişiklik yapmamak adına *İncil*'in Eski Ahit, Hezekiel 18. bölüm 3. ve 4. maddelerinin daha önce Türkçeye çevrilmiş olan kısmından aynen alınmıştır. (ç.n.)

[13] Son Asur kralı Asurbanipal'e Yunanlılar tarafından verilen ad. Bazı kaynaklarda, Sardanapalus'un efemine davranışlarıyla çevresindekileri tahrik ettiği ve öldükten sonra mezar taşına "Ye, iç ve aşkla eğlen, geri kalan her şey boş" sözlerinin yazıldığı gibi bilgiler yer almaktadır. (ç.n.)

[14] Jonathan, yazarın Amerikalı erkekler için kullandığı addır. (ç.n.)

[15] Yazar burada heykeltıraş Horatio Greenough'tan söz ediyor. (ç.n.)

[16] İlginç ve resmedilmeye değer. (ç.n.)

[17] Tanrı'nın Yahudilere, İsa'nın geleceğini duyurması için gönderdiği Yahya Peygamber'den söz ediliyor. Bkz. *İncil* Matta 3, Markos 1, Luka 3, Yuhanna 1. (ç.n.)

[18] Flying Childers, 18. yüzyılda İngiltere'de girdiği bütün yarışları kazanan ünlü bir yarış atı. (ç.n.)

[19] Yunan mitolojisinde, Tanrı Zeus'un kendisine başkaldırdığı için dünyayı sırtında taşıma cezası verdiği dev (titan). (ç.n.)

[20] Marcus Porcius Cato (MÖ 234-149): Romalı devlet adamı, hatip ve Latincenin ilk önemli düzyazı ustası. Roma tarım kültürüne ışık tutan yazılarıyla tanınır. (ç.n.)

[21] Başlangıçta Olympus'un, Yunan tanrılarının ve ardından da devlerin (titanlar) yaşadığı, Yunanistan'ın en yüksek dağı Olympus'un zirvesi olduğu söylenirdi. Ancak *İlyada* ile birlikte, onun yeryüzündeki tüm dağların çok üstünde gizemli bir bölge olduğu söylendi. Bununla birlikte, tanrıların yaşadıkları, uyudukları ve "Apollo'nun çaldığı lirin melodileri eşliğinde ölümsüzlük yemekleri ve nektar yedikleri" kutsanmış bir yer olsa da cennet değildi. Homeros'un *İlyada*'da söylediği gibi, "Hiçbir rüzgâr Olympus'un huzurunu sarsamaz; hiç yağmur düşmez üstüne ya da kar yağmaz; bulutsuz gök kubbe uzanır her yanında ve gün ışığının beyaz halkaları oynaşır duvarlarında." (ç.n.)

[22] Pleiades, Süreyya, Pervin adlarıyla da bilinen yedi yıldıza verilen ad. (ç.n.)

[23]3 Hyades ya da Öküz kümesi adıyla da bilinen yıldız kümesi. (ç.n.)

[24] Arapça 'el-debaran' sözcüğünden türetilmiştir. Takip eden, izleyen anlamına gelir. Ülker'in kızlarını izleyen Boğa Takımyıldızı'nın en parlak yıldızı. Sümer mitolojisinde Sümerlilerin oradan geldiklerine inanılırdı. (ç.n.)

[25] Arapça 'el-tayyar' sözcüğünden türetilmiştir. Uçan cisim, kuş anlamlarına gelir. Kartal Takımyıldızı'nın en parlak yıldızıdır. (ç.n.)

[26] Yunan mitolojisinde Şafak Tanrıçası. Latince adı Aurora'dır. (ç.n.)

[27] Homeros, *İlyada*'da Truva Savaşı'nı ve Akhilleus'un öfkesinin doğurduğu sonuçları anlatır. *Odysseia*'daysa Truva savaşından sonra evine dönmeye çalışan Odysseus'un dönüş yolculuğu sırasında başından geçenleri ve oğlu Telemakhos'un babasını aramak için yollara düşüşünü anlatır. (ç.n.)

[28] Vedalar, Hinduizm'de kutsaldır ve 'veda' sözcüğü 'açığa çıkmış bilgi, farkındalık, bilinç' anlamlarına gelir ve Aryan dini metinlerini simgeleyen bir terimdir. Vedalar dörde ayrılır; Samhitalar, Brahmanalar, Aranyakalar ve Upanişadlar. (ç.n.)

[29] Yunan mitolojisinde Memnon, Tithonos ile Eos'un oğluydu ve Etiyopyalı bir kraldı. Bir savaşçı olarak yeteneklerinin Akhilleus'in yeteneklerine neredeyse eşit olduğuna inanılırdı. Truva Savaşı'nda Truva'yı savunmak için bir destek ordusu götürdü ve Antilokhos'u öldürdüğü için Akhilleus tarafından öldürüldü. Memnon'un ölümü Hektor'un ölümünü anımsatır. Hector da yine Akhilleus tarafından kuzeni Patroklos'un intikamını almak için öldürülmüştü. Memnon'un ölümünden sonra annesi Eos'un gözyaşlarından etkilenen Zeus ona ölümsüzlük verdi. Memnon'un ölümü kayıp epik Aethiopis'te ayrıntılarıyla ve sonra MÖ 7. yüzyılda *İlyada*'da anlatıldı. (ç.n.)

[30] Homeros *İlyada*'da saldırıya geçen Truvalıları çığlık atan turnalara benzetir. Yunan mitolojisinde Zeus'un Aegina adasındaki insanları karıncalardan yarattığına ve pigmelerin ekinlerini göç eden turnalardan korumak için kanlı savaşlar verdiklerine dair efsaneler vardır. (ç.n.)

[31] 1871'e kadar, Almanya henüz birleşmeden önce, Alman Konfederasyonu sınırlarını sürekli değiştiriyordu. (ç.n.)

[32] 14. ve 18. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan ve "dans çılgınlığı" adı verilen bir sosyal olay. Ortaçağda binlerce insan bir araya gelip Avrupa sokaklarında kontrolsüz ve garip bir şekilde ağızlarından köpükler saçarak yorgunluktan bayılıncaya dek dans ediyordu. O çağda bu insanları şeytanın ele geçirdiği söyleniyordu ve insanlar şifa için Aziz Vitus'a dua ediyordu. Gerçekteyse bu Sydenham Koresi denilen ve obsesif kompulsif bozuklukla ilişkilendirilen bir çeşit apraksiden yani uzuvların işlevindeki kontrol yitiminden kaynaklanan bir hastalıktı. (ç.n.)

[33] Türk mitolojisinde mamutlarla ilgili bir efsane vardır. Sibirya'da yaşayan Yakut Türkleri ve Dolganlar, mamutların yeraltı dünyasında yaşadığına ve Erlik Han'ın hizmetkârları olduğuna inanırdı. Efsaneye göre, mamutlar, yeraltı dünyasının kağanı Erlik Han'ın onlara verdiği cezayı çekmek için yeraltında yaşardı. Yeraltından kaçıp yeryüzüne çıkmaya çalışırlarsa buz kesilip ölürlerdi. (ç.n.)

[34] Yunan mitolojisinde Zeus'un yeraltında çalıştırdığı, insanların kendisine itaat etmelerini sağlamak için yıldırımlarını ve şimşeklerini yaptırdığı kölelerle ilgili bir efsane vardır. Efsaneye göre, bu insanlar sürekli karanlıkta çalıştıklarından tek gözleri işlevini yitirmişti. Zeus ve

öteki tanrılar bunların ışığa çıkıp aydınlanmalarını yasaklamış ve onları sürekli yeraltında tutarak kendilerine köle yapmışlardı. (ç.n.)

[35] İspanya prensesi. (ç.n.)

[36] Konfüçyüs. Anlatılan hikâye de Konfüçyüs'ün Seçme-ler'inin 14. bölümünden alınmıştır. (ç.n.)

[37] Mill-dam, 1800'lü yılların Concord kasabasında dükkânların ve işyerlerinin olduğu bir cadde. (ç.n.)

[38] Homeros'un *Odysseus*'sında, Ulysses (Odysseus) hakkında şu efsane yer alır: Elpenor'un cenazesinde, sihir tanrısı Circe, adalarına yanaşan denizcileri kandırarak kayalıklarda ölüme çeken, şarkı söyleyen yaratıklara karşı Ulysses'i uyarır. Onlardan sakınmasını, ancak gerçekten şarkılarını duymak istiyorsa, adamlarının kulaklarını balmumuyla tıkamasını ve kaçmaması için kendisini gemi direğine bağlatmasını söyler. Ulysses adamlarına söylenenleri yapmalarını emreder. Adadan geçerlerken üç Siren, Ulysses'e bilgeliğin ve geçmişin ve geleceğin bilgisini vaat eden güzel şarkılarını söylemeye başlar. Onların şarkılarıyla büyülenen Ulysses iplerini kırmaya çalışır ancak kulakları tıkalı olan Eurylokhos ve Perimedes adayı arkalarında bırakana dek Ulysses'in iplerini daha da sıkar. (ç.n.)

[39] Baffin Körfezi ya da Baffin Denizi, Kuzey Buz Denizi'nin Grönland ve Arktika Takımadası arasındaki kısmıdır. (ç.n.)

[40] Yunan mitolojisinde Actaeon, ormanda avlanırken tanrıça Artemis'i bir gölde yıkanırken çıplak gördüğünden Artemis tarafından bir geyiğe çevrilen kendi köpeklerince parçalanan avcı. (ç.n.)

[41] Bu tavşanlar Kuzey Amerika'da yaşar ve tüyleri yazın kırçıllı kahverengi olduğu halde kışın karın içinde saklanabilmeleri için beyaza döner. Karda batmalarını önlemek için ayakları kocaman gelişmiştir, bu nedenle kar ayakkabılı tavşan da denir. (ç.n.)

[42] On yedi yıllık ağustosböceği, ABD'nin doğusunda bulunan ve toprağın içinde yaşayan larvalarından on yedi yıl sonra gün ışığına çıkarak kısa bir süre yetişkin olarak yaşayan bir tür. (ç.n.)

[43] John ve Jonathan sırasıyla İngiltere ve Amerika'nın halklarını simgelemektedir.

[44] A. Sargun Tont, *Sulak Bir Gezegenden Öyküler*, Tübitak Yayınları, Ankara, Ekim 1997, ss. 83-84.

[45] A.g.e., s. 81.

[46] Henry D. Thoreau, *Doğal Yaşam ve Başkaldırı: Sivil İtaatsizlik ve Walden Gölü*, Çeviren: Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul, Nisan 2001, s. 6.

[47] Richard Wisser, "Nietzsche'nin Üst-İnsan İstemine İlişkin Üç Değerlendirme", *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu Anısına*, Hazırlayan: İoanna Kuçuradi, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1997, s. 127.

[48] J.J. Rousseau, *İlimler ve Sanatlar Hakkında Nutuk*, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, MEB, İstanbul, 1997, s. 33.

[49] A.g.e., s. 17.